

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK PROGRAMI

**YARDIM ARAMA DAVRANIŞLARI İLE FATALİSTİK DÜŞÜNCE VE BEŞ
FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
ARAŞTIRILMASI**

107393

107393

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Harun KAHVECİ

KASIM-2001

TRABZON

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

YARDIM ARAMA DAVRANIŞLARI İLE FATALİSTİK DÜŞÜNCE VE BEŞ
FAKTÖR KİŞİLİK ÖZELLİKLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
ARAŞTIRILMASI

Harun KAHVECİ

Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde
“Bilim Uzmanı (Rehberlik ve Psikolojik Danışma)”
Ünvanının Verilmesi için Kabul Edilen Tezdir

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 18. 11. 2001

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 12. 12. 2001

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Yaşar ÖZBAY

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Orhan ÇİFTÇİ

Jüri Üyesi : Dr. Mehmet OKUTAN

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Alaaddin YALÇINKAYA

KASIM-2001

TRABZON

0.SUNUŞ

00.Önsöz

Bu tez çalışması Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programında yapılmıştır.

Gençlik bir milletin geleceğinin teminatıdır. Geleceğin teslim edileceği üniversite gençliğinin Beş Faktör Kişilik Modeline göre kişiliklerinin tespiti ile Yardım Arama Tutumları arasındaki ilişkiyi belirlemek eğitim-öğretim sürecinde verimin artmasına katkıda bulunacağı gibi ileriye yönelik sağlıklı bireyler yetişmesinde yol gösterici bir fonksiyon icra edecektir. Üniversite öğrencilerinin problem alanlarının tespiti de geleceğe yönelik hakkında sağlıklı yapılanmaya zemin hazırlayacaktır.

Günümüzde araştırma alanlarında araştırmaya konu olabilecek pek çok konuya el atılmasına rağmen ülkemizde özellikle bir inanç boyutu olarak değerlendirilen fatalizm anlayışın yardım arama tutumlarına etkisi, hangi kişilik boyutunda yoğunlaştığı üzerinde bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışma bu alanda yapılan ilk çalışma olma özelliğine sahip olduğu bilinmektedir. Kişilik tespitinde dinsel inancın etkisi ve dinsel inancın problem alanlarında başa çıkma özelliği taşıdığı düşünülmeleri yanında fatalizmin sorun üreten bir yapıya sahip olduğu da ayrıca düşünülmektedir.

Bu çalışma konusunun belirlenmesinde ve sonuçlandırılmasında her türlü yardımı esirgemeyen tez danışmanım değerli hocam Doç. Dr. Yaşar ÖZBAY'a, konu ile ilgili maddi ve manevi yönden destek sağlayan Öğr. Gör. Hikmet YAZICI ve Öğr. Gör. Mehmet PALANCI'ya, değerli mesai arkadaşlarıma, verilerin bilgisayara yüklenmesi ve toplanmasında yardımcı olan Kaniye ÇOBAN'a, sabırla çalışmamalarımı destekleyip uygun ortam hazırlayan kıymetli eşime ve ölçme araçlarını içtenlikle cevaplayan tüm öğrencilere teşekkür etmeyi borç bilirim.

Trabzon, Kasım 2001

Harun KAHVECİ

01. İçindekiler

0. SUNUŞ	III
00. Önsöz.....	III
01. İçindekiler.....	IV
02. Özet.....	VII
03. Summary.....	VIII
04. Tablolar Listesi.....	IX
05. Kısaltmalar Listesi.....	X
GİRİŞ.....	1-5

BİRİNCİ BÖLÜM

10. Araştırmanın Amacı	6
11. Sayıtlar	6
12. Denenceler	7
13. Araştırmanın Sınırlılıkları	7
14. Araştırmanın Önemi.....	8
15. Tanımlar.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ YAYINLAR	11-43
20. Üniversit Öğrencilerinin Problem Alanları İle Yardım Arama Davranışları Arasındaki İlişki	11
21. Kişilik	17
210. Bazı Kişilik Kuramları Hakkında Kısa Tanımlayıcı Bilgiler	19
2100. Beş Faktör Kişilik Modeli	24
2101. Beş Faktör Kişilik Modelinin Özellikleri	25

21010. Dışadönüklük-İçedönüklük	25
21011. Yumuşak Başlılık/Uzlaşabilirlik-Hırçınlık/Antagonizm	27
21012. Sorumluluk, Yönsüzlük/Dağınıklık	28
21013. Duygusal Denge-Dengesizlik/Nörotisizm	30
21014. Zeka yada Dneyime Açıklık-Gelişmemişlik	31
22. Kişilik ve İnanç İlişkisi	34
23. Fatalizm	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	44-51
30. Araştırmanın Yöntemi	44
31. Araştırmanın Grubu	44
32. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları	45
320. Yardım Arama Tutumları Ölçeği.....	45
3200. Güvenirlik	45
3201. Geçerlik	45
321. Bilgi Toplama Formu	46
322. Beş Faktör Kişilik Ölçeği.....	47
3220. Geçerlik	47
3221. Güvenirlik	48
323. Fatalizm Ölçeği	50
324. Kader Bilgisi Ölçeği	50
33. Araştırmanın İşlem Yolu	50
34. Araştırmada Kullanılan Veri Analiz Teknikleri	51

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI	52-63
40. Araştırmanın Bulguları	52

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA	64-66
-------------------	-------

YARARLANILAN KAYNAKLAR	67-84
------------------------------	-------

EKLER	85-98
-------------	-------

EK I.....	86
-----------	----

EK II	87
-------------	----

EK III	88
--------------	----

EK IV	91
-------------	----

EK V	92
------------	----

ÖZGEÇMİŞ.....	99
---------------	----

02. Özet

Bu araştırmanın amacı fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri ile yardım arama tutumları arasındaki ilişkiyi incelemektir.

Araştırma farklı yardım arama tutumları olan kişiler arası duyarlılık, zorlama, danışmaya olan inanç, ihtiyaç hissetme ve sosyal kabul üzerinde beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük yumuşak başlılık, öz-denetim/sorumluluk, duygusal denge ve gelişime açıklık gibi kişilik özellikleri ile fatalistik düşüncenin yordayıcı etkisini belirlemeye yöneliktir. Araştırma üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiş ve 413 öğrenci üzerinde işlemler yapılmıştır. Araştırma da Beş Faktör Kişilik Testi, Yardım Arama Tutumları Ölçeği, Kader Bilgisi Ölçeği ve Fatalistik Düşünce Ölçeği kullanılmıştır. Bunların yanında değişik demografik özellikler de bilgi formuyla birlikte elde edilmiştir.

Araştırma sonuçları her bir yardım arama davranışı üzerinde çok yönlü hiyerarşik regresyon analizi yapılarak gerçekleştirilmiştir. Kişilerarası açıklık türü yardım arama tutumlarının yordanmasında demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşüncenin manidar olmadığı görülmüştür. Bunun yanında dışadönüklük, yumuşak başlılık ve gelişime açıklık yordayıcı özellikte bulunmuştur. Zorlanma türü yardım aramanın yordayıcıları olarak cinsiyet ve dışadönüklük ortaya çıkmıştır. Erkekler kızlara oranla yardım arama davranışlarına başvurmaları, problemlerin ileri düzeye çıkması ile olduğu saptanmıştır. Dışadönük kişiler zorlanma yaşamadan yardım arama davranışını gerçekleştirirken, içedönükler kendilerini belli düzeyde zorlayınca kadar profesyonel yardıma başvurmamaktadırlar. Danışmaya olan inancı yordayıcı olarak ele alınan demografik değişkenler, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özelliklerinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. İhtiyaç hissetme, kader bilgisinin ve fatalistik düşünce yapısının yardım almayı ihtiyaç olarak görme açısından önemli olduğu belirlenmiştir. Sosyal kabul türü yardım arama eğiliminde olmanın erkeklerde, fatalistik düşünceleri az olanlarda ve duygusal denge olanlarda olduğu saptanmıştır. Kişilik özelliklerinin cinsiyetler açısından farklılıkları araştırma çerçevesinde incelemiş yumuşak başlılık ve öz-denetim kişilik özelliklerinde cinsiyet farklılığına rastlanmıştır.

Araştırma sonuçları profesyonel yardım aramanın farklı boyutlarını açıklama da ve özellikle kişilik özellikleriyle yardım arama davranışları arasında bir kesinlik veya netliğin olmadığını ortaya koymaktadır.

03. Summary

This study is aimed to investigate the relationship between help-seeking behaviors, fatalistic thoughts and five personality factors driven from Big Five Personality Theory.

In this study, a regression model set up to investigate the predictive value of five personality factors of extravertedness, agreeableness, consciousness, neuroticism, openness and fatalistic thoughts on help-seeking behaviors of interpersonal sensitivity, stuckness, need for counseling, believing in counseling and social acceptance. This study is conducted on 413 university students. Big Five Personality Inventory, Help-Seeking Behaviors Scale, Knowledge on Destiny Scale and Fatalistic Thoughts Scale were used as measurement tools.

The data analysis conducted with Multiple Hierarchic Regression Analysis on different types of Help-seeking behaviors. In the regression model demographics of SED, age, gender, knowledge on destiny, fatalistic thoughts and five personality factors were used. Demographics were entered the equation at the first step, knowledge on destiny and fatalistic thoughts at the second step, and personality factors at the third step.

Regression results revealed that stuckness type of help-seeking was best predicted by gender and extravertedness. Interpersonal openness seems to be predicted by introvertedness, agreeableness and openness to experience. Variance in Believing in counseling type of help-seeking can't be explained by any predictor in the model. Knowledge on destiny and fatalistic thoughts have predictive value for need for counseling type of help-seeking. The last type of help-seeking of social acceptance was best predicted by gender, fatalistic thoughts and openness to experience. In general being female having less fatalistic thoughts, being extraverted, and open to experience seem to be related to help-seeking behaviors. With these findings conclusive result were not reached in terms of the relationship between personality factors and help-seeking behaviors.

04. Tablolar Listesi

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Fakültelerle İlgili Öğrenci Sayısı Bulguları	44
2	Tüm Değişkenlerle İlgili Deskriptif Bilgiler	52
3	Bazı Değişkenler Arasında Korelasyonel İlişki.....	54
4	Kişiler Arası Açıklık Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	55
5	Zorlanma Türü yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	56
6	Danışmaya Olan İnanç Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	58
7	İhtiyaç Hissetme Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	59
8	Sosyal Kabul Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları	60
9	Farklı Yardım Arama Davranışları Üzerinde Cinsiyet Farklılıkları Bulguları	61
10	Farklı Kişilik Özellikleri Üzerinde Cinsiyet Farklılıkları Bulguları	62
11	Tüm Değişkenler Arasında Korelasyonel İlişki.....	63

05. Kısaltmalar

B1	: Canlılık
B2	: Girişkenlik
B3	: İçedönüklük
B4	: Yumuşak Kalplilik – Yardım Severlik
B5	: Sakinlik
B6	: Tepkisellik-Karşıtlık
B7	: Hoşgörü
B8	: Düzenlilik
B9	: Sorumluluk-Kararlılık
B10	: Kurallara Bağlılık
B11	: Heyecan Arama
B12	: Endişeye Yatkınlık
B13	: Kendine Güven
B14	: Duygusal Tutarsızlık
B15	: Analitik Düşünme
B16	: Yeniliğe Açıklık
B17	: Duyarlılık
CİN	: Cinsiyet
Çev.	: Çeviren
FAK 1	: Dışadönüklük
FAK 2	: Yumuşak Başlılık
FAK 3	: Öz Denetim-Sorumluluk
FAK 4	: Duygusal Denge
FAK 5	: Gelişime Açıklık
FATAL. D.	: Fatalist Düşünce
F.E.F.	: Fen Edebiyat Fakültesi
İ.F.	: İlahiyat Fakültesi
İ.İ.B.F.	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

KADER B.	: Kader Bilgisi
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
M.M.F.	: Mühendislik-Mimarlık Fakültesi
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
SED	: Sosyo-Ekonomik Düzey
ts	: Tarihsiz
YATÖ	: Yardım Arama Tutum Ölçeği
YAT 1	: Kişiler Arası Açıklık
YAT 2	: Zorlama
YAT 3	: Danışmaya Olan İnanç
YAT 4	: İhtiyaç Hissetme
YAT 5	: Sosyal Kabul

GİRİŞ

İnsan, bio-psiko-sosyal bir varlık olmakla birlikte bu üç yönde kendi içinde etkileşim içinde olduğu bilinmektedir. Bio-psiko-sosyal boyutlarıyla bir bütün haline gelen insan, evrendeki olağanüstü konumunu kazanmaktadır. Onun biyolojik yapısının taşıdığı önem son derece somuttur. Biyolojik bir olgu olan kalıtımın insan üzerindeki yönlendirici etkisi bilinmektedir. Diğer taraftan insanın biyolojik yapısını oluşturan kan ve ona karışan hormonların fiziksel görünüşe, zekaya, yeteneğe, mizaha ve kişiliğin bütününde yaptığı yaşamsal değişiklikler bilinmektedir. İnsanın psikolojik ve sosyal yönünün tüm davranışlarında gözlenme olanağı bulunmakla birlikte çoğu kez bu iki yönün bir biri içinde eridiği de bilinmektedir (ALTINKÖPRÜ, 2000, s. 12, 13).

Farklı kişilik özelliklerine sahip olmaları yanında üniversite gençliğinin problem alanları, kişiler arası ilişkilerden pek çok nevrotik eğilimin meydana gelmesine kadar çok farklı boyutta ortaya çıkmaktadır (ÖZBAY, 1996). Diğer taraftan farklı problem düzeyleri öğrencileri farklı biçimlerde etkilediği belirtilmektedir (AKKOYUN & DÖKMEN, 1989).

Yardım arama tutumu temelde, birey, problem ve yardım alınacak kaynak olmak üzere üç esas üzerinde değerlendirilen bir olgudur (CRESPO & MEDINA, 1988). Psikolojik danışma ihtiyacı daha çok stresli olayların etkisinde kalanlarda, aile yakınlığını daha az hissedenlerde ve sosyal katılımı daha düşük olanlarda görülmektedir (GOODMAN ve diğ., 1984). Yardım aramada amaç, problemin çeşidine ve yardım kaynaklarının potansiyeline bağlı olduğu ifade edilmektedir. Sorunların çok yoğun olması durumunda psikiyatrik yardıma yönelimin arttığı vurgulanmaktadır (RAVIV ve diğ., 1992).

Üniversite gençliğinin daha çok akademik, mesleki, ailevi, sosyal uyum ve depresyon gibi problemler karşısında psikolojik yardıma ihtiyaç duydukları belirtilmektedir (JOHNSON ve diğ., 1989; OLIVER & POUL, 1995; STOLTZ & GALASSI, 1989). Yardım aramaya dönük davranışlar formal veya informal şekilde görülmektedir. Sosyal desteğe sahip olanlar daha çok informal desteğe, sosyal yardıma daha az sahip olanlar formal yardıma daha çok baş vurdukları vurgulanmaktadır (PHILIPS & MURRELL, 1994; MALO, 1994).

Araştırmacılar, yardım arama üzerinde cinsiyet farklılığının etkili olduğunu saptamışlardır (CLANCY, 1992; TATA & LEONG, 1994). Yine aynı araştırmacılar kadınların erkeklere oranla daha pozitif yardım aramaya baş vurduklarını vurgulamaktadır. Diğer taraftan farklı kültürlerde yetişenlerin yardım arama davranışlarında farklılığın olduğu belirtilmiştir. Kültürlenme sonucunda yardım arama tutumlarında olumlu değişiklikler meydana geldiği vurgulanmıştır (SUE, 1994; DADFAR & FRIEDLANDER, 1981; ATKINSON & GIM, 1989; LEONG ve diğ., 1995).

Psikolojik yardım arama, çok değişik etkileri içermekle birlikte farklı problem düzeyine sahip olanların bu problemleri yansıtmaya boyutlarının da farklı olduğu belirtilmektedir. Aynı zamanda psikolojik yardım arama tutumları ile problem düzeyleri arasındaki ilişki yanında, demografik değişkenlerin hem yardım arama davranışlarına hem de problem boyutuna etkisi ayrıca vurgulanmıştır (ÖZBAY, 1996; ÖZBAY ve diğ., 1999; ÖZBAY & ÖZBAY, 1996).

Psikoloji, insan ve hayvan davranışlarını ve mental süreçlerini inceleyen bir bilim olarak tanımlanmaktadır (ATKINSON ve diğ., 1999, s. 8). Kişilik, psikoloji alanı içinde ele alınan ve üzerinde pek çok çalışma yapılan bir konudur. Aynı zamanda kişilik, çok yönlü ve karmaşık bir kavramdır. Bu kavram zeka, irade, duygu, heyecan, mizaç, biyolojik yapı, soya çekim, çevresel etkiler, sosyal, ekonomik etkenler gibi özellikleri kapsamaktadır. Bu sebeple kişilik kavramı psikolojinin merkezi kabul edilmiş ve çok değişik tanımları yapılmıştır. Allport'un bir çalışmasında kişiliğin elli değişik tanımı yapıldıktan sonra "bir insan bütün insanlara benzer, hiçbir insan diğer insanlara benzemez" (HALL ve LINDZEY, 1959, s.8) ifadesini kullanarak tanımın zorluğuna, her insanın kişilik yapısına göre tek olduğuna ve onun uyum ve organizasyon sağlayan bir bütün olduğuna dikkat çekilmektedir.

Kişiliği meydana getiren temel özelliklerin birini diğerine tercih etmek olanaksızdır. Kişiliğin bio-fizik temeli başında sinir sistemi gelir. Bu sistem sayısız liflerle bağlantılar kurmuş ve kendine özgü bir bütün halinde davranışta bulunan bir ünedir. Bunun tabii sonucu olarak da her sinir sistemi bir kişilik karakterine sahiptir. Hiç bir sinir sistemi birbirinin aynı olamaz. Bu nedenle iki ayrı insanın bir durum karşısında gösterdikleri davranış örneklerinin de bir takım ortak elementler içermesine karşın asla birbirinin aynı olamazlar. Ayrıca davranışı belirleyen faktörler arasında

kişinin geçmişteki deneyimlerinden edindikleri de önemli rol oynar. Davranış doğuştan getirilen bir takım özelliklere rağmen öğrenilmiş veya kazanılmış bir tepkidir (SONGAR,1977, s. 68).

Aynı zamanda kişiliğin genetik özellikleri ile çevreden gelen öğrenilmiş özellikler arasında bir tercihte bulunarak birini diğerinden daha önemli nitelendirmek oldukça zordur. Nitekim ALLPORT (1961) “insan kişiliği yüzde yüz genetikdir” ve “insan kişiliği yüzde yüz çevreseldir” (s. 82), derken bu gerçeğe dikkat çekmektedir.

Kişilerin biyolojik ve psikolojik süreçler (gelişme, algı, öğrenme, hatırlama, düşünme, güdülenme ve heyecan) bakımından birbirine benzediği belirtilmektedir. Ancak kişiler, yetenekler, inançlar, tutumlar, güdülenmeler, heyecanlar ve kişisel özellikler örüntüsü bakımından birbirlerinden tamamen farklı oldukları vurgulanmaktadır (ATKINSON ve diğ., 1999, s. 423). Bu farklılıklar hesaba katılarak pek çok kişilik tanımı yapılmıştır. Genel olarak kişilik, bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşim tarzını tanımlayan, düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici ve karakteristik örüntüleri olduğu belirtilmektedir (ATKINSON ve diğ., 1999, s. 433).

Kişiliğin pek çok tanımı yapılırken bu kavramla zaman zaman karıştırılan ve biri diğeri yerine kullanılan mizaç, karakter, huy ve benlik terimleri ile ilgili kısa açıklamada bulunmak yararlı olacaktır.

Mizaç olgusu, bireysel kişilik farklarını iyice belirginleştirir. İnsanların duygusal tepkileri birbirinden farklıdır. Örneğin bazı insanlar diğerlerine göre daha neşeli veya hüzünlü, korkak veya cesur, alıngan ya da umursamaz olabilirler. Yani duygusal tepkilerin az çok değişmeyen ve adına mizaç denen yanları vardır (BAYMUR, 1994, s. 86-87). Kalıtsal olan bu mizaç farkları fizyolojik özellikte olan iç salgı bezleri ve otonom sinir sisteminin çalışmasıyla ilgilidir (ÖZTABAĞ, 1983, s. 174).

FOUILLE, mizacı, organik ve genetik yapılaşma şeklinde ifade eder (DWELSHAUERS 1938, s. 419). Mizaç daha genel olarak kişilik denilen özelliklerin çoğunu içine alan bir terimdir. Bireyin sevinçli, hüzünlü, stresli ve etkinlik derecesini kapsamaktadır. Buna göre mizaç endomorfik (gevşeklik, rahatını sevmek, derin uyku, cana yakınlık), mezomorfik (hareket gereksinimi, rekabet seven), ektomorfik, (çekingenlik, hafif uyku, aşırı duygululuk) özelliklere sahip olmaktır (NORMAN, 1975, s. 418).

Kişilikle karıştırılan huy ve mizaç, insanın duygusal, devinimsel yaşamını ifade eder. Huy ve mizaç, bireyin duygusal durumunun dengelenmesi ve günlük yaşam içinde duygusal tepkilerin bireye özgü bir şekilde değişmesini ifade eder (KÖKNEL, 1983, s. 24).

Kişilikle karıştırılan bir başka kavram olan karakter, ADLER'e (1977) göre; yaşamın problemleri karşısında bir insanın ruhunda meydana gelen çeşitli ifade biçimleridir. Ona göre karakter, doğuştan kazanılan bir şey olmayıp sosyal özelliği olan bir kavramdır (s. 128). Başka bir ifade ile karakter, toplumun bireyden kesinlikle uymasını istediği özelliklerin her biri iken, kişilik, toplumun uyum isteği içine girmeyen özellikler olarak ta ifade edilmektedir (MART, 1960, s. 117). Buna göre dürüstlük bir karakter özelliği iken, tepki hızı bir kişilik özelliğidir (NORMAN, 1975, II, s. 394).

GORDON'a göre karakter, değer taşıyan bir kişiliktir (KANAD, 1977, s. 134) diyerek karakteri, kişilikten ahlaksal değer açısından ayırmaktadır. Buradan hareketle de bireyselliğin bir insanın öznel yapısında olan şeyin psikolojik görünümü olarak ifade etmenin olanağına işaret edilmektedir (KERSCHENSTEINER, 1977, s. 27). Ayrıca, birey davranışlarına ahlaksal ve iradi yönden bakıldığında, bu davranışların değişmez ve sağlam prensiplere göre işleyişine de karakter tanımlaması ile yaklaşıldığı dikkat çekilmektedir (ÖZTABAĞ, 1983, s. 177). Benlik ise bir bireyin kendisini ve çevresini algılama biçimi olarak tanımlanırken onu kişilikten ayıran temel özelliğin kişiliğin öznel yanını oluşturan bir yapıya sahip olmasıdır (BAYMUR, 1994, s. 264).

Pek çok araştırmacı kişiliğin oluşumu ve gelişimi ile ilgili olarak farklı etkenleri ileri sürmektedir. Örneğin MORGAN, kişiliğin oluşumunda yeteneklerin, sosyal öğrenmelerin, aile ve toplumsal etmenlerin büyük ölçüde etkili olduğunu belirtir. Aynı zamanda klasik koşullanmanın, edimsel koşullanmanın ve gözleyerek öğrenmenin de kişiliğin şekillenmesinde etkili olduğunu kabul etmiştir (MORGAN, 1980, s. 324). Diğer taraftan kişiliğin oluşum ve gelişiminde sosyal çevreye ve bu sosyal çevrede gerçekleştirilen etkinliklere vurgu yapılmaktadır (HAKKI, 1932; NORMAN, 1975, II, s. 394).

Psikoloji, bireyin dinsel hayatını bilinç ve bilinçaltı olayları affektif yaşamı olarak ele almakta ve bu yaşamı bütün davranışlar gibi bir davranış ve yöneliş olarak kabul etmektedir. Psikolojiye göre davranışlar bütünü olarak değerlendirilebilen insan; dinamik uğraşlarla dolu renkli bir enerji sistemi, arzusunu giderecek gerginliğini

rahatlatacak biçimde davranışlarda bulunan bir varlıktır (BERNE, 1988, s. 71, 73).

Din ile psikoloji arasında bütün problem; psikolojinin göreviyle dinin görevi arasındaki ilgiyi ve sorumluluğu iyi tespit edebilmektir. Bu temel ayrımı Vergote'nın şöyle ifade ettiği belirtilmektedir. "Din insanla birlikte geldiğine göre dindeki her şey psikolojiktir, fakat bütün din psikolojik değildir. Çünkü sembolik sistem olarak din, kendi psikolojik yönüyle çakışmaz. Psikolojinin görevi sonuç olarak dinin içinde ruhsal alanı ortaya çıkarmaktır. Psikolojide hiçbir şey doğru çizgi halinde bir nedenselliğe indirgenemez. Her şey laboratuara da sokulamaz. Din psikolojisinde tam anlamıyla deneysel denilebilecek araştırmalar oldukça azdır. Realitenin kendisi de buna pek uygun değildir. Örneğın tam anlamıyla dinsel bir tavır nasıl uyarılabilir? Bu iş laboratuarda gerçek bir nevroz yahut bir kişilik özelliğini meydana getirmek kadar tuhaf görünüyor. Öyleyse kaygımız dinsel ile ruhsal arasındaki muhtemel karşılıklı sebep-sonuç ilişkisine dikkat etmek olmalıdır" (SEZEN, 1993, s. 33).

Tüm belirtiler çerçevesinde, kişilik özelliklerinin, fatalistik düşünce ve kader bilgisi ile birlikte psikolojik yardım arama tutumları üzerindeki etkisi incelenmesi gereken önemli konulardandır. Kişinin dinsel tabanlı fatalistik düşüncelerinin ve kader bilgisinin kişilik yapısının önemli bir boyutunu oluşturduğu varsayımından hareketle, kişiliğın farklı davranış kalıpları üzerindeki açılımları incelemeye değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

10. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı; kişilik özelliklerinin ve fatalistik düşüncenin üniversite öğrencilerinin profesyonel psikolojik yardım arama davranışlarıyla olan ilişkisini incelemektir. Bu temel amaç doğrultusunda araştırmada aşağıda belirtilen alt amaçlarda ele alınacaktır.

1. Kişiler arası açıklık türü yardım arama davranışları ile demografik farklılıklar, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi.

2. Zorlanma türü yardım arama davranışları ile demografik farklılıklar, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi.

3. Danışmaya olan inanç türü yardım arama davranışları ile demografik farklılıklar, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi.

4. İhtiyaç hissetme türü yardım arama davranışları ile demografik farklılıklar, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi.

5. Sosyal kabul türü yardım arama davranışları ile demografik farklılıklar, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkilerin belirlenmesi.

11. Sayıtlar

1. Araştırmada öğrencilerle ilgili bilgi toplamak amacıyla uygulanan “Bilgi Toplama Formu”, “Fatalizm Ölçeği”, “Kader Bilgisi Ölçeği”, “Yardım Arama Tutum

Ölçeği” ve “Beş Faktör Kişilik Ölçeği”, araştırmanın amaçları doğrultusunda güvenilir bilgiler sağlayabilecek özelliktedir.

2. Öğrencilerin uygulanan ölçme araçlarına doğru ve objektif cevap verdikleri ve de gerçek düşüncelerini yansıttıkları varsayılmaktadır.

3. Kader bilgileri sağlıklı olanların fatalizme eğilimi yok denecek derecede az olabileceği, kader bilgileri sağlıklı olmayanların fatalizme eğilimleri, daha çok olabileceği varsayılmaktadır.

12. Denenceler

1. Profesyonel yardım arama tutumlarıyla cinsiyet farklılıkları arasında anlamlı bir ilişki vardır.

2. Fatalizme sahip öğrenciler bu boyuta sahip olmayan öğrencilere oranla formal yardım arama davranışlarına daha fazla sahiptirler.

3. Kişilik özelliklerinden dışadönüklük, sorumluluk ve gelişime açıklık ile yardım arama davranışları arasında ilişki vardır.

13. Araştırmanın Sınırlılıkları

1. Araştırmanın kapsamı “Beş Faktör Kişilik Ölçeği”, “Fatalizm Ölçeği”, “Kader Bilgisi Ölçeği”, “Yardım Arama Tutum Ölçeği” ve “Bilgi Toplama Formu” ile sınırlıdır.

2. Bu araştırma 2000-2001 eğitim-öğretim yılında KTÜ İktisadi ve İdari Bilim Fakültesi, Mimar ve Mühendislik Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi ile Rize İlahiyat Fakültesinde öğrenim gören birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir.

3. Araştırma, lisans düzeyinde öğrenciler ile sınırlı tutulmuştur. Lisans öncesi ve ön lisans öğrencileri ile bekleme öğrenciler araştırma kapsamı dışı bırakılmıştır.

14. Araştırmanın Önemi

Bir ülkenin geleceği, o ülkenin gençlerinin yetişme durumlarına bağlıdır. Her toplum, gençlerinin yetiştirilmesi için dönemin ihtiyaç ve şartlarına göre gereken önlemleri almak zorundadır.

Sosyal bir kategori olarak gençlik; çocuklukla erişkinlik arasında kritik bir dönemi kapsar. Bu dönemde çocukluk geride kalmış, fakat genç henüz yetişkin toplumda belli bir noktaya ulaşmış değildir. Bu nedenle gençlik çağı bir belirsizlikler ve arayış devresidir. Bu çağ hayat için bir yön ve hedefin, amacın arandığı, mesleki ve ailesel rollerin üstlenmesi için gerekli kişilik özelliklerinin kazanıldığı, bireyin daha bağımsız ve sorumlu bir kişi olarak davranışlar sergilemeye başladığı bir hazırlık dönemidir. Bu dönemin en başta gelen psikolojik özellikleri kimlik arayışı, isyankarlık, yaşam amacı oluşturma, sorumluluk duygusunun gelişmesi, yaşamdan tatmin arama ve macera ve hareket isteğidir (DOĞAN, 1985). Bu hareketlilik gençlerin dini yaşayış ve anlayışları üzerinde de görülebilir.

Ülkemizde gençliğin, özellikle üniversite gençliğinin çeşitli sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik problemleriyle ilgili araştırmalar yapılmaktadır. Fakat bu çalışmalarda gençlerin dini yaşayışları ve onların sorunlarıyla ilgili sorunlar üzerinde durmamak sorunları yok kabul etmeyi gerektirmez. Ülkemizin içinde bulunduğu sosyal, kültürel, psikolojik ve ekonomik problemlerin sırasında ve çevremizde cereyan etmekte olan dini anlayış ve olayların üniversite gençleri üzerindeki etkilerinin, psikolojik açıdan tespit edilmesi, ülke menfaatleri ve de bireysel sağlık yönünden küçümsenecek bir özellik değildir.

Bu anlayıştan hareketle, üniversite öğrencilerinin Beş Faktöre göre kişilik tespitleri, kader bilgilerinin düzeyi ile fatalizm arasında bir ilişki olup olmamasının tespiti, fatalizm ile ilgili tutum ve davranışların yardım arama tutumlarına başvurup vurmamaya etkisi ile ilgili görüşlerini ampirik verilere dayanarak tespit edip, sonuçları rehberlik açısından değerlendirmenin önemi karşımıza çıkmaktadır.

Dinsel pratiklerin-anlayışların, şiddet ve yoğunluğu, çoğu zaman toplumdan topluma değişmektedir. Dinsel inançlar ve pratiklere olan bağlılık, bireysel olduğu kadar sosyal bir olaydır. Buna göre bir toplumun dinsel yaşayışının şiddet ve yoğunluğu zamana, döneme ve ortama göre değişiklik gösterir. Bu değişimde yaş, cinsiyet, meslek,

eğitim durumu, sosyal durum ve servet de önemli rol oynamaktadır (WACH, 1990, s. 17).

Çağımızda bilim ve teknolojinin ilerlemesi ile insan ihtiyaçlarını görsel olarak karşılama biçimi hız kazanmasına rağmen, sosyal bir varlık olan insanın sosyal ve ruhsal yönündeki tatminsizliğinde artış meydana gelmektedir. Pek çok yetenekle donatılmış olan insan, teknolojiyi geliştirmiş, lüksü elde etmiş ancak asıl önemli olan kendini, kendisiyle ilgilenmeyi ve kendini oluşturan değerleri ihmal etmiştir. Daha gerçekçi bir ifade ile insanın kendi cinsi ile olması gereken ilişkinin yerini insan-makine ilişkisi almış, değerler sistemi göz ardı edilmiş, dolayısıyla insan adeta yalnızlığa itilmiştir. Kitle iletişim araçlarının hızla gelişmesi yanında yalnızlığa itilen insan, bir takım yanlış inanç ve felsefelere yönelmiş ve böylece sorunların üstesinden gelebileceğini düşünmüş olabilir.

Diğer taraftan toplumun en dinamik kesimi olan üniversite gençliğinin, ülkemizde henüz yeni araştırmalara sahne olan Beş Faktör Kişilik Modeline göre kişiliklerin tespiti önem arz etmektedir. Ülkemizde Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında fatalistik boyuta sahip gençlerin yardım arama davranışlarına başvurup vurmadıkları ile ilgili çalışmalar yoktur. Bu alanda yapılan çalışmalar genelde dini tutumların tespiti ile ilgilidir. Dini tutumların varlığı ile yardım arama davranışları arasındaki ilişki bağlamında çalışmalar yoktur. Diğer taraftan İlahiyat Fakültelerinde Din Psikolojisi A.B.D' da dini tutum ve davranışları ile ilgili çalışmalar yapıldığı bilinmektedir.

Araştırma yukarıdaki varsayımlardan hareketle, öğrencilerin kişilik tespitlerinin Beş Faktör Kişilik Modeline göre saptanması amaçlanmıştır. Buradan hareketle fatalizm boyutunun hangi kişilik özelliğinde belirginlik gösterdiği tespit edildikten sonra, formal olarak yardım arama tutumlarına başvurup vurmama tutumları tespit edilmeye çalışılmıştır. Gerçekleştirilen araştırma alanında ilk olduğu için bu alanda yapılacak bundan sonraki çalışmalara ışık tutacak niteliktedir. Aynı zamanda psikolojik yardımların yapısı ve içeriğinin oluşturulmasında belirli kişilik özelliklerinin araştırılmasının önemi de kaçınılmazdır.

15. Tanımlar

Kişilik: Bir insanı başkalarından ayıran bilişsel,duygusal ve davranışsal özelliklerin tümü (ERKUŞ, 1994, s. 144; GÜRÜN, 1991, s. 86).

Profesyonel Psikolojik Yardım Arama: Kişinin duygusal, sosyal, kişilerarası veya benzeri psikolojik içerikte sorunların çözümüne yönelik dışsal profesyonel yardım arama çabası (ATKINSON ve GIM, 1989; FISCHER ve TURNER, 1970; OZBAY, 1996).

Fatalizm: Bütün olayların bozulmaz ve değişmez bir şekilde tabiatın ve alemin üstünde mevcut olan yegane bir kuvvet tarafından alın yazısına göre önceden tespit olduğuna inanan ekol (AKARSU, 1998, s. 198; BOLAY, 1999).

İrade: İnsanın yapmak veya yapmamak imkanına sahip olduğu çeşitli davranış biçimlerinden birini belli bir amaç ile ve bilinçli olarak seçmeye veya yapmaya karar verme yeteneği (GÜRÜN, 1991, s. 75; VON ASTER, 1943, s. 85;).

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAŞTIRMA İLE İLGİLİ YAYINLAR

20. Üniversite Öğrencilerinin Problem Alanları İle Yardım Arama Davranışları Arasındaki İlişki

Geleceğin teslim edileceği üniversite gençliği çok çeşitli problemlerle iç içe yaşamasına rağmen problemlerinin çözümü konusunda profesyonel yardım arama eğilimi göstermemektedirler. Yaşanan bu problemler kişiler arası ilişkilerden nevrotik eğilim boyutuna kadar farklılık göstermektedir (AYDIN ve DEMİR, 1989). Ayrıca bu problemler akademik, mesleki, aile ve sosyal uyum ile ilgili, depresyon ile bireylerin kendi rollerine ilişkin ve benzeri türden ortaya çıkabilmektedir (OLIVER ve PAUL, 1995; UĞUR, 1992, s. 187). Diğer taraftan kişiliğin şekillenmesinde etkin rol oynayan dinsel inanç ve pratiklerin yaşamın pek çok alanında insanı etkilediği bilinmektedir (KRECH ve diğ., 1980). Dinsel inançtaki yanlış yönelişler ise problem alanı oluşturmakta bireyin tutum ve davranışına etki etmektedir (ELLIS, 1987). Bu kadar farklı boyutta sorunlarla karşılaşan üniversite gençliğine profesyonel anlamda fazla bir şey yapıldığını söylemek oldukça zordur. Böyle olmasına rağmen ülkemizde ve dünyada formal yardım alma konusunda boyutları farklı olsa da öğrencilerin çekimser davrandıkları belirtilmektedir (ÖZBAY ve diğ., 1999).

Yardım arama davranışı; temelde kişi, problem ve yardım alınacak kaynak olmak üzere çok boyutlu bir fenomendir (ATKINSON ve GIM, 1989). Benzer şekilde psikolojik yardım aramayı etkileyen çok çeşitli faktörlere dikkat çekilmektedir. Örneğin bazı kişiler kişisel korkuları, zaafı ve başarısızlıkları gibi nedenlerden dolayı yardım aramaya başvururken, bazıları da en temel sorunlarını danışmana açabilmektedir. Ayrıca güçlü sosyal desteğe sahip kişiler çevrelerinde kolaylıkla bulabilecekleri çok yakın arkadaş ve akraba nedeniyle formal psikolojik servisleri kullanmadan uzak durabilirler. Buna karşılık informal destek kaynağından yoksun bireyler kişisel kaygılarından dolayı profesyonel sağlık merkezlerine ve yardım sağlayıcılarına daha

çok yönelirler. Yaşam stresi ve sosyal destek düzeyi üniversite öğrencilerinin psikolojik danışmaya başvurma isteklerini farklı yönlerde etkileyebilmektedir (PHILLIPS ve MARRELL, 1994). Sosyal desteğin azalmasıyla psikolojik yardım arama çabaları artmaktadır. Ayrıca sosyal destekten yoksun bireylerin aldığı sosyal desteğin güç boyutu, yardım arama davranışını etkilediği vurgulanmaktadır (ÖZBAY, 1996).

Psikolojik danışmaya yönelenler, başkalarına oranla stresli olayların daha fazla etkisinde kalan, daha az olumlu olaylar yaşayan ve daha az aile yakınlığı olan ile sosyal katılımı düşük olan kimseler olduğu görülmektedir (GOODMAN ve diğ. , 1984).

Kişisel kendini gizleme daha az bir yardıma sebep olmaktadır. Kişisel bunalımlarını gizleyen insanlar başkalarının kendilerine yardım etmelerini reddetmeleri dolayısıyla çok az ve hemen hemen hiçbir sosyal yardım alamamaktadırlar. Diğer taraftan sosyal destek daha az bunalıma neden olmaktadır. Kişisel psikolojik problemlerin boyutu sosyal desteğin azlığı veya hiçliği ile orantılı artar veya büyür. Aynı zamanda da kendini gizleme daha çok bunalıma neden olmaktadır. İnsanların kişisel sorunlarını gizlemeleri bunalımların daha da büyümesine zemin hazırlar. Kendini gizleme danışmaya karşı olumsuz bir tavrın gelişmesine yol açar. Bu tavrı sergileyenler danışmaya karşı şüpheli olanlar gibidirler ve bu sürece karşı olumsuz bir yapıya sınırlar. Diğer taraftan bunalımlar olanaklı olarak daha büyük bir yardım isteme durumunu doğururlar. Eğer insanlar büyük psiko-sosyal sıkıntı içindelerse yardım isteyeceklerdir. Yardım istemeye karşı olumlu tutum daha çok yardım isteme zeminini hazırlayacaktır (KELLY ve diğ., 1995).

Araştırmacılar somut olarak mevcut ve kullanılabilir verilerle sosyal destek ve sıkıntılar arasındaki zıtlık ile fizik ve psiko-sosyal hastalıklarda saygı ve duygusal desteğin rahatlatıcı özelliğini belirtmişlerdir (BERKMAN ve diğ., 1979). Benzer şekilde sağlık ve kişilik araştırmacıları kendini gizleme ve bunalım arasında pozitif bir bağın olduğunu vurgulamışlardır (CAPEDA ve diğ., 1998). Buna ek olarak her ne kadar nedeni açık olmasa da bazı çalışmalar yüksek düzeyde kendini gizleyenleri son derece zayıf yardım ağına sahip olduğunu göstermiştir. Yüksek düzeyde kendini gizleyenlerin danışma ve danışmanlık hizmetlerine karşı oluşları kendileri hakkında olumsuz kişisel bilgiler duyma korkusuna dayanmaktadır (CAPEDA ve diğ., 1998; KELLY ve diğ., 1995). KUSNER ve SEHER ifade ettikleri gibi ileri düzeyde kendilerini gizleyenler profesyonel yardım istemeye daha az uygun olmalarını; yardıma karşı artan bir şüphe ve

kişisel problemlerini başkalarına açmama eğiliminde görmektedirler. Tüm bu çalışmaların yanında araştırmacılar kendini gizleyenlerin profesyonel yardım talep edeceklerini de ayrıca öngörmektedirler (CRAMER, 1999).

TATA ve LEONG'a (1994) göre üniversite öğrencilerinin profesyonel psikolojik yardım arama tutumlarının en önemli belirleyicileri; cinsiyet, kültürlenme, sosyal ağ ve bireyselliktir.

Diğer taraftan psikolojik yardım arama tutumunu, düşük düzeyde psikolojik iyi olma, fiziksel sağlık problemleri, istenmeyen stresli olayların yüksek düzeyde olması ve gerektiğinde sosyal desteğe sahip olmama pozitif yönde etkilemektedir (PHILLIPS VE MURRELL, 1994). Yapılan araştırmalar sonucu üniversite öğrencilerinin mesleki ve kişisel problemlerinden dolayı profesyonel bir danışmandan çok yakın bir akrabaya veya yakın bir arkadaşına baş vurulduğunu ortaya çıkarmıştır. Aynı şekilde bir takım seksüel problemlerde informal yardım çabalarıyla çözüme kavuşturulmaya çalışıldığı belirtilmiştir (CATINA ve diğ., 1990).

SOLBERG ve arkadaşları (1994) profesyonel yardım arama davranışını etkileyen nedenleri ve problem yoğunluklarını araştırmışlardır. Buna göre akademik, kişiler arası ilişkiler ve madde bağımlılığı arasında özellikle psikolojik danışma deneyimi yaşamış ve problem düzeyi yoğun olan öğrencilerden kızların psikolojik danışmaya daha eğilimli oldukları belirlenmiştir. Bunun yanı sıra akademik problemlerli öğrencilerin psikolojik danışmaya daha kolay yönelebildikleri kanıtlanmıştır.

LUCAS (1992) yaptığı çalışmada mesleki danışmanlıkla ilgili problemlerde yardım arayan öğrencilerin potansiyel olarak aşırı duyarlılık, depresyon, karar vermede zorluk, bağımsızlık, yeme alışkanlıkları gibi problemlerden dolayı danışmana başvurdukları saptanmıştır.

Cinsiyet farklılığının yardım arama davranışı üzerindeki etkisi araştırılmış ve sonuçta kadınların erkeklere oranla daha pozitif profesyonel psikolojik yardım arama davranışında buldukları görülmüştür (TATA ve LEONG 1994). Diğer taraftan cinsiyet farklılığıyla yardım arama kaynağını tercih etme arasında önemli farklar olmamasına rağmen genelde kadınların kişilik problemlerinden dolayı anne ve kız kardeşi erkeklerin ise baba ve erkek kardeşi seçtikleri belirtilmektedir. Ancak bu seçimde geleneksel değerlerin önemli olduğuna işaret edilmiştir (ATKINSON ve diğ., 1990; GIBSON ve diğ., 1992). Bu yazarların yaptıkları çalışmalarda kız ve erkek

öğrencilerin problem açılarının çok benzer olduğunu belirtmişlerdir. Problemlerin genelde aile, okul ve kişilikle ilgili olduğu ve problemlerin çözümünde profesyonel yardım alma yerine arkadaş ve aileden yardım arandığına işaret edilmiştir. Bu araştırmacıların çalışmaları sonucunda sosyo-ekonomik düzeyi yüksek olan kızların profesyonel yardım arama davranışına daha eğimli olduğu saptanmıştır. Ayrıca kadınların duygusal problemlerle karşılaştıklarında erkeklere oranla daha fazla problemleri kabul ettikleri ve sonuçta formal veya informal yardım arama işine girdikleri belirtilmektedir.

Farklı kültürler arası çalışmalarda yukarıdaki sonuçlara benzer sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Uluslararası öğrenciler üzerinde yapılan çalışmalarda öğrencilerin genelde bir danışma ilişkisine girmeye eğilim göstermemelerine rağmen, onların yardıma yönelişlerinin psikolojik danışmanlığa olmaktan çok, tıbbi servislere olduğu anlaşılmıştır (DATFAR ve FRIEDLANDER, 1981). Araştırmalar özellikle doğu toplumlarında aile dışında yardım aramanın kabullenilebilir bir tutum olmadığı şeklinde yorumlanmıştır. Bunun nedeni bu toplumlarda duygusal problemlerden dolayı bir danışmana gitme veya bir başkasında yardım isteme davranışı o kişinin ailesinin adını lekeleyeceği korkusunda yatmaktadır (SUE, 1994). Böyle bir anlayışa sevk eden etken bu toplumlarda ailenin ismini ve saygınlığını çok önemli olmasıdır. Asyalı öğrenciler daha çok akademik alana dönük problemleri konusunda yardım aramaya yönelmelerine karşılık duygusal ve kişiler arası ilişkilerle ilgili problemlerde daha az yardım aramaya başvurmuşlardır (SUE, 1994).

Diğer taraftan farklı kültürden gelen öğrencilerin yardım arama davranışında değişik etkenlerin olduğu bulunmuştur. Örneğin, bazı toplumlarda duygusal problemlerden dolayı yardım arama davranışını etkileyen en önemli faktörün sosyal kabulü kaybetme korkusu olması nedeniyle, psikolojik bozukluğu gizleme davranışına yöneldiğine değinilmiştir (TRACEY, LEONG ve GLIDDEN, 1986). Kültürlenme ve kültürel uyumun Asyalı öğrencilerin yardım arama davranışına doğrudan etki ettiği ve sonuçtan yüksek derecede kültürlenmiş öğrencinin psikolojik servislere başvurmada gönüllü oldukları tespit edilmiştir (ATKINSON ve GIM, 1989). Ayrıca araştırmacılardan TATA ve LEONG (1994) Çinli–Amerikalı öğrenciler üzerinde yaptıkları çalışmada yüksek derecede kültürlenmiş öğrencilerin profesyonel yardım arama davranışına daha çok başvurdukları tespit edilmiştir.

Yapılan araştırmalar hem psikolojik hem de fiziksel hastalıklarda inancın olumlu etkisini ortaya koymuştur. Tanrının kendisine yardım edeceğine inanan bir kimsenin bedeninin durumu, inanmayan bir kimsenin bedenine oranla daha kolay uyum sağladığı görülmüştür (AFFLECK ve diğ., 1997).

Yine 1970'lerden bu tarafa ABD'de yapılan araştırmalarla sadece psikolojik değil fiziksel rahatsızlıklarda yeterince faydalanılmayan dışsal bir kaynak olarak din veya tanrı gibi "yüce bir varlık"a dikkat çekilmiştir. 1996'da Tanrı Kontrolü Sağlık adı altında yardım aramada yeni ölçüm envanteri geliştirilmiştir. Bu envanter de dindarlık son derece önemli olması yanında uyumun sağlamlığına da dikkat çekilmekteydi. Geliştirilen envanterde Tanrının konumu şu ifadeleri kapsamaktaydı. (1) Eğer sağlığın bozuldu ise bunu düzeltmek Tanrı'ya aittir. (2) Başıma gelenlerin çoğu Tanrı'dan dır. (3) İyileşmem veya kötü olmam tamamen Tanrı'nın isteğiyedir. (4) Durumumun gelişip gelişmemesi Tanrı'dan dır. (5) Ben Tanrı'nın kontrolndeyim.

Araştırma, yüksek ğretimin Tanrı kaynaklı inanç kontrolünü zayıflatıcı bir olgu olarak sunmaktadır. Bunun yanı sıra dini hayatlarını daha iyi yaşayanlar daha başarılıydılar. İnançlarından g alan kimseler yaşamlarında profesyonel olmayan kimselerden yardım almaktaydılar. Tanrı-sağlık kontrolü uygulaması, bireyin kronik hastalıklarda uyum sağlamak için inançtan yardım aldığını göstermektedir. Burada ilginç bir durum da Tanrı sağlık kontrolü ile inançlar ve psiko-sosyal sonuçlar arasında daha güçlü bir Tanrı inancı, buna karşılık daha zayıf bir tedavi ilişkisi görülmektedir. Ancak kontrol edilemeyen kronik gelişen ve acı veren büyük çaplı hastalıklar gibi durumlarda insanların Tanrı inancında zayıflama olduğu da görülmektedir (WALLSTON ve diğ., 1999). Araştırmacılarından HATHAWAY ve PARGAMENT Tanrı inancı ve farklı stratejiler arasındaki ilgiyi tanımlamışlardır. Her iki yazar aktif ve pasif oluşlarına göre Tanrı ve bireyi üç sınıfta ele almışlardır. (1) Kişi pasiftir her şey Tanrının kontrolündedir. (2) Tanrı pasif kişi önceliklidir. (3) hem Tanrı hem de birey birlikte aktiftirler. HATHAWAY ve PERGAMENT bu üç kategoriden birinci yöntem daha az hastalık meydana getirirken diğer ikisinde daha olumlu uyumun meydana geldiğini belirtmişlerdir. Sonuç olarak sağlık ve hastalık kontrolünde psikolojik bir yöntem olarak Tanrı inancı önemli bir rol oynadığına işaret edilmektedir.

Din sosyal bir s yapı kurumudur. Dini uygulama ve inançlar bütün toplum ve topluluklarda varlığı tartışılmaz bir olgudur. Tüm bireyler dini inanç ve uygulamalarını

tam yerine getirmese de dinden şu veya bu şekilde etkilenmektedirler (ACAR ve diğ.,1996).

Bireylerin seçimleri yaşam biçimleri din kurumu tarafından olumlu veya olumsuz etkilenmektedir. Psikolojik danışma ve rehberliğin en temel işlevlerinden biri ruh sağlığını korumaktır. Bu alanda Akılcı Duygusal Psiko Terapi yaklaşımı temsilcilerinde ALBERT ELLIS (1987), yaptığı çalışmada Musevilik, Hristiyanlık ve İslam gibi dinlere bağlı çok sayıda dinci ve Liberalizm, Marksizm, Freudianism gibi akımlarda da sosyal, politik ve ekonomik düşüncelerinde fanatik olanların ruh sağlığı bozukluğunu vurgulamıştır. Ancak SHARKEY ve MALONY (1996), Ellis'in aksine ruh sağlığı ile dindarlık arasında bir ilişki olmadığına işaret etmiştir.

Ülkemizde böyle bir çalışma olmamasına rağmen dini yaşantı ve din anlayışına ilişkin bazı değişkenlerin bireylerin kendini gerçekleştirme düzeyini etkiledikleri belirtilmiştir (ÖZDOĞAN, 1995). Dindarlık düzeyleri farklı kişilerin başvurdukları yardım kaynaklarının genelde informal kaynaklar olduğu belirtilmektedir (ACAR ve diğ., 1996). Yüksek derecede din ve estetik değere sahip olan gruplar arasında zıtlığa kadar varan farklılıklara rastlanılmıştır (KAYMAK ve diğ.).

Dini alanda yapılan çalışmalar genellikle, dini fenomenle ilgili bazı kuralları geliştirme, mezheplerdeki örgütsel çeşitlilik ve belli bir mezhep örgütüne üye bireylerin ortak duygu ve davranış kalıplarını ortaya çıkarma, ileriye yönelik sosyal tutum ve bireysel özellikler arasındaki ilişkileri belirleme gibi alanlarda yoğunlaşmaktadır (RABINSON ve SHAVER, 1972).

Görüldüğü gibi yardım arama davranışları çok değişik etkenleri kapsayan bir boyuttadır. Yardım arama, bireyin problem yapısından, onun psikolojik problemlerini açıklama biçimlerine kadar çok yönlü araştırmalar gerektiren bir fenomendir. Diğer taraftan problem tipi ile yardım arama davranışları arasındaki ilişkinin yeterince araştırılmadığına da işaret edilmektedir (ÖZBAY, 1996). Problem alanları ve yardım arama davranışları değerlendirilmeye tabi tutulmuş, yapılan çalışmalar sonucunda 5 faktör saptanmıştır. Bu faktörler; (1) Kişiler Arası Açıklık, (2) Zorlama, (3) Danışmaya olan İnanç, (4) İhtiyaç Hissetme ve (5) Sosyal Yardım olarak adlandırılmıştır (ÖZBAY ve diğ., 1999).

Yardım arama tutumlarının bir boyutu olarak Kişiler Arası Açıklık, özel bilgileri başkalarıyla paylaşma, sosyal çekingenlik, sosyal katılık, içe dönüklük, bilinmeme

eğilimi gibi konuları içermektedir. Bu faktörde kişiler arası ilişkilere açık olanların yardım alma konusunda daha eğilimli oldukları bilinmektedir.

Yine yardım arama tutumlarının bir başka boyutu olarak Zorlanma ele alınmaktadır. Zorlanma, patolojinin artması durumunda yardım arama eğilimlerinin ortaya çıkmasını belirlemeye yönelik bir boyuttur.

Danışmaya Olan İnanç ise kişinin yardım arama sürecinde profesyonel yardım servis ve kişilerine inanç ve güvenini kapsamaktadır. Psikolojik problemlerin varlığını kabul etmenin yanında, yardımın geçerliliğini sorgulayan bir boyuttur.

İhtiyaç Hissetme ise kişinin problemliliğinin algılanması ve kabul edilmesi olarak değerlendirilmiştir.

Son olarak Sosyal Kabul, kapsam olarak psikolojik yardım konusundaki olumsuz tutum ve sosyal bilişleri belirtmektedir. Bu olumsuz tutumlar daha çok sosyal olarak problemliliğin ve psikolojik yardım almanın sosyal olarak nasıl algılandığını göstermektedir (ÖZBAY ve diğ., 1999).

21. Kişilik

Psikologlar gerek kişiliğin tanımında gerekse kişiliğe yaklaşımda değişik metodlar ve yollar takip etmektedirler. Kişiliğin daha iyi anlaşılması için bazı kişilik tanımlarına bakmak yararlı olacaktır.

NORMAN (1975) kişiliği, bireyde yapıların, davranış biçimlerinin, ilgi ve eğilimlerin, ruhsal davranışların ve yeteneklerin en karakteristik bir bütünlemesi (s. 418) şeklinde ifade eder. Bu tanımda bireyi başkalarından ayıran temel özelliğin karakteristik davranış biçimlerine vurgu yapılmaktadır.

GÜRÜN'e (1991) göre kişilik, zihinsel, duygusal, bedensel ve fizyolojik görünümünün dinamik bir örgütlenmesidir. Ona göre bireyin kişiliği biyolojik ve psikolojik faktörlerin etkisiyle oluşur ve bireyin kendine özgü diğerlerinden farklı yanlarını belirler (s. 86).

Allport'a göre kişilik, bireyin çevresine, kendine, özel ve tek kabul edilebilecek olan uyumları gerektiren psiko-fizik sistemlerin yine bireyin içinde oluşturdukları dinamik örgüt olarak algılanmaktadır (EVRİM, 1976, s. 77).

MORGAN'a göre kişilik, bireylerin öznel ve ayırıcı davranışlarını içerdiğini belirtmektedir. Bu tanımda da kişilik özellikle bireylerin kendilerine özgü ve kendilerini başkasından ayıran davranışların kişiliği belirlediğine dikkat çekmektedir (ARICI ve diğ., 1980, s. 313).

ERKUŞ'a (1994) göre kişilik, insanı başkalarından ayıran bilişsel, duygusal ve davranışsal özelliklerin tümünü kapsadığına (s. 144) dikkat çekilmektedir. Bu tanımda da kişiliğin algılanmasında bireylerin her yönüyle farklı öznel durumlarına işaret edilmektedir.

CÜCELOĞLU (1992) kişiliği bireyin iç ve dış çevreyle kurduğu, diğer bireylerden ayırt edici, tutarlı ve yapılanmış bir ilişki biçimi olduğunu (s. 404) ifade eder. Bu tanımdan ise kişiliğin bireyler arasında ayırt edici özellikleri yanında, bireydeki tutarlılığa ve kendi içindeki sistematik programına dikkat çekmektedir.

JERSILD (1983) ise kişiliği, bireyin özelliklerinin toplamı ile bütün özelliklerin entegre olmuş bir hayat biçiminin tamamı şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımda da kişiliği anlayabilmek için bireyin davranışlarına bakmanın yeterli olmadığı, aynı zaman da onun etkisi altında bulunduğu motifleri anlama, davranışların hangi sebeple ne biçimde ortaya çıktığını göz önünde bulundurmak gerektiği üzerinde durulmaktadır.

ATKINSON ve arkadaşları (1999) kişiliği, bir kişinin fiziksel ve sosyal ortamıyla etkileşme tarzını tanımlayan, düşünce, duygu ve davranışın ayırt edici ve karakteristik görüntüleri olarak tanımlamaktadır. Bu tanımdan da kişilik biyolojik, psikolojik ve sosyolojik faktörlerin etkileşimi sonucunda da bireyin kendine özgü yapısını belirtmektedir (s. 433). Diğer taraftan kişiliğin oluşumunda çevre ve kalıtımın son derece önemli olduğu görüşü ortaya konulmuştur (COLEMAN, 1964, s. 61). Aynı zamanda kişilik oluşumunda nörobiyolojik, bilişsel, duygusal, nesne ilişkileri, yaşam sorunları, engellemeler, savunma gibi boyutların biyo-psiko-sosyal bir bütün olarak dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir (ÖZTÜRK, 1994, s. 70). Diğer taraftan bireyin içinde doğup büyüdüğü toplumsal ortamın ve çevrenin önemli derecede etkili olduğu ve anne ile kurulan ilişkinin önem taşıdığı genelde kabul gören bir görüş olduğu açıklanmaktadır (KÖKNEL, 1994, s. 191).

210. Bazı Kişilik Kuramları Hakkında Kısa Tanımlayıcı Bilgiler

Kişilik problemi, genellikle psikolojide her yönüyle merkez kabul edilmektedir (EYSENCK, 1972, s. 52). Bu nedenle pek çok disiplinin dikkatini çekerek araştırmalara konu olmaktadır. Bu güne kadar kişiliğin araştırılması her biri farklı bireysel özellikler üzerinde odaklaşan sonu gelmez teori ve modelleri kapsamaktadır (ARKONAÇ, 1993, s. 360).

Kişilikle ilgili pek çok kuram geliştirilmiştir. Bu kuramlar genellikle araştırmacıların anlayışları ile araştırmalarının yönü üzerine olmuştur. Buna rağmen gerek kuramların birbiriyle olan benzerlikleri gerekse kuramlara ilişkin yöntemler belli kuramların belli anlayışlar altında toplanması gereğini de ortaya çıkarmıştır.

Kişilikle ilgili geliştirilen kuramlardan biri psikoanalitik yaklaşımdır. Bu yaklaşımın kurucusu aynı zamanda psikanaliz okulunun kurucusu olan SIGMUND FREUD (1856-1939)'dur. Freud'a göre, insan kişiliğinin üç temel birimi vardır. İd, Ego, Süperego. İçben -id, ham enerji deposudur ve bütün istekler buradadır. İd, kişiliğin ahlak dışı birimidir. Cinsiyet ve saldırganlık içgüdüleri buradadır. İd'in varlığı doğuşla başlar. İd'de bilinç, mantık, zaman, mekan, ahlak yoktur. Ego, doğuştan yoktur, sonradan gelişir. Ego, bireyin dış dünya ile iletişimini sağlayan birimidir. Doğumla birlikte yavaş yavaş gelişir. Kişiliğin dış dünya ile iletişimini sağlayan kabuğudur. İd, haz prensibine göre hareket eder. Haz veren şeyleri ister ve onlara yönelir, kendisine ızdırap veren şeylerden kaçır. Ego, id'in isteklerini dengeleyip çevreye uyumla hale getirmeye çalışan bir birimdir. Ego'da gerçeklik prensibine göre hareket eder. Süperego, doğuştan yoktur. Doğumla birlikte gelişmeye başlar. Süperego, toplumsal değerleri içeren bir birimdir. Kişiliğin toplumsal ve ahlaki yönünü temsil eder. Sevgi ve nefret duygusu içerir. Süperego aşırı ahlaklıdır (hipermoral). Görevi toplumu bozacak seks, ahlaksızlık ve saldırganlık iç güdülerini kontrol etmektir. Ego, id ile süperego arasında bir denge kurabilme çabası içindedir (RYLACK, 1981 s. 49-50; HALL ve LINDZEY, 1959 s. 33-39).

Freud'a göre bireyin temel karakter yapısının oluştuğu dönemler; bebeklik ve çocukluktur. Freud çocuğun ilk beş yaşını kişiliğin oluşması yaşları kabul etmiştir. Diğer taraftan Freud kişiliğin gelişiminin de saydığı oral, anal, fallik (cinsel organın farkına varma), lgizil (duraklama) ve puberte (ergenlik) dönemlerini sağlıklı

atlatamayanların yetişkinlik dönemlerinde bir takım olumsuz durumlarla karşılaşabileceklerine dikkat çekmektedir. Freud kişilik gelişiminin temelini cinselliğe dayandırmıştır. Ona göre toplumun cinsel tabuları çocuğun kişilik gelişiminin özelliğini belirleyecektir (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 46).

Freud 'un geliştirdiği kişilik düşüncesi bir takım tutarsızlıkları da beraberinde getirdiği için onun takipçileri olan Adler, Jung, Horney, Fromm, Sullivan gibi Freudyanlar ona karşı eleştirel yaklaşmışlardır (ARKONAÇ, 1993, s. 368; DOKSAT, 1983, s. 38; ATKINSON, 1999, s. 463).

1870'de Viyana'da doğan ALFRED ADLER sosyal dürtüye önem vermiş Sosyal Psikoloji ve bireysel psikolojinin kurucusu sayılmıştır. Freud'a göre bireyin davranışlarını motive eden kuvvet iç güdüler, Adler'e göre sosyal motifler bireyin davranışlarını motive eder. Ona göre sosyal ilgi doğuştandır (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 117). Adler'in kişilik kuramında yaratıcı self en önemli kavramdır. Yaratıcı self, biyolojik faktörlerin tesiri altında olmayan tamamen insani bir faktördür. Onun kuramı hümanistik bir görünüm ifade etmektedir. Freud'la başlayan psikanaliz görüşün yaktığı insanın ağırbaşlı yönüne Adler ağırlık vermiş ve insanı daha fazla yükselten bir görüşü ortaya koymaya çalışmıştır (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 124-125).

Adler, kişilik yapısının önemli bir boyutunu oluşturan karakterin ancak kişiler arası ilişkilerin niteliği ile şekillenebileceğini savunmuştur. Ona göre, bir bireyin karakteri onun moral değerinin ölçmesi değildir. İnsanın çevresinde nasıl bir izlenim bıraktığını gösteren ve çevre ile olan ilişkilerini kapsayan sosyal bir olaydır (ADLER, 1977, s. 140), diyerek karakterin sosyal duygu ve üstünlük isteğinden meydana geldiğini savunmuştur. Karakterin gelişiminde de organ yetersizlikleri çevreden gelen etkiler, dış dünyanın karşı konulmaz baskıları gibi zorlukların etkin rol oynadığını vurgulamıştır (ADLER, 1977, s. 132). Ona göre insanlar zorluklarla mücadele ediş yöntemlerine göre iyimser veya karamsar olarak sınıflanabilirler.

İyimserlerin karakterleri büyük ölçüde tek yönlü gelişir. Kendi değerlerini iyi bildikleri için ve yetersizlik duygusu duymadıklarından hayattan fazla bir şey beklemezler. Açık sözlülükten korkmazlar, ilişki kurmakta zorluk çekmezler, güvensizlik duygusu olmadığı için kolay arkadaş olurlar (ADLER, 1977, s. 137).

Karamsarlar, çocukluk yıllarındaki izlenimleri etkisi altında yetersizlik duygusu taşıyan ve yaşamı zor bulan kimselerdir. Karamsar dünya görüşüne sahip olanlar,

yaşamın hep karanlık yönünü görmeye alışık oldukları için kolayca cesaretlerini kaybederler. Davranışları ürkek, korkak ve ihtiyatlıdır (ADLER, 1977, s. 138).

CARL GUSTAV JUNG'un kişilik kuramı bilinçaltı projesine önem veren bireyin davranışlarının yalnız sebeplerde değil, aynı zamanda amaçlarla meydana gelmesini içermektedir. İnsan davranışlarına etki eden hem tarihten gelenler hem de gelecekteki istek, amaç ve sonuçlardır. Ona göre insan sebeplerle olduğu kadar amaçlarla da yaşamaktadır.

Jung'u Freud ve diğer kuramcılardan ayıran en önemli özellik kişiliğin bireyin kendi ırkının ve insanlık geçmişinin sosyal gelişimsel yönüne verdiği önemdir. Ona göre insanı aşan bir bilinçaltı vardır ve bu bireysel bilinç altını aşan kolektif bilinçaltı'dır (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 79-80).

Jung, kişiliğin bir çok sistemden oluştuğunu ileri sürer. Bu sistemler bağımsız olarak önemli bir işleve sahip değilken birbiriyle geliştirmiş oldukları etkileşim kişilik yapısını ve işleyişini oluşturur. Jung bu sistemlerin; ego, kişilik, bilinçaltı, arketipler, persona, anima, animus ve gölgeden oluştuğunu söyler (COLE, 1994, s. 107; HALL ve LINDZEY, s. 79-85).

Ona göre din, kolektif bilinçaltı kapsamını kabul edilebilir hale getirdiğinden, insan için vazgeçilmez bir ihtiyaçtır (SONGAR, 1977, 135). Tanrı inancını kaybeden duyarlı kişiliklerde kişiliğin ikiye parçalandığını (JUNG, 1965, s. 94) ifade etmektedir. Ona göre dünya ve dinsel yaşantı üstünde ne düşünürse düşünsün, onu yaşayan, ona bir hayat, anlam ve güzellik kaynağı sağlayan aynı zamanda da dünyaya ve insanlığa yeni bir görkem veren büyük bir hazineye sahiptir (JUNG, 1965, s. 103).

KAREN HORNEY, kişiliğin gelişmesinde ve oluşmasında sosyal ve kültürel rollerin etkili olduğu görüşünü savunur. Horney'e göre, bireylerin yaşadığı kültürel ortamın özellikleri, bireyin geliştirmiş olduğu algılar, düşünceler, yargılar ve amaçlar kişilik yapısının belirlenmesinde etkilidir (GENÇTAN, 1984, s. 170). Horney Freud'un aksine biyolojik faktörlerin sosyal ve kültürel faktörler kadar etkili olmadığını savunmaktadır (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 131).

Horney'e göre Freud'un yanıldığı diğer bir nokta, zamanında sosyoloji ve antropoloji alanında bilgilerin az olması dolayısıyla farklı kültürlerdeki değişik insan tiplerinin kültüre bağlı özelliklerini görmemiş olması ve kendi kültürünün özelliklerini

insan doğasının ortak özellikleri olarak görmesidir (ÜLKEN, 1981, s. 146).

ERICH FROMM'da ana tema insanın doğasından ve diğer insanlardan ayrılmış, uzaklaştırılmış olmasından doğan yalnızlık ve tecrit edilmişliktir (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 127). Fromm Freud'daki değişmez ve üniversal insan doğası düşüncesini eleştirmektedir. Fromm, içgüdülerin ve doğuştan gelen ihtiyaçların toplum yapısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olmadığını bunun aksine toplumun insan kişiliğinin üzerinde etkili olduğu düşüncesini ileri sürmektedir (ÜLKEN, 1981, s. 144). Fromm'a göre herhangi bir toplum değişikliğe uğradığı zaman feodalizm kapitalizme veya fabrika sisteminden bireysel zanaatkarlığa dönüştüğü zamanda olduğu gibi böyle bir değişikliğin insanın sosyal karakterinde de değişikliklere yol açtığını söylemektedir (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 130).

GORDON ALLPORT ve CATTEL'e göre kişilik bireyin karakteristik davranış ve düşüncesini tayin eden psikofizik sistemlerin bireyin içindeki dinamik organizasyonudur. Dinamik organizasyon fikir ve alışkanlıkların sistematik şeklidir. Psikofizik sistem ise, kişilik sadece zihni değil, hem akıl hem de bedenden oluşan bir birliktir. Sistem karşılıklı etkileşim elemanlarından oluşan bir komplekstir. Buna göre bir alışkanlık, bir duygu, bir özellik, bir sistem olduğu gibi bir kavram, bir davranış biçimi de bir sistemdir (ALLPORT, 1961, s. 28; HALL ve LINDZEY, 1959, s. 263).

Allport'un kuramında "trait" kavramı önemli bir yer tutar. Ona göre bir trait bireyle ilgili genelleşmiş ve fokalize olmuş bir nöropsişik sistemdir. Bu sistem, bir çok uyarımı fonksiyonel bakımdan eleştirmeye ve bireye uyumlu ve de ifadeye uygun davranış şekilleri meydana getirmeye yarayan bir yetenekle donatılmıştır (EVRİM, 1967, s. 80).

Allport'a göre insanlar, sahip oldukları kişilikleri belli zeka ölçüleri, heyecan duyarlılıkları ve boyun eğme ile üstünlük duyguları bakımından üç boyut içerisinde ele alınır. Allport bir kişinin özellikleri açısından ele alınmasını ve onu belli bir kültür grubunda bulunan insanlardaki ortak özellikleri dikkate alarak değerlendirmenin gereğini vurgular (ÖZTABAĞ, 1983, s. 183).

Allport gibi Henry MURAY'da kişiliğin temelinde zihnin varsayımsal yapısının varlığını ortaya koymuştur. Muray, kişiliğin biyografik olguların sıralanmasının üzerinde soyut, genel denetleyici doğumdan ölüme kadar gelişen transformatik fonksiyonel operasyonların tümü olduğunu söylemiştir (YANBASTI, 1990, s. 78).

ABRAHAM MOSLOW'a göre insan motivasyonunda kültürel, çevresel, bilinçsel isteklerden daha çok rol oynayan gerçek temel, bilinç dışı isteklerdir. Ona göre her bir motivasyonlu, dürtülü davranışta, bir çok bilinç dışı istek ifadesi bulunur. Davranış her zaman dürtü-motivasyonla meydana gelmekle birlikte aynı zamanda biyolojik kültürel ve duruma bağlı sebeplerle de tayin edilir. Maslow'un diğer bir düşüncesi de insan gereksinimlerinin bir sıraya göre düzenlenmiş olduğudur. Ona göre, insanın isteklerinin alt birimlerdeki istekten, üst birimdeki isteklere doğru bir gelişme takip etmektedir. Bu ihtiyaçlar sırasıyla; (1) Fizyolojik (açlık, susuzluk, uyku, cinsi tatmin), (2) Güvenlik (güven, asayiş, düzen), (3) Sosyal (ait olma, sevgi, şevkat, benimseme), (4) Benlik (itibar, başarı, saygınlık), (5) Bilgi, (6) Estetik ve (7) Kendini gerçekleştirme gereksinimi (kendi yetenek ve olanaklarını kullanma arzusu) (KRECH ve diğ., s. 124) olarak belirtmektedir.

Kişilikle ilgili kuram geliştiren Kurt LEWIN, matematik ifade şekline göre kişiliği topografik yönden ele almaktadır. Bu alan kuramında Lewin, insan kişiliğini dinamik yönden açıklamaya çalışmaktadır. Ona göre davranış, davranışın ortaya çıktığı andaki sahanın bir fonksiyonudur. Alan ise karşılıklı birbirine bağlı olarak algılanan ortak var olan durumların bütünlüğü şeklinde açıklanmaktadır (HALL ve LINDZEY, 1959, s. 207).

Kişilikle ilgili olarak geliştirilen kuramlardan biri de EYSENCK'in kişilik kuramıdır. Eysenck'in kişilik kuramı biyolojik faktörlerin yanında toplumsal faktörlerinde kişilik oluşumunda etkili olduğunu kabul etmektedir. Eysenck kişilikle ilgili görüşlerini açıklamak için faktör analizi tekniğini kullanmıştır. Faktör analizi kişilik testindeki maddeler arasında birbirleriyle yüksek, düşük yada hiçbir korelasyon göstermeyen maddeleri keşfetmiştir. Korelasyon seviyesine göre kümeleşen işlemler daha sonra aralarındaki ortak noktaların neler olduğunun tespiti için yeniden ele alınarak incelenir (ARKONAÇ, 1993, s. 370).

Kişilikle ilgili araştırmacılardan biri de Albert BANDURA'dır. Ona göre, kişiliğin oluşumunda içinde yaşanılan çevrenin ve durumsal belirleyicilerin önemi çok büyüktür. Çevresel koşullar, öğrenme yoluyla davranışı biçimlendirir. Bunun sonucunda da kişinin davranışı çevreyi biçimlendirir. Kişiler ve durumlar karşılıklı olarak birbirini etkiler. Bir davranışı anlamak veya yordayabilmek için kişinin özellikleri ile durumun özelliklerinin nasıl etkileştiğini bilmemiz gerektiğini savunur (ATKINSON ve diğ.,

1999, s. 467).

Karşılıklı determinizm üzerine kurulduğunu savunan Albert Bandura'nın sosyal biliş kuramında, davranışın dışsal belirleyicileri (ödüllendirme ve cezalandırma gibi) hem davranışı hem de sistemin öteki parçalarını etkileyen bir etkileşim sisteminin parçaları olduğu belirtilmektedir (ATKINSON, 1999, s. 468)

Hümanistik anlayışın önde gelen isimlerinden Carl ROGERS (1902-1987), insan doğasının temel de iyi olduğunu ve insan organizmasını güdüleyen temel gücün gerçekleştirme eğilimi olduğunu savunur. Ona göre bu eğilim organizmanın bütün kapasitelerini yerine getirme yada gerçekleştirme yönünde bir eğilimdir. Rogers'ın kuramının temel kavramı benliktir. Ona göre kişilik, kendi benlik kavramıyla ilişkili her deneyimi değerlendirdiği ifade edilmektedir (ATKINSON ve diğ., 1999, s. 477).

Kişilikle ilgili çalışmalardan biride George KELLY (1905-1966)'in kişisel yapılar kuramıdır. Kelly'e göre, bilişsel süreçler kişinin işleminde merkezi rol oynamaktadır. Ona göre kişilerin kendilerini ve sosyal dünyalarını yorumlamak yada inşa etmek için kullandıkları boyutları keşfetmek gerekir (ATKINSON ve diğ., 199, s. 480).

2100. Beş Faktör Kişilik Modeli

Günümüzde kişilik psikolojisi, psikoloji disiplinin önemli bir alt alanını oluşturmaktadır. Psikologlar, kişiye odaklı yaklaşımlar bireysel farklılıklarda kişilik özelliklerinin önemini vurgulayarak bu özelliklerin nasıl yapılandığını açıklayan modeller önerirler. Aynı zamanda duruma ağırlık veren araştırmacılar kişilik özelliği yaklaşımına eleştiriler getirmiş ve davranışın belirlenmesinde durumsal özelliklerin önemini vurgulamışlardır. Bugün birçok kişilik psikoloğu, davranışın hem kişisel hem de durumsal faktörlerin etkisi altında olduğu konusunda uzlaşmış görünmektedir. Kişilik özelliğinin belirleyiciliği yaklaşımını benimseyenler tek tek davranışların tutarsız olabileceğine ancak geniş davranış örüntülerinin tutarlılık göstereceğine dikkat çekmektedirler. Bu anlamda kişilerin davranışlarının mutlak değil fakat göreceli bir tutarlılık göstermesi beklenmektedir (SOMER, 1998)

Dil'in kişilik özelliklerinin incelenmesinde bir hareket noktası olarak ele alınması filozof AUSTIN'in (1957) şu görüşüne dayanmaktadır: "Bizim sözlük

dağarcığımız insanların nesiller boyu ayırt etmeye değer bulduğu özellikleri barındırmaktadır. Bu çeşitlilik çok uzun süreli ve yaşayan farklılıkların sembollerini kapsamakta ve herhangi birimizin bir akşamüzeri sallanan sandalyesinde oturup üretebileceğinden çok daha kapsamlı ve ses getirici bireysel ayırt etmeleri içermektedir” (s. 8).

2101. Beş Temel Faktörün Özellikleri

Beş faktör kişilik modeli, kişilik özelliklerinin anlaşılması açısından oluşturduğu sınıflama temelde kabul edilmesine rağmen, bu faktörlerin kapsamaları hakkında uzlaşmaya varılamamıştır. Bu nedenle burada beş temel faktör hakkında yapılan çalışmalar ve bu çalışmaların sonuçları ile faktörlerin içerikleri hakkında tanımlayıcı bilgiler sunulacaktır.

2101. Dışadönüklük – İçedönüklük (Extraverson –Intraversion)

Beş temel faktörden birincisi dışadönüklük-içedönüklük, Eysenck’in dışadönüklük boyutu ile büyük ölçüde benzerlik göstermekte ve temelde, hayat dolu, heyecanlı, neşeli, konuşkan, girişken ve sosyal olma gibi özellikleri kapsamaktadır (McCRAE ve COSTA, 1985; NORMAN, 1963).

Araştırmacılardan McCRAE ve COSTA (1985)’nin geliştirdikleri kişilik envanterinde dışadönüklük boyutunu, sıcaklık, topluluğu sevme, aktivite, heyecan arama ve olumlu duygular alt ölçekleriyle temsil etmişlerdir. Bu iki yazara göre, birçok araştırmacı, sıcaklık alt boyutunun yumuşak başlılık/uzlaşılabilirlik faktörünün merkezinde gördüklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu faktör içinde hangi özelliklerin merkezde hangilerinin çevrede olduğu hakkında farklı görüşlerin olduğu da belirtilmiştir. Örneğin, Eysenck’in sosyallik ve tepkiselik özelliklerini ayırmanın yararlı olacağı belirtilirken Hogan, bu faktörü sosyallik ve girişkenlik olarak ikiye ayırarak modeli güçlendirmek gerektiğini vurgulamıştır. Tepkiselliğin sosyalliğe göre daha kuramsal ve güçlü ilişkiler gösterdiğine işaret edilmiştir.

Araştırmacılardan McFATTER (1994), Davranış Etkinleştirici Sistemin ödülü ve beklenen cezanın uzaklaştırılması ile ilgili sinyallere duyarlılık gösteren ve davranışı uyarılan bireyin dışa dönüklülük düzeyinin güç kazandığını ifade etmektedir. Buna

karşın Davranışı Ketleyici Sistem ödülü ve beklenen cezanın ortadan kaldırılacağına işaret eden sinyallere duyarlı ve davranışı ketlendirdiği ifade edilirken bireyin dışa dönüklülük düzeyi Davranış Etkinleştirici Sisteme oranla daha düşük olduğu vurgulanmıştır.

McDONALD (1995), ödüle duyarlılığın mizaç ile ilgili bir boyut olarak yaşamın çok erken dönemlerinde ortaya çıktığını belirtirken, bebeklerin ödülle ilgili durumlara karşı yaklaşımlarını da onların tatlı yiyecekler tarafından cezbedilme, objeleri yakalama, nesnelere karşı duyarlılıkları gibi örnekleri belirtmektedir.

Aynı yazar davranışsal yaklaşım boyutunda yüksek olan çocukların ödüllendirici durumlarda, gülümseme, neşe yada kahkahalar atma gibi tepkiler gösterirken, hoşlanmadıkları durumlardan sosyal ilişkiye girmeme eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Yine aynı yazar tarafından çocukluk sosyalliğinin bir kişilik özelliği olan dışadönüklüğe bağlandığı ve bu özelliğin yetişkinlik boyunca da sürdüğü hakkında bir çok araştırmacının görüş birliği içinde olduğu vurgulanmıştır.

JOHNSON ve OSTENDORF (1995), yaptıkları araştırmalarda neşeli, istekli, arkadaşça gibi olumlu duyguların dışadönüklülük arasındaki ilişkiyi doğrulandığını, ikincil olarak da bu özelliklerin yumuşak başlılık/uzlaşabilirlik faktörü ile de ilişkilendirildiğini belirtmektedirler. Diğer taraftan cömert ve sıcak gibi özelliklerin ağırlıklı olarak yumuşak başlılıkla ve ikincil olarak da dışa dönüklükle ilişkili olduğuna işaret edilmiştir. Araştırmacılar liderlik, güç, girişkenlik ve baskınlık gibi özelliklerin de dışa dönüklülük faktörü ile ilişkisini belirtmişlerdir. Yazarlar ayrıca düşüncesizlik, tepkisellik, dikkatsizlik gibi özelliklerin dışadönüklülükle ilişkisine dikkat çekerken aynı özelliklere sorumluluk faktörünün negatif yönü ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir.

Bir çok araştırma sonucunun hem dışa dönüklülük hem de nörotisizm faktörlerinin karmaşık etkileşimlerle doğrudan ve baskılama tipinde başa çıkma mekanizmaları ile bağlantılarını ortaya koyduğu belirtilmektedir. Dışadönüklülük aktif ve doğrudan başa çıkma ile ilişkili görülürken nörotisizm pasif ve kaçınmaya dayanan başa çıkma stratejileri ile ilişkili görülmektedir.

Bu faktörün kapsamı ile ilgili farklı noktalara vurgulamalar yapılmasına rağmen elde edilen sonuçların birbiriyle çelişmediği belirtilmektedir. Türk dili üzerinde Somer'in çalışmaları da yukarıdaki araştırma sonuçları ile tutarlılık göstermiş ve bu faktör dışa dönüklülük olarak isimlendirilmiştir (SOMER, 1998).

2102. Yumuşak Başlılık /Uzlaşabilirlik-Hırçınlık/Antagonizm (Agreeableness-Hostility)

Yumuşak başlılık/uzlaşabilirlik olarak isimlendirilen bu ikinci faktör çeşitli araştırmalar sonucu olumlu ucunda nazik, ince, saygılı, esnek, açık kalpli ve merhametli gibi sıfatlarla tanımlanmaktadır SOMER (1998).

COSTA, McCRAE ve DYE (1991), yumuşak başlılığın dışa dönüklük gibi kişilerarası ilişkilerde temel bir boyut olduğunu belirtmektedirler. Yumuşak başlılığın kişilerarası ilişkilerde etkili olması yanında bireyin kişisel algısını etkilediği ve sosyal tutumlar ile bir yaşam felsefesi oluşturmada etkin rol oynadığına işaret edilmiştir. Yazarlar bu faktörü güven, dürüstlük, yardım severlik, uyma/itaat, alçak gönüllük ve merhametlilik alt boyutu ile tanımlamaktadırlar. Burada güven başkalarına iyi niyet atfetmek, güvensizlik ise başkalarını güvenilmez ve tehlikeli kabul etmektir. Doğru sözlülükten maksat ise başkalarına açık ve dürüst yaklaşmayı ifade etmektedir. Costa ve arkadaşları bu alt boyutun ahlaki değerlerle ilgili olduğunu vurgularken karşıt ucunun Makyavelinizme eş değer olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda bu özellikte yüksek olan kişiler çatışma durumlarında başkalarına tabii olmayı tercih ettikleri ifade edilmektedir. Bir başka ifadeyle bu kişilik özelliği işbirliği isteği, uyumluluk ve yumuşak başlılık olarak isimlendirilirken karşıt uç saldırganlık, düşmanlık, hırçınlık ve huysuzluk sıfatları ile nitelendirilmektedir. Alçak gönüllük özelliğine sahip kişilerin kendilerine olan ilgileri en alt düzeydeyken bunun karşıt ucunda olan kibirliliğin aşırı ucunun ise psikopatojik bir kavram olarak kendini narsisizm de gösterdiği belirtilmektedir. Yine aynı yazarlar merhametliliğin özellikle sempatik duygular tarafından yönlendirilen bir eğilim olduğuna işaret etmişlerdir.

McCRAE ve COSTA (1985), yumuşak başlılıkta yüksek olan kişilerin başkalarını seven, verici olan, sosyal ilgisi olan insanlar olduğunu ancak bu boyutta çok ileri olmanın da “başkaları doğrultusunda hareket etme” gibi nevrotik bir eğilimi temsil edeceğine işaret etmektedirler. Yine bu iki yazara göre, yumuşak başlı kişiler heyecandan uzak, ters çevirme ve aklileştirme gibi savunma mekanizmaları kullandıkları ifade edilmektedir. Diğer taraftan yumuşak başlı bireyler heyecan arama ve düşmanlık alt boyutlarının yanı sıra girişkenlik boyutundan da düşük puan aldıkları belirtilmektedir.

MacDONALD (1995), bu kişilik özelliğinin çocuklukta belirgin olarak kendini göstermediğini ancak aile içi sıcak ilişkilerde kendini gösterdiğini, şevkat ve sevgi sistemleriyle yakın aile ilişkilerinde bir ödül sistemi olarak kavramlaştırılabileceğine dikkat çekmektedir. JOHNSON VE OSTENDORF (1993), yumuşak başlılık kişilik boyutunun özellikle kadınlıkla yüksek ölçüde bağlantılı olduğuna dikkat çekmektedir. Aynı şekilde MacDONALD (1995), bazı araştırmaların ödül bağımlılığında kadınların erkeklere göre daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Yazar ayrıca bu kişilik boyutunda aşırı derece sevilme ihtiyacı ile betimlenen bağımlılık bozukluğunun kadınlarda görüldüğünü buna karşın erkeklerin saldırganlık eğilimi ve başkalarına zarar vermekten suçluluk duyma gibi karşıt uçta yer alan bir sosyopati eğilimi içinde yer almalarının olası olduğu ifade etmektedir.

Düşmanlık alt boyutunun hem nörotisizm hem de antagonistik (muhalif, muhalefetçi) iki türünün olduğunu ve antagonistik insanların kendilerini daima başka insanların karşısına koyduklarını, bilişsel olarak güvensiz ve şüpheli oldukları gibi duygusal olarak ta katı ve sempatiye uzak uç durumlarda ise sosyopatiye benzedikleri belirtilmiştir. McCrae ve Costa, yumuşaklık boyutunun olumlu ucundaki özellikleri aşırı olması durumunda da uyumsuzluğa yönelmenin olanaklı olduğunu belirtmektedir. Aynı zamanda da yumuşak başlılık boyutunda yüksek olan kişilerin bağımlı ve dalkavukça davranışlar içinde bulunmaları yanında nevroitik derecede yumuşak başlı olanların büyük ölçüde başkaları doğrultusunda davranışlar sergileyerek kendilerini yok etme görünümünde oldukları belirtilmektedir.

SOMER'in (1998) Türk dili üzerinde yaptığı çalışmalarda elde edilen üçüncü boyut kapsam açısından bu ikinci faktörün bulguları ile büyük ölçüde benzerlik göstermiş ve Somer bu faktörü yumuşak başlılık olarak ele almıştır.

2103. Sorumluluk, Yönsüzlük /Dağımlık (Conscientiousness-Undirectedness)

Beş faktörün üçüncüsü Harston, Mayve, Maller tarafından kişiliğin bir yönü olarak sorumluluk diye isimlendirilirken, aynı zamanda ego-gücünün bir yönü olarak ta Costa, McCrae ve Dye (1991) tarafından belirtilmektedir. Yazarlar bu faktörün hem hareket hem de odaklaşmayı içererek ilerletici ve ketleyici yönleri bir arada bulundurmasından dolayı da yön olarak isimlendirmeyi düşündüklerini ifade

etmektedirler. Bu yazarlara göre yeterlilik, düzen, görev aşkı, başarı çabası, öz-disiplin ve tedbirlik alt boyutlarının bu faktörü temsil etmektedir. Bununla birlikte bireylerin kendilerini veya başkalarını tanımladıkları zeka ile sorumluluk boyutunun korelasyon gösterdiğini söylemişlerdir SOMER (1998). Ancak McCRAE ve COSTA (1985), ölçtükleri zeka puanı ile sorumluluğun düşük korelasyon gösterdiğine işaret etmişlerdir. Fakat bu ölçümde sorumluluk boyutunun zekanın nesnel ölçüleri ile değil de toplumda akıllı ve zekice olarak değerlendirilen davranışlardaki korelasyonu anlamak gerektiğini belirtmektedir. COSTA ve arkadaşları (1991), düzenin öz kontrol boyutlarından ve temel ihtiyaçlardan biri olduğuna, görev aşkının davranış standartlarına katı bir biçimde bağlılıkla ilişkili ve Freud'cu süperego-gücü kavramının bu boyutla bağlantısına işaret etmektedirler. Bu yazarlar, öz-disiplinin dikkat dağıtıcı faktörlere ve sıkılmaya rağmen göreve devam edebilme ve sabırlı olmanın gerekliliğine vurgu yaparken bu boyutta düşük olanların görevi erteleme ve hayal kırıklığı karşısında çabuk teslim olduklarını belirtmektedirler. Yazarlar, başarı çabasını bir alt boyut olarak ele almakta ve bu kişilik özelliğini mükemmellik arzusu ile ilişkili görmektedirler.

Araştırmacılar kendini sevk ve idare eden, dikkatli olma alışkanlığı olan ve öz-disiplin becerisine sahip bireylerin aynı zamanda titiz bir biçimde ahlaki değerlere de bağlanmalarının olası olduğunu vurgulamaktadırlar. Aynı araştırmacılar bu boyutun diğer ucunda kendini organize edememiş, zorlayıcı bir vicdana ve yaygın bir suçluluk duygusuna sahip kişilerin öz-disiplinden yoksun, kendini standartlarını oluşturmakta güçlük çekebileceklerini belirtmektedirler (COSTA ve diğ., (1991).

MacDONALD (1995), sorumluluk boyutunu adaptasyonel bir yöntemle ele almış ve bu boyutu hazzı erteleme, hoş olmayan görevlerde sabırlı olma detaylara dikkat etme, sorumlu ve güvenilir davranışlar sergileme olarak belirtmiştir. Diğer taraftan bir çok araştırma sonucunun sorumluluk boyutu ile günlük yaşam olayları arasında yüksek korelasyon olduğuna dikkat çekilmektedir McCRAE ve COSTA, (1980).

Sorumluluk boyutunun, özellikle günlük yaşam olayları, okul ve iş gibi alanlarda başarı sağlama açısından önemine dikkat çekilmektedir. Somer'in (1998) Türk dili üzerindeki çalışmalarında elde ettiği ikinci faktör bu alanda ki çalışma bulgularıyla uyum göstermekte olduğu belirtilmektedir.

2104. Duygusal Denge-Dengesizlik /Nörotisizm (Emotional Stability/ Nevroticism-Unstability)

Beş faktörün dördüncüsü olan nörotizm çeşitli araştırmalarda endişeli, güvensiz, kendisiyle uğraşan, sinirli, kaygılı gibi terimlerle tanımlanan bir boyut olarak ortaya çıkmaktadır (SOMER, 1998).

McCRAE ve COSTA (1987), çoğu araştırmacının nörotisizmin temelinde kaygı, depresyon, kızgınlık, sıkıntı gibi olumsuz duygular içerdiği hakkında fikir birliğine sahip olduklarını işaret etmektedirler. Bu iki araştırmacıya göre nörotisizm boyutunun yalnızca olumsuz duyguları değil aynı zamanda bu duygulara eşlik eden karmaşık düşünce ve davranışları da kapsadığını belirtmektedirler.

MacDONALD (1995), nörotisizmi adaptasyonel bir bakış ile ele alıp incelemiştir. Ona göre olumlu ve olumsuz duygusal deneyimlerin altında yatan bağımsız bir diğer sistemin duygu yoğunluğu olduğu kabul edilmekte ve bu iki duygusal deneyim arasında güçlü pozitif korelasyonlar bulunduğu vurgu yapmaktadır. Yazar çeşitli beyin bölgelerini olumlu ve olumsuz duygulanım ile bağlantısını gösteren araştırmalara dikkat çekmektedir. MacDonald çocuklarda yürütülen mizaç araştırmalarında uyarılara yüksek düzende aktif tepki gösteren çocukların düşük uyarı şiddetinde bile yüksek uyarılma düzeyini gösterdiklerini bu durumun çocukların kolayca ve aşırı bir şekilde uyarılabilen zayıf bir sinir sistemine sahip olduklarını düşündüğünü ifade etmektedir. Aynı zaman da yüksek uyarı şiddetinde yüksek düzeyde reaktif kişiler tepkilerini ketlemekte ve uyarı kaynağından uzaklaşma ile de içe çekilme eğilimi göstermektedirler. Yazara göre, duygusal olarak yoğun bireyler hem olumlu hem de olumsuz duygusal uyarılara daha kuvvetli tepki göstermektedirler. MacDonald duygusal şiddeti yoğun olan kişilerin çevreyle ani olarak etkileşime girmeye motive olduklarını ancak hem davranışsal hem de kaçınma sistemlerinin uyarılmaya elverişli olduğundan sık sık birbiriyle çatışan hedeflere sahip olacaklarına vurgu yapmaktadır.

İngilizcede duygusal dengeyi tanımlayan sıfatların az sayıda olması nörotisizm boyutunun karşıt ucu olan duygusal dengeyi sakin, dengeli, rahat, heyecansız, tutarlı gibi sıfatlarla temsil edildiği belirtilmektedir. Türk dili üzerinde yapılan çalışmalar duygusal dengeyi temsil eden sıfat bulgularıyla yukarıdaki faktörün tutarlılık gösterdiği

belirtilmektedir (SOMER, 1998).

2105. Zeka yada Deneyime Açıklık-Gelişmemişlik (Intelligence /Openness to Experience, Unintelligence)

Zeka yada Deneyime Açıklık Gelişmemişlik, beş faktör modelinde araştırmacıların üzerinde en az uzlaşmaya vardıkları faktördür. Araştırmacılardan McCRAE ve COSTA (1985) bu faktörü deneyime açıklık olarak isimlendirmektedir. Bu araştırmacılar Norman'ın önerdiği sınıflamanın yeterliliğini incelemek için yaptıkları çalışma sonunda beşinci boyuta analitik, karmaşık, meraklı, yaratıcı, bağımsız, liberal, geleneksel olmayan, orijinal, hayal gücü kuvvetli, ilgileri, geniş, cesur, değişikliği seven, artistik, doğal, açık fikirli gibi sıfatları kapsayan deneyime açıklık boyutu ile isimlendirmişlerdir. McCRAE (1987), yaratıcılığın değişik zeka ve kişilik boyutları arasında bir yerde olduğunu ve yaratıcılığın, üretici düşünce ve deneyime açıklık boyutları arasında bir ilişkinin varlığını belirtmiştir. Yazar aynı zamanda deneyime açıklığı yaratıcı kişilerin genel bir özelliği olabileceğini belirtirken deneyime açıklık boyutunun bazı özelliklerinin sıfatlarla iyi temsil edilemeyeceğini de vurgulamaktadır.

PEABODY ve GOLDBERG (1989), yaptıkları çalışmalarda beşinci faktörün kültürden çok zeka ile ilişkili olduğu sonucuna varmışlar ve bu faktörü zeka olarak isimlendirmişlerdir.

NORMAN (1963), yaptığı çalışmalar sonunda bu faktörü kültür olarak isimlendirmiştir.

TRAPNELL ve WIGGINS (1990), beşinci faktörün diğer dört faktöre göre kapsamının geniş ve yapılanmasının zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Aynı zamanda yaptıkları araştırmalar sonucunda zeka ve açıklık faktörlerinin birbiriyle ilişkisinin düşük olduğuna dikkat çekerek bu iki alt boyutun aynı faktör içerisinde birleştirilmesinin uygun olmayabileceğini belirtmişlerdir.

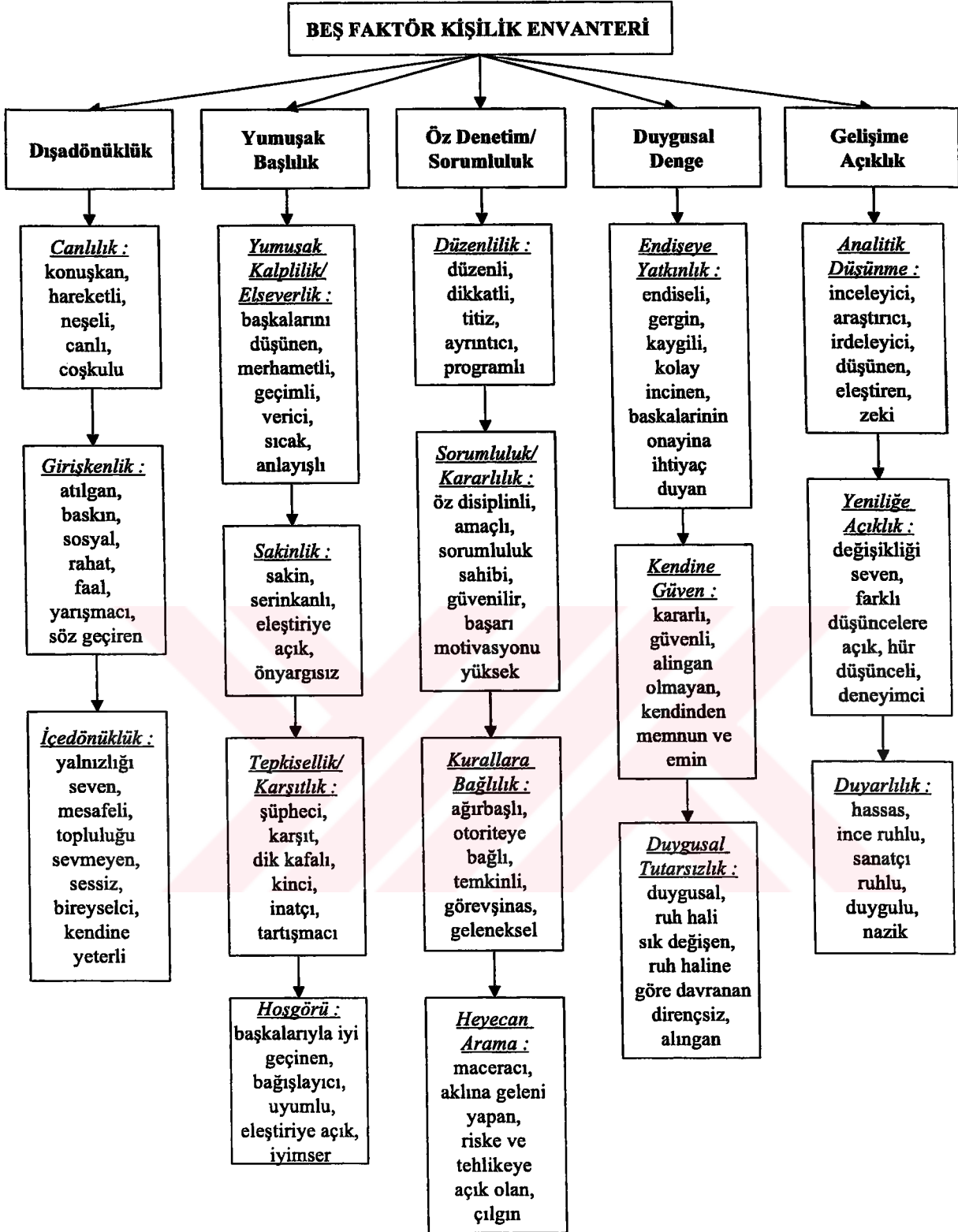
Üzerinde anlaşmakta güçlük çekilen bu faktörün Türkçe'de kişilik özelliklerinin yapısını inceleyen SOMER ve GOLDBERG (1998), araştırmaları sonucu McCrae ve Costa'nın bulguları ile tutarlı ve gelenekselliğe karşın, açık fikirlilikle betimlenebilen bir özellik gösterdiğini vurgulamışlardır. Diğer taraftan bu kişilik boyutu ile bağlantılı terimlerin Türkçe'de kişilerin yeteneklerinden çok eğilimleri, yaşam biçimleri ve

tercihleri ile şekillendiğine işaret etmişlerdir.

Beş faktör modelinin, kişilik araştırmalarına uygun bir çerçeve oluştuğu ifade edilmektedir. Yine yapılan araştırmalar neticesinde kişilik özelliklerinin zaman içinde uzun süreli tutarlığını destekleyici ve kayda değer verileri olduğu gösterilmektedir. Diğer taraftan araştırmalar sonucu beş faktör modelinin günlük yaşam olaylarına ilişkin tahminlerde bulunabilecek veriler olduğu aynı zamanda da pek çok araştırmaya ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmektedir (SOMER, 1998). Yine beş faktör modelinin önemli iddialarından biri olan, kişilik yapılarının kültürler arası bir görünüm sergileme iddiası yapılan çalışmaların sonuçlarını haklı çıkarmıştır. Buna rağmen beş faktör modelinin evrensel olup olmadığı sorusuna cevap verebilmek için değerlerin toplumsallaşma süreçlerinin ve yaşam tarzlarının farklılaştığı kültürlerde araştırmalar yapılmasının gereğine işaret edilmiştir (PAUNONEN ve diğer., 1992).

Ayrıca kişilik tanımlayıcı terimlerle ilgili çalışmalar İngilizce, Çince, Çekoslovakça, Hollandaca, Filipince, Almanca, İbrance, Macarca, İtalyanca, Lehçe, Rusça ve Türkçe dillerinde yapılmıştır. Türkçe’de sıfatlarla temsil edilen kişilik özelliklerinin organizasyonunun incelendiği çalışma sonuçlarında beş faktör modelini destekleyici sonuçlar elde edilmiştir (SOMER, 1998). Sonuç olarak beş faktör kişilik araştırmalarında bir son söz olmaktan çok bir başlangıçtır. Kişilik özelliklerini temsil edebilecek bir organizasyonda beş faktör üzerinde bir uzlaşmaya doğru gidilmesine rağmen, bu model kişilik dinamiklerini açıklayıcı değil tanımlayıcı bir model olarak düşünülmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Goldberg, 1996). Diğer taraftan farklı kültürlerin yaşayan dillerinde kişilik özelliği belirleyen sıfatları ana dillerinde referans olarak, psikolojik farklılıkların bilimsel incelenmesine başlangıç noktası sağlayacaktır. Diğer taraftan kişilik özelliklerinin kültürler arası bir oluşum meydana getirme çabası bu alanda bir takım güçlük ve tartışmaları beraberinde getirecektir.

Bu alanda ülkemizde yapılan çalışmalar beş faktör modelinin netleşmesi ve anlaşılmasına katkıda bulunacaktır. Temelde dile dayalı bir hipoteze bağlı olarak geliştirilen beş faktör modeline bağlı sınıflamanın, dilimizde yapılan çalışma sonuçlarıyla desteklenmesinin, kendi kültürümüze uygun normal kişilik özelliklerinin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır. Beş Faktör , 17 alt boyutu ile şöyle gösterilebilir.

Yine beş faktör modelinin önemli iddialarından biri olan, kişilik yapılarının kültürler arası bir görünüm sergileme iddiası yapılan çalışmaların sonuçlarını haklı

çıkarmıştır. Buna rağmen beş faktör modelinin evrensel olup olmadığı sorusuna cevap verebilmek için değerlerin toplumsallaşma süreçlerinin ve yaşam tarzlarının farklılaştığı kültürlerde araştırmalar yapılmasının gereğine işaret edilmiştir (PAUNONEN ve diğ., 1992).

22. Kişilik Ve İnanç İlişkisi

İnsanoğlunun maddi varlığı olarak bir bedeni, bu bedenin birtakım ihtiyaçları, özellikleri, istidat ve kabiliyetleri olduğu gibi manevi varlığı olarak ta bir ruhu, bu ruhun ihtiyaçları, özellikleri, istidat ve kabiliyetleri vardır. Kişilik deyince de bunların bir bütün olarak yansımaları, ortaya çıkması konusudur. Gözün renginden yürüyüş tarzına, anlayış seviyesinden duygu ve iradesine kadar her şey bu kişilik kavramı içindedir (NORMAN, 1975, s. 393; CÜCELOĞLU, 1991, s. 403-432; YANBASTI, 1990, s. 90).

Dini inancın kişi tarafından benimsenmesindeki kuvvet derecesiyle o bireyin kişiliğinin genel yapısı üzerindeki etkisi dikkate değer bir olgudur. Aynı şekilde kuvvetli ve sağlam kişilik yapısına sahip kimselerinde güçlü inançları olduğu gözlenmektedir (HÖKELEKLİ, 1993, s. 187,188).

Kişinin davranışlarının kontrollü olabilmesi ve istenilen yönde yapılabilmesi için sorumluluk duygusunun gelişmiş olması gerekir. Bunun için de bireyin bir dünya görüşüne bir hayat anlayışına sahip olması gerekir. Kişiliğinin gelişmesi ve bütünleşmesi, iç ve dış yaşayışları arasında bir tutarlılık, davranışları arasında bir bütünlük olması gerekir. Kişiliğin oluşması, gelişmesi açısından da inançların, tutumların ve değerlerin çok büyük önem taşıdığına işaret edilmektedir (KRECH ve diğ., 1980, s. 181).

Dini inanç bireyin dini bilgi, dini düşünce ve anlayışıyla sıkı bir ilişki içindedir. Dini bilgilerin yeterli ve sağlıklı olmadığı hallerde buna bağlı olarak dini düşünce ve inancında istenen kalite ve güçte olmayacağı bilinmektedir. Dini inancı sağlıklı bilgi ve anlayıştan uzak olan kişilerin tutum ve davranışlarında bir takım tutarsızlıklar ve anormallikler olabileceği görülmektedir. Çünkü bilgi, anlayış ve buna bağlı olarak inançlar kişiliğin temel belirleyicileri durumundadırlar. İnançlar ve tutumlar genellikle kişiliğin değişmeyen kararlı ve istikrarlı yanını oluştururlar (KRECH ve diğ., 1980, s. 179). Diğer taraftan aynı inancı, düşünceyi ve anlayışı paylaşan bireylerin ilişkilerinde

bir uyum, bir ahenk ve bütünlük görüleceği belirtilmektedir (WACH, 1990, s. 43; BİLGİSEVEN, 1985, s. 138).

Araştırmacılar, inancın insan kişiliğinin temel unsurlarından biri olduğunu vurgulamaktadırlar. Aynı şekilde, kişiliğin oluşması ve gelişmesi için inancın veya inançların bir temel teşkil ettiğini belirtmektedirler. Çünkü inançlar, genellikle değişmezlik ve devamlılık ilkesine sahiptirler. Diğer taraftan inanç ve kanaatler duygu, düşünce, motivasyon ve davranışları bir düzene sokmak suretiyle kişiliğin temel taşları konumundadırlar. Bireyin dünya görüşünün oluşmasında dini inanç ve değerler belirleyici unsur durumundadırlar (KRECH ve diğ., 1980, s. 178, 181).

Diğer taraftan ahlaksal değerler dünyası, dini inanç kaynağından beslenen birtakım yansımalarıdır. Bu sebeple dini inancın güçlü ve dini bilgilerin yeterli olması halinde dini davranışlar olarak ahlaksal değerlerin birey davranışlarında görülmesi gayet tabiidir. Bütün bu durumlar inanç-davranış uyumu şeklinde, bireyin kendisiyle yaratıcısı arasındaki uyumu gösterir. Bu durum bireyin davranışları arasında bir tutarlılık oluşmasını kaçınılmaz kılacak ve onun mesleki, ticari, siyasi, kültürel davranışı, dini inancının etkilerini taşıyacaktır (GÜNGÖR, 1993, s. 54, 55).

İnançlar, bireyin bir çok önemli fonksiyonlarına hizmet eder. Bireysel kişiliğe bir devamlılık, günlük anlayış ve etkinliklere bir mana verir ve çeşitli amaçları elde etmesine yararlar. İnançlar, her psikolojik olaya girer ve onda mevcut bilgi ve idrakin meydana gelmesi için değişmez bir temel oluştururlar (KRECH ve diğ., 1980, s. 181). Devamlılığı sağlayan inanç, aczin telafisi için de bir kuvvet ve bütünlük kaynağıdır. Garaudy'ye göre inanç, insanın yenilgiyi kabul etmediğini gösterir (GARAUDY, 1965, s. 47).

Diğer taraftan insanda meydana gelen inanç ve tutumların kültürle ilişkisi üzerine dikkat çekilmektedir. Ünlü bir antropoloji bilgini olan C. Wissler kültürü, bir halkın yaşama tarzı olarak tanımladığı belirtilmektedir (TURAN, 1969, s. 39). Dinin ve dinsel grupların herhangi bir kültür çevresinde, her türlü etkiden uzak, toplumdan bağımsız olarak yaşayamayacakları, bunun aksine yaşadıkları toplumun genel yapısı ve kültürüyle sıkı bir ilişki içinde buldukları belirtilmektedir (FREYER, 1964, s. 64). Ayrıca evrensel dinin çevresel kültürle olan karşılıklı etkisinde dinin hem etki edici, birleştirici, renk ve şekil verici rolü hem de onun dışına taşıcı karakteri vardır. Böylece evrensel dini bir üst sistem aldığımızda, onun kültürle olan ilişkisini anlamak kolaylaşır

(SEZEN, 1993, s. 68; WACH, 1987, s. 297).

Diğer taraftan kültürel etkinlikler gittikçe uzmanlaşıp dünyevileşebilir. Bu biçimde açık kültür ağırlık kazanabilir. Kültür alanlarına kişiliğinin bir kısmı ile, dine kişiliğinin bütünüyle katılan birey, kişiliğinin tekrar parçalanmasıyla karşı karşıya gelebilir. Fakat din yine bu parçalanma tehlikesine karşı kişiliği korur. Din, modern kültürlerin bütün alanlarını doğrudan doğruya hakimiyeti altında bulundurmasa da, dinsel kişilik oluşumunda bu yolla yine bütün kültür alanları üzerine etki eder ve bu manada kültürün merkezi olarak kalmakta devam eder (FREYER, 1964 , s. 78).

Tavır tayin eden faktörlerin en önemlisi ve fakat gözle görülmeyeni bir milletin, bir sınıfın veya bir bölgenin kabul edilmiş görüşleri, inançları ve kıymet hükümlerinin bir bileşimi olan kültürdür (PRESLEY ve diğ., 1975, s. 275). Antropolojik araştırmalarla kültürün sadece davranışlara tesir etmede değil fakat bizzat kişilik yapısını şekillendirmede oynadığı rolün önemine işaret edilmiştir (IVER ve PAGE, 1969, s. 93).

Öznel davranış şekilleri, başka bir ifadeyle ya normal ya da normal dışı hareketleri temsil eden davranış şekilleri toplumdan topluma, kültürden kültüre geniş ölçüde değişir. Her kültürün belirli bir kültür içindeki bütün kurumların değişme alanlarıyla uygun düşen kişilik özelliklerinden meydana gelmiş bir temel kişilik tipini meydana getirdiği ileri sürülmüştür (IVER ve PAGE, 1969, s. 94).

Her kişilik mutlaka bir kültür içinde ve o kültürden mutlaka bir şeyler alarak oluşur. Kişiliğin oluşumundaki temel unsurlardan olan kültür, bireylere kişiliklerinin integrasyonunda etki etmektedir. Krech “bütün kültürlerdeki bütün insanlar, aynı temel dinamik prensiplere göre davranırlar” (KRECH ve diğ., 1970, s. 49), diyerek insan davranışlarında kültürün etkisini açıkça ifade etmiştir.

Amerika’da başlayan kültürel antropoji çalışmaları, temel kişiliği kültür çevresiyle insan arasındaki karşılıklı etkinin sonucu olarak görülmekte ve her temel kişiliği meydana getiren kültür çevresinin şartlarına göre incelemektedir. Bu takdirde artık ne bünyecilerin iddia ettikleri gibi sabit biyolojik veya sosyolojik zemine dayanan değişmez karakterlerden, ne de psikanalizcilerin dedikleri gibi her zaman ve bütün insanlıkta aynı olan komplekslerin doğurduğu karakterlerden bahsedilebilir. Karakterler kültür çevresine ve onların şartlarına göre değişecek ve onlara göre sınıflanacaktır (PALMADE, s. 11).

Gençlerin çoğu herhangi bir dinsel inanç sahibi olduklarını bildirdikleri için dinin etkilerinden uzak bulunmazlar. Bireyin subjektif hayatının yeni iç dünyasının çeşitli yönleriyle manayı ve değeri aynı zamanda dini araştırma arzusunda olduğu en önemli alanlardır. Dindar bir kimsenin kişisel görüşü bakımından din oldukça subjektif bir hayat tecrübesidir. Sosyal görüş bakımından din kişiler arası en manalı ilişkiler sahibi olma amacını güder. Bir dinin üzerine bireyin fikirleri, tutumları ve hayatın anlamı kurulur. Bir inanç sahibi olarak ve ümide bağlanarak hayatı anlamlandıran birey bunu diğer insanlarla paylaşır. Aynı zamanda başkalarıyla da ortak bir şeyi ve feragat durumlarını paylaşmayı araştırır. Bütün bu tutumlar dinin kişilik üzerine etkiliğini gösterir. Kendini kabullenmenin en önemli moral cephesi değer, mana ve yaşamın amacını bir bütün olarak algılamaktadır (JERSİLD, 1983, s. 380-399).

FREYER'in (1964) belirtmiş olduğu gibi, sosyal ve kültürel hayatın hukuk, ekonomi, politika, eğitim, sanat ve ahlak gibi bütün kesimleri ve hatta toplumun genel yapısı, bireyler ve devlet ile din arasında sıkı bir karşılıklı ilişki bulunmaktadır (s. 64-65).

23. Fatalizm

Fatalizm (fatalism, yazgıcılık, kadercilik, cebriye), her şeyin alın yazısına göre önceden belirlenmiş olduğuna, insanın bunu değiştiremeyeceğine inanan dünya görüşü (AKARSU, 1998, s. 198; BÜYÜK LAROUSSE, 1986). Buradan anlaşıldığına göre fatalizm, herhangi bir sorunun çözümünde dışardan yapılan yardımın sonucu değiştirmeyeceğini kabul eder.

Başka bir tanıma göre fatalizm, bütün olayların bozulmaz ve değişmez bir şekilde tabiatın ve alemin üstünde mevcut olan yegane bir kuvvet tarafından önceden belirlendiğine inanan felsefi ekoldür. Fatalizm ile eş değer olan cebriye, insanın seçme hürriyetini elinden alan, insanın yaptığı eylemlerin yapılmaya mecbur olduğunu söyleyen, eylemlerin insana nispetinin mecazi olduğu anlayışı ile insanın seçme hürriyetini güç ve kudretini yok saymaktadır. Ona göre insan hareketi cansız varlıkların hareketi gibidir. İnsan için kudret, irade, kast ve seçme özgürlüğü yoktur. Her şey önceden taktir edilmiştir. İnsan taktir edilen bu eylemleri işlemeye mecburdur (BOLAY, 1999, s. 507-508; AKARSU, 1998, s. 198).

Fatalizmi determinizm ile karıştırmamak gerekir. Determinizm prensibi, basit bir ifade ile söylenecek olursa, her olayın bir takım yakın ve uzak sebeplere bağlı olarak ortaya çıktığını, ortaya çıktıktan sonra da bu kez bizzat o olayın birtakım başka olaylar için sebep olduğunu ve bütün olup-bitenlerin kozal bir açıklamasının yapılabileceğini en azından teorik bir imkan olarak kabul eder. Bu olaylar bizim eylemlerimiz sonucunda ortaya çıkıyorsa biz de sebepler arasında yer alırız. Yani bir determinist, *bu olaya büyük çapta ben sebep oldum* diyebilir, fakat bir fatalist bunu söyleyemez. Ona göre kendi yapıp etmeleri de dahil, her şey dışsal güçlerin tesiri ile olmaktadır (AYDIN, 1994, s. 156; AKARSU, 1998, s. 30; BOLAY, 1999, s. 44, 45).

Oysa zorunluluk bir şeyin olduğundan başka bir şey olmasının imkansızlığını ortaya koymaktadır. Bu durum eylemlerin zorunluluğunu vurguladığından insan hürriyet ve iradesi yok sayılmaktadır. Oysa böyle bir anlayışın insan için anlaşılabilir olduğu vurgulanmaktadır (BOUTROUX, 1988, s. 3).

Diğer taraftan bu zorunluluk anlayışı hürriyet ile de bağdaşmamaktadır. Genellikle zorlamanın bulunmaması, dilediğini yapan kimsenin durumu olarak hürriyet, psikolojide eğilimlerin ve iradi eylemin incelenmesinde ortaya çıkan bir kavramdır. Burada hür olarak hareket etmek demek eylemlerin *ben*'den çıkması demektir. Bu *ben*'in eylem ile olan bağlılığı tanımlanamaz, yaşanır. Kısaca hürriyet insanın irade ve hareketlerinde herhangi bir zorlama altında olmadığına inanmasıdır (BOLAY, 1989, s. 12, 62; BOUTROUX, 1988, s. 3).

İnsan hareketlerinin kaynağı olarak kabul edilen irade, bireyin dış dünyadan etkiler aldıktan sonra ona karşı yine bilinçli tepkiler yapmasıdır (TOPÇU, 1954, s. 45, 156). Fatalist anlayışın karşıtı olarak irade sahibi bir canlı olan insan, eylemlerini düşünüp taşınarak kendi seçtiği amaçlara göre tayin eden bir varlıktır (ASTER, 1943, s. 85). Bu durumda iradeyi düşüncenin ortaya koyduğu bir amaca doğru gitme hareketi (TOPÇU, 1954, s. 156) olarak tanımlamak mümkündür.

Diğer taraftan irade yüksek bir zihinsel etkinliktir. Bu etkinlik ne sebeplerin ne bazı karakterlerin kalitelerinin özeti, ne de önceden yapılmış hareketlerin bir tekrarıdır. İrade etkinliği bunlardan büsbütün başka bir şey bir seçme (choice) dir (DWELSHOWERS, 1952, s. 98).

Bu seçimde iradi eylemin meydana gelebilmesi için dört aşama geçmesi gerekmektedir. Bunlar; (1) amaca sahip olmak, (2) düşünüp taşınma (deliberation), (3)

düşünüp taşındıktan sonra karar (decision) vermek ve (4) uygulama (execution) (TOPÇU, 1952, s. 156). İradi eylemin oluşumunda mantıksal sıranın görülebilmesi için insan bütün fonksiyonlarına sahip hale gelmiş olmalıdır.

İrade hürriyeti ne genetik ne de donanımış karakterlerden değil de *ben*'den çıkan ve hür olduğuna iddialı bir şekilde inanılan iradi karardır. Bunun tabii sonucu olarak eylemlerimiz bu iradi karara dayanıyorsa, hür olarak kabul edilecektir. Eğer bir bireyin katılım, çevre ve alışkanlıklarla oluşmuş karakterini tamamen bilinseydi bir kimyasal olayın, kimyasal unsurların reaksiyonu olması gibi bireyin de, belli koşullarda verdiği iradi kararın bize bu karakterin ve unsurlarının bir reaksiyonu olarak görüldüğünü söyleyebilme olanağının olup olmadığı sorgulanmaktadır. Bu sorgulamaya pozitif cevap vermenin olanaksızlığı vurgulanmaktadır. Çünkü insan, karakterini oluşturan olayların kimyasal yapılarını bilmediği gibi karakteri bütün olarak bilemez. Çünkü karakterin varlığı devamlı yeni unsurlar katan zaman içinde oluşup gelişen yönü, tamamen insanın eseri kabul edilen yönünün önceden hesaplanarak bilinmesi mümkün değildir (BERGSON, 1950, s. 290). Bu durum birey davranışlarında her şeyin önceden belirlenerek şekillenmesine imkan vermemektedir.

Aynı sebepler daima aynı sonuçları doğurur diye ifade edilen determinizm durumu, bilimi meydana getiren olaylar arasında niçeliğe dayanan bir bağlılığın bulunduğunu ön görmekten başka bir şey değildir. Fakat böyle bir kurama ulaşmadan önce hareket ve etkinliklerimizin bu kurala dayanır görünümde olduğu ortadadır. Örneğin, adımımızı atarken, ayağımızın altındaki toprağın eskisi gibi yerinde kalacağına, boşluğa uçmayacağına, fırlatılan taşın herhangi bir yere değil de atılan yere gideceğine, ekilen tohumun aynı cinsten bir ürün vereceğine farkında olalım veya olmayalım inanıyoruz (ERALP, 1960, V, s. 24-26).

O halde determinizm, düşününce bir kuralı olmadan önce, etkinliğin zorunlu bir hareket noktasıdır. Bu hareket noktasından çıkışla indüksiyon (tümevarım) yoluyla bu kurala varılmaktadır. İndüksiyon, olayların bilgisinden bu olayları yöneten konuların bilgisine götüren bir işlemdir (LACHELIER, 1967, s. 3).

Diğer taraftan birlikte görülen nesnelere hangisinin sebep, hangisinin sonuç olduğunu ayırt edebilmek ancak zaman kavramı ile mümkün olur. Nedensellik bağları ile bağlandığı görülen iki olaydan zaman bakımından önce gelene neden sonra gelene sonuç adı verildiği belirtilmektedir (YILMAZ, 1972, s. 9).

İndüksiyon sonucunda ulaşılan determinizm kuralı maddi varlık alanında geçerli olduğu ifade edilmektedir. Burada maddenin niteliğinin değişmemesi böyle bir sonuca insanı ulaştırır. Fakat temel sorun diğer varlık alanlarında determinizmin geçerli olup olmaması (YILMAZ, 1972, s. 17) tartışılırken, determinizmin canlı varlık alanında da geçerli olduğu Descartes tarafından belirtilerek tam bir mekanizm anlayışı savunulmuş ve makine-hayvanlar (animaux-machine) ifadesini kullanarak biyolojide yeni bir sayfa açmıştır (ERALP, 1960, V, s. 121, 135).

Bunun sonucunda maddi varlık alanında olup biten bütün olayların bilinç alanında bir karşılık bulduğu, dolayısıyla maddi varlık alanındaki olayların birbirine determine etmelerinden bilinç hallerinin de birbirini determine ettiği sonucu çıkarılmıştır. Bu nedenle eylemlerimize en basit bir makineli kukla bile denmiştir (MACH, 1935, s. 35).

Bilinç hallerinin birbirini determine ettiğini iddia edenlerin karşısında maddi varlık alanında bile determinizmin kısmen geçerli olduğunu söyleyen indeterminist görüş yukarıdaki determinizm anlayışın tutarsızlığını savunmuştur (MEYDAN LAROUSSE KUVANTA MADDESİ)

İnsanın beklentilerine hiç aldırış etmeden her bir bireyin değişmeyecek olan hayat çizgisini, önüne geçilmez bir şekilde tayin eden bir kaderin (fatum) var olduğunu savunan görüş kaderciliktir (REICHENBRACH, 1938, s. 118). Kaderciliğin kader anlayışında üç özellik vardır; (1) Kadercilikte hareket noktası kadar olayların akışı da kadere bağlıdır. Biz bunları bilemeyiz, (2) Kader, transsendental ve bilinmez bir kuvvet tarafından yazılır, ve (3) Kaderin temeli transsendental olduğu için kader ile mucize bir ve aynı şeydir (GURVITCH, 1958, s. 10). Bu şekildeki kadercilik az çok farklarla bütün dinlerin temelinde vardır (YEPREM, 1984, s. 133).

Dini kadercilik ve determinizm arasında sıkı bağlar bulunmakla birlikte birbirinden farklı olan noktalar da vardır. Kadercilik ve determinizm unsurları bakımından bazı farklılıklar gösterir. Determinizm anlayışında olaylar birbirlerini zincirleme olarak determine ederler ve bu bağlılıkta bir çatlaklık ve bir kopukluk yoktur. Bu nedenle determinizmin hakimiyeti kördür. Kadercilikte ile önceden taktir anlayışı vardır. Bunda olayların taktir edilen noktaya gelinceye kadar birbirlerini zaruri olarak determine ettikler görülmeye bilir. Determinizm anlayışında hiçbir şekilde hürriyete yer verilmediği halde kadercilikte şekli de olsa iradi karar hürriyetinden söz

edilebilmektedir (YILMAZ, 1972, s. 30).

Fatalizm ve kadercilik anlayış ve düşüncelerinin ortaya çıkmasında önemli kaynaklardan biri dindir. Dinlerin belli farklara rağmen, kader ve kadercilik konusunda önemli açıklama kaynağı sunduğu görülmektedir. Yukarıdaki genel açıklamalardan sonra burada temel ve yaygın üç dine ilişkin kader ve kadercilik konusu özel olarak ele alınacaktır.

Yahudilikteki kader anlayışı zorlama ve seçme konusu etrafında yoğunlaşmıştır. İbrani metinler her şeyi, insanın iyi ve kötüyü seçme hürriyetini Tanrı'nın önceden görme anlayışına bağlar (WALLACE, s. 423; SUFFRIN, s. 793-794). Yahudi ekollerden Ferisilere göre, Birey gibi toplumun *kader*' i insana değil Tanrı'ya bağlıdır. Halkın mutlu ve mutsuz olması beşer kudreti, insanın doğası veya yiğitliği ile değil ancak Tanrı'nın mutlak kudreti ile gerçekleşir (KUTLUAY, 1965, s. 162, 163). Bir diğer yahudi ekolu olan Sabukiler, determinizmi reddeder. Onlar bireylerin eylemlerine her hangi bir şekilde Tanrı'nın etkisini kabul etmezler. İnanç ve eylemde ferisilere karşı olan bu ekol taraflarına göre insan kendi kaderini belirler irade hürriyeti sonsuzdur (TÜMER & KÜÇÜK, 1993, s. 206). Esseniler ise en kaderci yahudi ekolüdür. Onlara göre Tanrı'nın insanların ruhlarını iyi veya kötü şeyler yapacak tarzda yarattığını, kurtuluşun ise ilahi bir tercihe bağlı olup Tanrı'ya bırakıldığını söylerler (WALLACE, s. 423). Sonuç olarak kimi yahudiler determinizmi savunurken kimisi hür iradeye meyletmiş, bir kısmı da iki uç görüşü uzlaşmaya çalışmışlardır. Böylece fikir farklılıkları günümüze kadar gelmiştir.

İncil'de kaderle ilgili ayetler Pavlus tarafından yazılan "Romalılarına Mektup" bölümünde rastlanmaktadır. Kader konusu Pavlus tarafından kurtuluşa yönelik olarak işlenmiştir (WALLACE, s. 423; İNCİL, ROMALILARA MEKTUP, VIII, 29). Rönesans ve reformasyon dönemlerinde kaderci düşüncede bir yenileşme söz konusudur (WALLACE, s. 423; KING, s. 778-780). Protestanlığın sonraki tarihinde kurtuluşa kaderin rolü zayıflanmaya ve seçme hürriyeti vurgulanmaya başlanmıştır. 19. asrın liberal protestan söylemi ve 20. Yüzyılın başında söylem her türlü kaderci ifadeyi reddetmiştir. Ancak 20. yüzyılda iki reformcu Emilpulner ve Kalbat ele gelmez özelliklerini terk ederken kaderciliği yeniden reforme etmeye teşebbüs etmişlerdir. (THE NEW, 797). Hristiyan mezheplerden kimi mutlak determinizmi savunurken kimileri de tamamen irade hürriyetini savunmuşlardır. Bir kısmı da ilahi takdire

meylederken bütünüyle de insan hürriyetini reddetmemişlerdir.

Kur'an'a göre insan, Allah'ın kendisine verdiği sorumluluk alanı içinde eylemlerinde özgür bırakılmıştır. Özgür olduğu ölçüde de Allah'a karşı sorumlu kılınmıştır. Her şeyin mutlağı Allah'a ait olduğu gibi mutlak özgürlükte Allah'ındır (KUR'AN-I KERİM, 21/22; 27/60).

Allah evrende genel bir düzenin olduğunu, her şeyin bir ölçü ve kanuna bağlı bulunduğunu ve kanunların değişmezliğini vurgulamaktadır. Evrende nedensellik ilkesi hakimdir. Bu ilkelerden bir tanesi de Allah'ın insanı eylemlerinde hür ve tercihte bulunabilme özelliğine sahip olarak yaratmasıdır (FAZLURRAHMAN, 1987, s. 153; WATT, 1981, s. 111). "İnsanın kişiliğine ve onu şekillendirene and olsun ki, Allah ona iyilik ve kötülük yeteneği vermiştir. Kendini arındıran saadete ermiştir. Kendisini fenalık ve kötülüklere gömen de ziyan etmiştir" (KUR'AN-I KERİM, 91/7-10).

Kur'an insanlara seçme yeteneğini verdiği için insanın yaptığı şeylerin önceden takdir edildiği düşüncesine pirim vermemektedir (ATAY, 1993, s. 30-31; ÖZSOY, 1991, s. 89). Bu demek değildir ki hiçbir şey takdir edilmemiştir. Çünkü doğa ve evrenle ilgili olayların önceden tayin ve tespit edildiği bir gerçektir (AKBULUT, 1992; DE VAUX, s. 794-796). Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığına göre insanın eylem ve davranışlarının önceden tayin ve tespit edildiğini söylemek olanaklı görünmemektedir.

Kur'an'da bazı ayetler insanın eylem ve davranışlarında hür ve irade sahibi olduğunu, insanı bu eylemlerde zorlayacak hiçbir etkili gücün bulunmadığını bu sebeple de yapıp ettiklerinden sorumlu olduğunu ifade etmektedir. Örneğin "Kim yararlı iş işlerse kendi lehine, kim de kötülük işlerse kendi aleyhinedir" (KUR'AN-I KERİM, 41/46). Bu düşünceden hareket eden mu'tezile ekolu taraftarları, kaderi ve kaderciliği reddetmişlerdir. Onlara göre, Allah insana iyiyi kötüden ayıra bilmesi için bir ölçü olan özgür bir akıl vermiştir. Bu akıl ve irade sayesinde insan kendi eylemlerini kontrol etmeye gücü yetmektedir (ÜLKEN, s. 32). İnsan eylemlerinin ve davranışlarının meydana getiricisi olduğu için ahirette ödül ve ceza ile yargılanacaktır. Böyle olmasaydı insan yaptığı işlerden sorumlu olmazdı. Demek ki insanın ahirette sorumlu tutulması tam bir hareket hürriyetine sahip olmasındandır. İnsana hür iradesi ve seçimi olmadan yaptığı bir işten dolayı Allah'ın ceza vermesi, onun adaletine aykırıdır. Öyleyse insan eylemlerinden serbesttir. İstedikini yapar istedikini terk eder. Allah insana bu kudreti ve seçme hürriyetini vermiştir (KOÇYİĞİT, 1984, s. 158; TOPALOĞLU, 1996, s. 175).

Kur'an'da bir kısım ayetlerde insanın eylem ve davranışlarında seçme gücüne sahip olmadığını, her şeyin belli bir düzlemde cereyan ettiğini bunun için yapılabilecek bir şey bulunmadığını ifade eder görünümündedirler (YEPREM, 1984, s. 146). Örneğin “Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz” (76/30).

İslam düşünce tarihinde kader konusunda insanın seçme hürriyetini elinden alan insanın yaptıklarını ve yaptıklarını yapmaya mecbur olduğunu söyleyen cebriye ekolüne göre insan havada uçan kuş tüyü gibidir, insan eylemlerinde mecburdur, onun hürriyeti ve kudreti yoktur. Bütün eylemlerde zorlama olduğunu iddia eder. Onun hareketi cansız varlıkların hareketi gibidir. İnsan için kudret irade ve seçim yoktur. Her şey önceden takdir edilmiştir, insan takdir edilen bu eylemleri işlemeye mecburdur (IŞIK, 1980, s. 109).

Yukarıdaki açıklamalar sonucunda şu söylenilebilir. Üç dinin ana kaynaklarına baş vurulduğunda kader anlayışlarında birbirine benzeyen yönler olduğu gibi farklı yönlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Yahudilikteki kader anlayışı kimi zaman fatalizme kayarken, kimi zaman da insan hürriyetine vurgu yapmaktadır. Yahudilikte olduğu gibi Hristiyanlıkta da üzerinde açık bir şekilde birlik sağlanan bir kader anlayışı yoktur. İslamiyet ise en açık ve anlaşılır bir şekilde kader anlayışını ortaya koymaktadır. Böyle olmakla birlikte taraftarları arasında ayetleri farklı anlayanlar bulunmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

30. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma, korelasyonel ve nedensel-karşılaştırmalı bir araştırma desenine dayalı olarak gerçekleştirilmiştir.

31. Araştırma Grubu

Araştırma grubu KTÜ'ye bağlı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mimarlık ve Mühendislik Fakültesi ve İlahiyat Fakültesinden tesadüfi seçilen toplam 413 öğrenciden oluşmaktadır. Bu öğrencilerden (59) %14.3'ü köy, (51) %12.3'ü kasaba ve (303) %73.4'ü şehirde ikamet etmektedir. Öğrencilerin (113) %27.4'ü birinci sınıfta, (115) %27.8'i ikinci sınıfta, (95) %23'ü üçüncü sınıfta ve (90) %21.8'i ise dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %12'si düşük, %84'ü orta, %4'ü yüksek sosyo-ekonomik gelir düzeyine sahip olduklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan grubun sayısal dağılımı aşağıdaki gibidir.

Tablo-1

Fakültelerle İlgili Öğrenci Sayısı Bulguları

	İ.İ.B.F	F.E.F	M.M.F	İ.F	Toplam
Kız	46	49	60	44	201
Erkek	53	57	52	52	212
Toplam	99	106	112	96	413

32. Araştırmada Kullanılan Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veriler beş araç ile toplanmıştır. Bunlardan (1) Somer (1998) tarafından geliştirilen Beş Faktör Kişilik Ölçeği, (2) Özbay, Yazıcı, Palancı ve Koç (1999) tarafından geliştirilen Yardım Arama Tutum Ölçeği (YATÖ), (3) Özbay ve Kahveci (2001) tarafından hazırlanan Bilgi Toplama Formu, (4) Özbay ve Kahveci (2001) tarafından hazırlanan Fatalizm Ölçeği, (5) Özbay ve Kahveci (2001) tarafından hazırlanan Kader Bilgisi Ölçeği'dir.

320. Yardım Arama Tutum (YATÖ) Ölçeği

3200. Güvenirlik

YATÖ için güvenirlik çalışması SPSS RELIABILITY ile Cronbach Alpha (α) iç tutarlılık ve testin yarıya bölümü yöntemleri kullanılarak gerçekteşirilmifitir. Bazı maddelerin teste dahil edilmemesi ölçeğin güvenirlik katsayısını artırdığından 2 madde güvenirlik hesaplamaları sırasında çıkarılmıştır. Testin genel güvenirlik katsayısı .77 hesaplanırken Kişiler Arası Açıklık için .78, Zorlama için .76, Danışmaya Olan İnanç için .72, İhtiyaç Hissetme için .62, Sosyal Kabul için .34 olarak bulunmuştur.

3201. Geçerlik

Özbay, Yazıcı, Palancı ve Koç (1999) tarafından hazırlanmıştır. Geliştirilen bu testin kriter geçerliği için MMPI testinin K alt testi kullanılmıştır. Yapı geçerliği için yapılan faktör analizi sonucu, ölçek 32 maddelik 5 faktör yapısını sonuç vermiştir. Bu beş faktör; Kişiler Arası Açıklık, Zorlama, Danışmaya Olan İnanç, İhtiyaç Hissetme ve Sosyal Kabul olarak adlandırılmıştır. 1. Hiçbiri 2. Çok az bir zaman, 3. Az bir zaman, 4. Bazen, 5. Sık sık, 6. Her zaman cevaplarına karşılık gelecek şekilde düzenlenmiştir.

321. Bilgi Toplama Formu

Özbay ve Kahveci (2001) tarafından hazırlanan Bilgi Toplama Formu demografik değişkenlerin belirlenmesinde kullanılmıştır. Bu formda yer alan değişkenler şu şekilde düzenlenmiştir.

1. Fakülte:..... 2. Bölüm:..... 3. Sınıf:.....

4. Yaş:..... 5. Cinsiyet:..... 1 () Kız 2 () Erkek

6. Ailenizin ikamet ettiği yer

1 () Köy 2 () Kasaba 3 () Şehir

7. Ailenizin sosyo-ekonomik gelir düzeyi

1 () Düşük 2 () Orta 3 () Yüksek

8. Anne-Babanın hayatta olma durumu

1 () İkisi de sağ 2 () İkisi de ölü 3 () Anne sağ, baba ölü 4 () Baba sağ, anne ölü

9. Annenin mesleği

1 () Ev hanımı 2 () Serbest meslek 3 () İşçi 4 () Memur 5 () Emekli

10. Babanın mesleği

1 () İşsiz 2 () Serbest meslek 3 () İşçi 4 () Memur 5 () Emekli

11. Annenin öğrenim durumu

1 () Okur-yazar değil 2 () Okur-yazar 3 () İlkokul mezunu

4 () Ortaokul mezunu 5 () Lise mezunu 6 () Yüksekokul mezunu

7 () Y. Lisans

12. Babanın öğrenim durumu

1 () Okur-yazar değil 2 () Okur-yazar 3 () İlkokul mezunu

4 () Ortaokul mezunu 5 () Lise mezunu 6 () Yüksekokul mezunu

7 () Y. Lisans

322. Beş Faktör Kişilik Ölçeği

3220. Geçerlik

Türkiye’de Beş Faktör Kişilik Envanteri’nin Geliştirilmesi, Ölçek ve Alt ölçeklerin oluşturulması Somer, Tatar ve Korkmaz (2001) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Somer ve Goldberg de (1999), Türkçe’de sözlükteki kişilik özelliklerini tanımlayan sıfatlarla yürüttükleri çalışma sonucunda, Beş Faktör Modelini destekleyici veriler elde etmiştir. Somer, Tatar ve Korkmaz (2001) oluşturdukları madde havuzunda ölçekte denenecek havuzunun tamamen kendi geliştirdikleri maddelerden oluşmasının sakıncalarından sakınarak ve dünya literatüründen nispeten kopma endişesinden dolayı, uluslararası bir kişilik madde havuzundan yararlanmayı uygun gördüler. Amerikalı bir kişilik araştırmacısı olan Goldberg (1999b), Avrupalı kişilik araştırmacılarının yıllardır üzerinde çalıştıkları kişilik maddelerini genişleterek 1452 maddeden oluşan bir uluslararası kişilik maddeleri havuzunu (literatürde IPIP olarak anılmaktadır, International Personality Item Pool) derleyerek bir WEB sayfasında tüm araştırmacıların serbest kullanımına sunmuş ve bu maddelerin her birini yaklaşık 1000 kişilik bir Amerikan yetişkin örnekleme uygulayarak, kişilik ölçekleri üzerinde çalışmak isteyen araştırmacılara serbest kullanıma açık önemli bir ön veri sağlamıştır. Goldberg(1999a), bir kişilik ölçeğinde madde formatı olarak sıfatların kullanılmasının; (1) dildeki kişilik belirten sıfatların sayısının sınırlı olması ve bu nedenle daha alt düzeydeki kişilik yapılarının kapsamlı olarak ele alınmasına imkan vermemesi, (2) sıfatların treytları oldukça üst düzeyde ve soyut bir biçimde tanımlaması gibi sakıncaları olduğuna işaret etmektedir. Bu nedenlerle Goldberg, geniş kapsamlı bir kişilik ölçeğinde sıfatlar kadar kısa ifadeler ya da klasik kişilik envanterlerindeki uzun ifadeler yerine davranışsal düzeyde tanımlamaları kapsayan kısa cümleciklerden yararlanılmasını önermiş ve IPIP kişilik madde havuzunda sunduğu maddelerde bu formatı benimsemiştir.

3221. Güvenirlilik

Beş faktör kişilik ölçeğinin madde havuzu IPIP madde havuzundan seçilmiştir. Madde havuzunun oluşturulmasında Goldberg'in, IPIP madde havuzu ile günümüzde hali hazırda geçerli ve yaygın olarak kullanılmakta olan çeşitli kişilik ölçekleri (örneğin; NEO, 16PF, California Kişilik Envanteri vb.) ile yapmış olduğu korelasyon çalışmaları referans alınmıştır. Goldberg (basımda) çalışmasında bu kişilik envanterlerinin her biri için IPIP maddelerini kullanarak paralel formlar geliştirmiş ve bu ölçeklerin orijinallerinin ve IPIP formlarının bazı günlük yaşam kriterlerini yordamadaki geçerliklerini karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Bu kriterlerle ilişkiler incelendiğinde, özellikle Cattell tarafından geliştirilen 16PF (Sixteen Personality Factor Questionnaire, Fifth Edition, 1994), ve bu ölçeğin IPIP formunun yüksek düzeyde yordayıcı korelasyonlar gösterdiği görülmüştür. 16PF'in literatürdeki referansları da dikkate alınarak, IPIP madde havuzunun 16PF'le en yüksek korelasyon gösterdiği maddeler ve diğer envanterlerin de Beş Faktör boyutları ile ilişkileri ve IPIP maddeleri ile korelasyonları göz önünde bulundurularak 924 madde saptanmış ve beş temel faktöre yerleştirilerek, denenmek üzere beş genel boyut oluşturulmuştur. Bu 924 madde 1 ile 5 arasında değişen beş basamaklı likert tipi (Tamamen Uygun'dan, Hiç Uygun Değil'e kadar) bir ölçekle puanlanan davranışsal özellikleri tanımlayan kısa cümlelerden oluşmaktadır (örneğin; "Coşkulu bir grupta olmaktan hoşlanırım.").

Örneklemeden elde edilen verilere ilk olarak, her bir boyutta iç-tutarlık madde analizleri uygulanmıştır (Somer, Tatar & Korkmaz, 2001). Bu amaçla madde-toplam puan korelasyonları ve Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Daha sonra maddeler, ilgili olduğu mantıklı olarak saptanan beş geniş faktör altında yer alan alt boyutlara yerleştirilmiş ve her maddenin, o faktörler içerisinde yer alan diğer boyutlar ve kendi boyutunun toplam puanları ile olan korelasyon katsayıları hesaplanmıştır.

Beş Faktör Kişilik Envanteri Faktör Ve Boyut Güvenirlik Katsayıları;

BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ENVANTERİ		Alpha
FAKTÖRLER	Dışadönüklük	0.87
	Yumuşak Başlılık	0.90
	Öz Denetim/Sorumluluk	0.92
	Duygusal Denge	0.93
	Gelişime Açıklık	0.87
BOYUTLAR	Canlılık	0.77
	Girişkenlik	0.78
	İçedönüklük	0.81
	Sakinlik	0.71
	Tepkisellik / Karşıtlık	0.76
	Yumuşak Kalplilik / Elseverlik	0.78
	Hoşgörü	0.73
	Düzenlilik	0.83
	Heyecan Arama	0.86
	Kurallara Bağlılık	0.81
	Sorumluluk / Kararlılık	0.80
	Endişeye Yatkınlık	0.85
	Kendine Güven	0.83
	Duygusal Tutarsızlık	0.80
	Analitik Düşünme	0.78
	Duyarlık	0.72
	Yeniliğe Açıklık	0.75

Madde elenmesinde hem Cronbach-Alpha iç tutarlık katsayıları hem de her bir maddenin kendi boyutu ve diğer boyutlarla olan korelasyonları incelenmiştir. Ayrıca boyutların kapsamları da dikkate alınarak kendi boyutunu en iyi temsil eden ve diğer boyutlarla en az örtüşen maddeler seçilmiştir. Madde indirgemesi yapılırken, boyutların kapsam çeşitliliklerinin azaltılmamasına özen gösterilmiştir.

Madde elemesi daha çok, yakın anlamlı fakat ifadesel farklılıkları içeren maddeler içinden en iyi işleyenleri seçmek şeklinde olmuştur. Bu ön madde analizi çalışması sonucunda 361 madde, ikinci aşamada madde havuzu olarak kullanılmak üzere seçilmiştir (SOMER, TATAR & KORKMAZ, 2001).

323. Fatalizm Ölçeği

Özbay ve Kahveci (2001) tarafından geliştirilen ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Kişinin başına gelen ve gelecek olay ve durumları açıklama biçimini kadercilik çizgisinde ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçek, psikoloji, din psikolojisi ve felsefesi alanında uzman görüşlere doğrultusunda şekillendirilmiş, faktör analiziyle tek boyutluluk gösteren geçerlik bulgularına sahiptir. Ölçeğin güvenilirliği iç tutarlılık yöntemi ile gerçekleştirilmiş ve α güvenilirlik katsayısı .69 olarak bulunmuştur. Ölçek likert-tipi olup 6'lı derecelendirme ile kişinin fatalistik eğilimini belirlemektedir. Puanların yüksekliği fatalistik (kaderc) eğilim veya düşüncenin yüksekliğini göstermektedir.

324. Kader Bilgisi Ölçeği

Özbay ve Kahveci (2001) tarafından geliştirilen ölçek 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçek bireyin İslam düşüncesi içerisinde sağlıklı bir biçimde kader inancını ortaya koyabilmesini amaçlayan 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin, psikoloji, din psikolojisi ve teoloji alanında uzman görüşlere baş vurularak kapsam geçeliği sağlanmıştır. Testin güvenilirliği Cronbach α ile ve testin yarıya bölünmesiyle elde edilmiştir. Teste ilişkin $\alpha=.78$, yarıya bölünme güvenilirlik katsayısı ise $r_{xx}=.74$ olarak belirlenmiştir.

33. Araştırmanın İşlem Yolu

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla yapılacak uygulamalar için KTÜ Rektörlük makamından gerekli izinler alınmıştır. Araştırmada kullanılmak üzere veri

toplama araçları olarak hazırlanan Bilgi Toplama Formu, Yardım Arama Tutum Ölçeği (YATÖ), Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Fatalizm Ölçeği, Kader Bilgisi Ölçeği ile birlikte aynı anda KTÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi ve İlahiyat Fakültesi öğrencilerinden toplam 635 öğrenciye uygulanmıştır. Bu uygulama sonucunda 206 kız, 214 erkek toplam 420 öğrenci veri toplama araçlarını tam olarak cevaplamıştır. Veriler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra Beş Faktör Kişilik Ölçeği verileri internet ortamında analiz yapılmak üzere Ege Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü Öğretim üyesi Doç. Dr. Oya Somer'e gönderilmiştir. Beş özellik ve 17 boyuta ait t puanları belirlendikten sonra tüm veriler üzerinde istatistiksel işlemler gerçekleştirilmiştir.

34. Araştırmada Kullanılan Veri Analiz Teknikleri

Araştırmada kullanılan veri analizleri SPSS/WINDOWS programı ile gerçekleştirilmiştir. İstatistik işlemler yapılmadan önce, veriler doğruluk ve değişik istatistiksel işlemlere uygunluk açısından SPSS EXPLORE ile ön testten geçirilmiştir. Bu amaçla aşırı uçlardaki ölçümler varyans homojenliğini bozmalarından ve eğilimliğe katkılarından dolayı elimine edilmişlerdir. Toplam 201 kız, 212 erkek olmak üzere 413 veri üzerinde araştırmaya ait istatistiksel işlemler yapılmıştır. Daha sonra yapılan işlemlerde deskriptif istatistik yanında Çok Yönlü Hiyerarşik Regresyon ve t testi teknikleri uygulanmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Tablo-2

Tüm Değişkenlerle İlgili Deskriptif Bilgiler

FAKTÖR		f	%
FAKULTE	İ.İ.B.F.	99	24,0
	F.E.F.	106	25,7
	M.M.F.	112	27,1
	İ.F.	96	23,2
SINIF	1	113	27,4
	2	115	27,8
	3	95	23,0
	4	90	21,8
CİNSİYET	KIZ	201	48,7
	ERKEK	212	51,3
YAŞ	17-20	200	48,42
	21-25	213	51,58
İKAMET	KÖY	59	14,3
	KASABA	51	12,3
	ŞEHİR	303	73,4
SOSYO-EKONOMİK GELİR DÜZEYİ	DÜŞÜK	49	11,9
	ORTA	349	84,5
	YÜKSEK	15	3,6
ANNE-BABA'NIN HAYATTA OLMA DURUMU	İKİSİ DE SAĞ	377	91,3
	İKİSİ DE ÖLÜ	2	,5
	ANNE SAĞ, BABA ÖLÜ	29	7,0
	BABA SAĞ, ANNE ÖLÜ	5	1,2
ANNE MESLEĞİ	EV HANIMI	351	85,0
	SERBEST MESLEK	6	1,5
	İŞÇİ	2	,5
	MEMUR	16	3,9
	EMEKLİ	37	9,0
BABA MESLEĞİ	İŞSİZ	8	1,9
	SERBEST MESLEK	132	32,0
	İŞÇİ	46	11,1
	MEMUR	92	22,3
	EMEKLİ	123	29,8
ANNE'NİN EĞİTİM DÜZEYİ	OKUR-YAZAR DEĞİL	61	14,8
	OKUR YAZAR	63	15,3
	İLKOKUL MEZUNU	172	41,6
	ORTA OKUL MEZUNU	28	6,8
	LİSE MEZUNU	58	14,0
	YÜKSEK OKUL MEZUNU	31	7,5
	YÜKSEK LİSANS	-	-
BABA'NİN EĞİTİM DÜZEYİ	OKUR-YAZAR DEĞİL	6	1,5
	OKUR-YAZAR	21	5,1
	İLKOKUL MEZUNU	133	32,2
	ORTA OKUL MEZUNU	60	14,5
	LİSE MEZUNU	86	20,8
	YÜKSEK OKUL MEZUNU	87	21,1
	YÜKSEK LİSANS	12	2,9

Bu bölümde öğrencilere uygulanan Bilgi Toplama Formu, Yardım Arama Tutum Ölçeği, Beş Faktör Kişilik Ölçeği, Fatalizm Ölçeği ve Kader Bilgisi Ölçeğinden elde edilen veriler ve bu verilerin değişik istatistiksel teknikler kullanılarak yapılan analizler sonucu ortaya çıkan bulgular ve yorumlar sunulmaktadır.

40. Araştırmanın Deskriptif Bulguları

Tabloda görüldüğü gibi araştırma grubu farklı değişkenlerle ilgili grupları temsil edebilme niteliğindedir. Araştırmaya katılan (112 kişi) %27,1'i M.M.F., (106 kişi) %25,7'si F.E.F., (99 kişi) %24,0'ı İ.İ.B.F. ve (96 kişi) %23,2'si İ. Fakültesi öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin (113 kişi) %27,4'ü birinci sınıfta, (115 kişi) %27,8'i ikinci sınıfta, (95 kişi) %23,0'ı üçüncü sınıfta ve (90 kişi) %21,8'i dördüncü sınıfta eğitim görmektedir. Erkek öğrencilerin oranı (212 kişi) %51,3 iken, kız öğrencilerin oranı (201kişi) %48,7'dir.

Öğrencilerin çoğu (303 kişi) %73,4'ü şehirde yaşadığını belirtirken, (59 kişi) %14,3'ü köyde, (51 kişi) %12,3'ü de kasaba da yaşadığını belirtmiştir. Öğrencilerin yaş dağılımları (200 kişi) 17-20 yaş arasında %48,42'yi gösterirken, (213 kişi) 21-25 yaş arasında %51,58'i göstermektedir. Ailenin sosyo-ekonomik gelir düzeyi en fazla (349 kişi) %84,5 oranı ile orta düzeyi işaret ederken, (49 kişi) %11,9'u yüksek gelir düzeyini ve (15 kişi) %3,6'sı ise düşük gelir düzeyini işaretlemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerden (377 kişi) %91,3'ünün anne ve babası sağ iken, (2 kişi) %0,5'inin anne ve babası ölmüş, (29 kişi) %7,0'mın annesi sağ babası ölü ve (5 kişi) %1,2'sinin annesi ölü babası sağdır. Anne mesleği olarak en çok (351kişi) %85,0'ı ev hanımlığını belirtirken, (37 kişi) %9,0'ı emekli, (16 kişi) %3,9'u memur, (6 kişi) %1,5'i serbest meslek ve (2kişi) %0,5'i ise işçi olduğunu belirtmiştir. Baba mesleği olarak en çok (132 kişi) %32,0 ile serbest meslek işaretlenirken, (123 kişi) %29,8'i emekli, (92 kişi) %22,3'ü memur, (46 kişi) %11,1'i işçi ve (8 kişi) %1,9'u işsiz olduğunu işaretlemiştir. Anne ve babaların eğitim düzeyi genelde ilkökul düzeyindedir. Annenin eğitim düzeyi (172 kişi) %41,6'sı ilkökul, (63 kişi) %15,3'ü okur-yazar, (61 kişi) %14,8'i okur-yazar değil, (58 kişi) %14,0'ı lise mezunu, (31 kişi) %7,5'i yüksekokul mezunu ve (28 kişi) %6,8'i ortaokul mezunu olduğunu belirtmiştir. Babanın eğitim düzeyi (133 kişi) %32,2'si ilkökul mezunu, (87 kişi) %21,1'i yüksekokul, (86 kişi) %20,8'i lise, (21 kişi) %5,1'i okur-yazar, (12 kişi) %2,9'u yüksek lisans ve (6) %1,5'i ise okur-yazar değil olarak

belirtmiştir.

Tablo-3
Bazı Değişkenler Arasında Korelasyonel İlişki

	YAT 1	YAT 2	YAT 3	YAT 4	YAT 5	KADER B.	FATAL D.
FAK 1	-.349**	-.248**	-.060	-.017	-.073	-.008	-.007
FAK 2	-.288**	-.105*	-.022	.028	-.056	.060	.186**
FAK 3	-.252**	-.204**	-.088	-.006	-.210**	.078	.205**
FAK 4	-.249**	-.117*	-.062	.063	-.207**	.008	.197**
FAK 5	-.114*	-.008	.010	-.040	-.098*	-.024	.096

41. Kişiler Arası Açıklık Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analiz Bulguları

Farklı yardım arama davranışlarının yordanmasında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş gibi demografik bilgiler, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri kullanılmıştır. Beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı özgün katkılarını incelemek amacıyla ön kontrol olarak regresyon denkleminde demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşünce birinci, ikinci ve üçüncü basamaklarda girilmiştir. Bu şekilde yapılandırılan modelde eşitliğe birinci basamakta, kişiler arası açıklık türü yardım arama davranışları için YAŞ, CİN ve SED girilmiştir. Birinci basamakta girilen değişkenlerin kişiler arası açıklık türü yardım arama davranışlarını yordayıcı olmadığı görülmüştür, $R^2 = .01$, $F_{(3,409)} = 2.04$, $p > .05$.

Eşitliğe ikinci basamakta KADER BİLGİSİ, $R^2 = .02$, $F_{(3,409)}$, $p > .05$, üçüncü basamakta FATALİST DÜŞÜNCE, $R^2 = .02$, $F_{(3,409)} = 1.55$, $p > .05$ girilmiş ve bunların da modele özgün bir katkılarının olmadığı görülmüştür.

Dördüncü basamakta girilen beş faktör kişilik özelliklerine ait değişkenler kişiler arası açıklık türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte bulunmuştur, $R^2 = .193$, $F_{(5,402)} = 17.43$ $p < .001$. Bu basamakta anlamlı özgün katkılar dışadönüklük ($B = -.021$), yumuşak

başlılık ($B=-.013$) ve duygusal denge ($B=-.008$) kişilik özelliklerinden geldiği belirlenmiştir. Kişiler arası açıklık türü yardım arama boyutu kişilik özelliklerinden dışadönüklük, yumuşak başlılık ve duygusal denge puanlarında azalma ile birlikte artış göstermektedir.

Tablo-4

Kişiler Arası Açıklık Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analiz Bulguları

YAT 1

Değişken	B	B	R ²	Δ R ²	F	Sd	p
1. Basamak			.015	.015	2.04	3,409	.108
YAŞ	.016	.04					
CİN	.048	.03					
SED	-.202	-.09					
2. Basamak			.015	.000	.029	1,409	.864
KADER B.	-.004	-.00					
3. Basamak			.019	.004	1.55	1,407	.214
FATAL. D	-.010	-.06					
4. Basamak			.193	.175	17.43	5,402	.000
FAK 1	-.021***	-.26					
FAK 2	-.013**	-.16					
FAK 3	-.002	-.03					
FAK 4	-.008*	-.10					
FAK 5	-.003	-.04					

42. Zorlanma Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı

Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

Zorlanma türü yardım arama davranışlarının yordanmasında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş gibi demografik bilgiler, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri kullanılmıştır. Beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı özgün katkılarını incelemek amacıyla ön kontrol olarak regresyon denkleminde demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşünce birinci, ikinci ve üçüncü basamaklarda girilmiştir. Bu şekilde yapılandırılan modelde eşitliğe birinci basamakta YAŞ, CİN ve SED girilmiş ve bu değişkenlerin zorlanma türü yardım arama davranışlarını yordayıcı nitelikte olduğu görülmüştür, $R^2=.049$, $F_{(3,409)}=7.04$, $p<.001$. Bu basamaktaki

değişkenlerden CİN'in özgün katkısı, (B=.483)'dür. Zorlanma üzerinde cinsiyet farklılıkları incelendiğinde erkeklerin (Ort=3.10) kızlara (Ort=2.65) oranla zorlanma türü yardım arama davranışları gerçekleştirdikleri görülmektedir.

Eşitliğe ikinci basamakta KADER BİLGİSİ, $R^2=.53$, $F_{(1,408)}=1.52$, $p>.05$ ve üçüncü basamakta girilen FATALİSTİK DÜŞÜNCE, $R^2=.054$, $F_{(1,407)}=.662$, $p>.05$ girilmiş ve bu değişkenlerin zorlanma türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte olmadığı görülmüştür.

Dördüncü basamakta girilen beş faktör kişilik özelliklerine ait değişkenler zorlanma türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte bulunmuştur, $R^2=.116$, $F_{(5,402)}=5.65$, $p<.001$. Bu basamakta anlamlı özgün katkı dışadönüklük (B=-.021) kişilik özelliğinden geldiği belirlenmiştir.

Tablo-5

**Zorlanma Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere
İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları**

YAT 2

Değişken	B	B	R ²	Δ R ²	F	Sd	p
1. Basamak			.049	.049	7.04	3,409	.000
YAŞ	-.057	-.09					
CİN	.483**	.19					
SED	-.282	-.08					
2. Basamak			.053	.004	1.52	1,408	.218
KADER B.	-.044	-.06					
3. Basamak			.054	.002	.662	1,407	.416
FATAL. D	-.009	-.04					
4. Basamak			.116	.062	5.65	5,402	.000
FAK 1	-.021***	-.18					
FAK 2	-.007	-.05					
FAK 3	-.007	-.06					
FAK 4	-.005	-.04					
FAK 5	.003	.02					

43. Danışmaya Olan İnanç Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde

Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

Danışmaya olan inanç türü yardım arama davranışlarının yordanmasında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş gibi demografik bilgiler, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri kullanılmıştır. Beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı özgün katkılarını incelemek amacıyla ön kontrol olarak regresyon denkleminde demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşünce birinci, ikinci ve üçüncü basamaklarda girilmiştir. Bu şekilde yapılandırılan modelde eşitliğe birinci basamakta YAŞ, CİN ve SED girilmiştir. Birinci basamakta girilen demografik değişkenlerin zorlanma türü yardım arama davranışlarını yordayıcı nitelikte olmadığı görülmektedir, $R^2=.008$, $F_{(3,409)}=1.12$, $p>.05$.

Eşitliğe ikinci basamakta KADER BİLGİSİ, $R^2=.009$, $F_{(1,408)}=.346$, $p>.05$ ve üçüncü basamakta girilen FATALİSTİK DÜŞÜNCE, $R^2=.009$, $F_{(1,407)}=.001$, $p>.05$ girilmiş ve bu değişkenlerin de danışmaya olan inanç türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte olmadığı görülmüştür.

Dördüncü basamakta girilen beş faktör kişilik özelliklerine ait değişkenler danışmaya olan inanç türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte olmadığı belirlenmiştir, $R^2=.018$, $F_{(5,402)}=.762$, $p>.05$.

Tablo-6

Danışmaya Olan İnanç Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı

Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

YAT 3

Değişken	B	B	R ²	Δ R ²	F	Sd	p
1. Basamak			.008	.008	1.12	3,409	.341
YAŞ	.020	.05					
CİN	.075	.04					
SED	-.038	-.01					
2. Basamak			.009	.001	.346	1,408	.557
KADER B.	-.013	-.02					
3. Basamak			.009	.000	.001	1,407	.977
FATAL. D	-.000	-.00					
4. Basamak			.018	.009	.762	5,402	.578
FAK 1	-.001	-.01					
FAK 2	-.001	-.01					
FAK 3	-.004	-.05					
FAK 4	-.004	-.05					
FAK 5	.003	.05					

44. İhtiyaç Hissetme Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı

Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

İhtiyaç hissetme türü yardım arama davranışlarının yordanmasında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş gibi demografik bilgiler, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri kullanılmıştır. Beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı özgün katkılarını incelemek amacıyla ön kontrol olarak regresyon denkleminde demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşünce birinci, ikinci ve üçüncü basamaklarda girilmiştir. Bu şekilde yapılandırılan modelde eşitliğe birinci basamakta YAŞ, CİN ve SED girilmiştir. Birinci basamakta girilen demografik değişkenlerin ihtiyaç hissetme türü yardım arama davranışlarını yordayıcı nitelikte olduğu görülmektedir, $R^2=.011$, $F_{(3,409)}=1.52$, $p>.05$.

Eşitliğe ikinci basamakta KADER BİLGİSİ, $R^2=.023$, $F_{(1,408)}=4.99$, $p>.05$. KADER BİLGİSİ'nin modele özgün katkısı $B=.061$ 'dir. Üçüncü basamakta girilen FATALİSTİK DÜŞÜNCE, ihtiyaç hissetme türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte

olduğu görülmüştür, $R^2=.033$, $F_{(1,407)}=4.06$, $p<.05$. Burada da FATALİST DÜŞÜNCE'nin özgün katkısının anlamlı ($B=.017$) olduğu belirlenmiştir.

Dördüncü basamakta girilen beş faktör kişilik özelliklerine ait değişkenler ihtiyaç hissetme türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte olmadığı belirlenmiştir, $R^2=.040$, $F_{(5,402)}=.629$, $p>.05$.

Tablo-7

İhtiyaç Hissetme Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

YAT 4

Değişken	B	B	R ²	Δ R ²	F	Sd	p
1. Basamak			.011	.011	1.52	3,409	.208
YAŞ	-.015	-.03					
CİN	.190	.10					
SED	-.050	-.02					
2. Basamak			.023	.012	4.99	1,408	.026
KADER B.	.061*	.11					
3. Basamak			.033	.010	4.06	1,407	.044
FATAL. D	.017*	.09					
4. Basamak			.040	.008	.629	5,402	.678
FAK 1	-.001	-.02					
FAK 2	-.001	-.01					
FAK 3	-.001	-.02					
FAK 4	.008	.09					
FAK 5	-.006	-.07					

45. Sosyal Kabul Türü Yardım Arama Davranışları Üzerinde Yordayıcı

Değişkene İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

Sosyal kabul türü yardım arama davranışlarının yordanmasında sosyo-ekonomik düzey, cinsiyet ve yaş gibi demografik bilgiler, kader bilgisi, fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri kullanılmıştır. Beş faktör kişilik özelliklerinin yordayıcı özgün katkılarını incelemek amacıyla ön kontrol olarak regresyon denkleminde demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşünce birinci, ikinci ve üçüncü basamaklarda

girilmiştir. Bu şekilde yapılandırılan modelde eşitliğe birinci basamakta YAŞ, CİN ve SED girilmiştir. Birinci basamakta girilen demografik değişkenlerin ihtiyaç hissetme türü yardım arama davranışlarını yordayıcı nitelikte olduğu görülmektedir, $R^2=.020$, $F_{(3,409)}=2.81$, $p<.05$. Bu basamakta anlamlı özgün katkı CİN ($B=.204$) demografik özellikten geldiği görülmektedir.

Eşitliğe ikinci basamakta KADER BİLGİSİ, $R^2=.021$, $F_{(1,408)}=.459$, $p>.05$. KADER BİLGİSİ'nin modele özgün bir katkısı olmadığı görülmüştür. Üçüncü basamakta girilen FATALİSTİK DÜŞÜNCE ihtiyaç hissetme türü yardım aramayı yordayıcı nitelikte olduğu görülmüştür, $R^2=.38$, $F_{(1,407)}=7.04$, $p<.01$. Bu basamaktaki FATALİST DÜŞÜNCE'nin model eşitliğine özgün katkısı ($B=-.020$) olduğu belirlenmiştir.

Dördüncü basamakta girilen beş faktör kişilik özelliklerine ait değişkenler sosyal kabul türü yardım aramayı yordayıcı özellik taşımaktadır, $R^2=.080$, $F_{(5,402)}=3.71$, $p<.01$. Bu basamakta anlamlı özgün katkı duygusal denge ($B=-.012$) kişilik özelliğinden geldiği belirlenmiştir.

Tablo-8

Sosyal Kabul Türü Yardım Arama davranışları Üzerinde Yordayıcı
Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Bulguları

YAT 5

Değişken	B	B	R ²	Δ R ²	F	Sd	p
1. Basamak			.020	.020	2.81	3,409	.039
YAŞ	-.006	-.01					
CİN	.204*	.12					
SED	-.106	-.05					
2. Basamak			.021	.001	.459	1,408	.498
KADER B.	-.016	-.03					
3. Basamak			.038	.017	7.04	1,407	.008
FATAL. D	-.020**	-.01					
4. Basamak			.080	.043	3.71	5,402	.003
FAK 1	-.000	-.00					
FAK 2	.002	.02					
FAK 3	-.008	-.10					
FAK 4	-.012**	-.15					
FAK 5	-.000	-.00					

*0.05, *0.01

46. Farklı Yardım Arama Davranışları, Kader Bilgisi ve Fatalistik Düşünce

Üzerinde Cinsiyet Farklılıkları

Tablo-7'ye göre zorlanma değişkene bağlı olarak kızlarla erkekler arasında anlamlı bir fark vardır, $t(411)=-3.83$, $p<.001$. Bu farklılık zorlanma değişkeninin erkeklerin kızlardan daha yüksek düzeyde puan almış olmasından kaynaklanmaktadır. İkinci anlamlı farklılık ihtiyaç hissetme değişkende dayalı olarak ortaya çıkmıştır, $t(411)=-2.01$, $p<.05$. Buradaki fark da erkeklerin kızlardan daha yüksek puan almasından kaynaklanmaktadır. Sosyal kabul'de de grup farklılıkları vardır, $t(411)=-2.74$, $p<.01$. buradaki anlamın farkı da erkeklerin puanlarının kızlardan yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo- 9

Yardım Arama Davranışları Üzerinde Cinsiyet Farklılıkları Bulguları

DEĞİŞKEN	FAKTÖR	N	ORT	S _s	t	p
K. ARASI AÇIKLIK	KIZ	201	3.18	.79	-1.33	.185
	ERKEK	212	3.28	.82		
ZORLANMA	KIZ	201	2.65	1.74	-3.83	.000
	ERKEK	212	3.10	1.23		
DAN. OLAN İNANÇ	KIZ	201	3.05	.72	-1.47	.142
	ERKEK	212	3.16	.82		
İHTİYAÇ HİSSETME	KIZ	201	3.94	.87	-2.01	.045
	ERKEK	212	4.11	.91		
SOSYAL KABUL	KIZ	201	1.29	.64	-2.74	.006
	ERKEK	212	1.50	.92		
KADER B.	KIZ	201	6.59	1.68	-.159	.874
	ERKEK	212	6.62	1.58		
FATAL. D.	KIZ	201	36.96	4.51	-1.82	.069
	ERKEK	212	37.88	5.76		

47. Farklı Kişilik Özellikleri Üzerinde Cinsiyet Farklılıkları Bulguları

Tablo-8 de yumuşak başlılık ve öz denetim/sorumluluk değişkenlerine dayalı olarak kızlarla erkekler arasında anlamlı farklar olduğu görülmektedir. Yumuşak

başlılıktaki anlamlı farklılık $t(413)=-5.22, p<.001$, kızların erkeklere oranla daha yüksek düzeyde puan almadan kaynaklanmaktadır. Öz denetim/Sorumluluktaki farklılık da da $t(413)=5.01, p<.001$ kızların puanlarının (52.45) erkeklerin puanlarından (47.67) anlamlı düzeyde yüksek çıkmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo-10

Farklı Kişilik Özellikleri Üzerinde Cinsiyet Farklılıkları Bulguları

DEĞİŞKEN	FAKTÖR	N	ORT	S _s	t	P
FAK 1	KIZ	201	50.58	10.57	1.15	.248
	ERKEK	212	49.44	9.40		
FAK 2	KIZ	201	47.43	9.69	-5.22	.000
	ERKEK	212	52.42	9.69		
FAK 3	KIZ	201	52.45	8.67	5.01	.000
	ERKEK	212	47.67	10.62		
FAK 4	KIZ	201	49.62	10.06	-.742	.459
	ERKEK	212	50.35	9.94		
FAK 5	KIZ	201	50.51	9.60	1.01	.313
	ERKEK	212	49.51	10.36		

FAK 1: Dışa dönüklük

FAK 2: Yumuşak Başlılık

FAK 3: Öz Denetim-Sorumluluk

FAK 4: Duygusal Denge

FAK 5: Gelişime Açıklık

Tablo-11 Tüm Değişkenler Arasındaki Korelasyonel İlişki Tablosu

	KADER B.	FATAL D.	YAS	FAK1	FAK2	FAK3	FAK4	FAK6	YAT1	YAT2	YAT3	YAT4	YAT6
(1) B1	-.014	-.013	-.092	.827**	.010	.296**	.036	-.306**	-.209**	-.222**	-.053	.014	-.073
(2) B2	-.021	.149**	.098*	.734**	.402**	.448**	.139**	.033	-.248**	-.130**	.008	.031	-.046
(3) B3	-.014	.134**	.010	.688**	.274**	-.077	-.216**	-.018	.326**	.195**	.083	.080	.043
(4) B4	-.008	.192**	-.003	.300**	.271**	.470**	.809**	.279**	-.263**	-.178**	-.074	.103*	-.209**
(5) B5	-.025	.186**	.083	.042	.419**	.205**	.780**	.285**	-.101*	-.002	.034	.109*	-.142**
(6) B6	-.034	-.043	-.018	-.038	-.400**	-.127**	-.770**	.368**	.229**	.053	.058	.005	.121*
(7) B7	.015	.202**	-.036	.183**	.079	.519**	.725**	.305**	-.184**	-.147**	-.094	.009	-.178**
(8) B8	-.017	.136**	-.032	.038	.222**	.424**	.322**	.828**	.112*	.055	.013	.084	-.119*
(9) B9	-.023	.043	.016	.472**	-.060	.187**	-.163**	-.604**	-.077	-.060	.036	-.007	-.012
(10) B10	.016	.023	-.046	-.082	.105*	.163**	.410**	.735**	-.086	.041	.014	.054	-.117*
(11) B11	-.025	.163**	.006	.217**	.456**	.440**	.357**	.728**	-.234**	-.119*	-.007	-.041	-.089
(12) B12	-.068	-.157**	-.135**	.157**	.909**	.182**	-.349**	-.273**	-.227**	.063	.038	.015	.001
(13) B13	-.086	-.076**	-.110*	.289**	.929**	.200**	-.363**	-.132**	-.229**	.093	.011	-.059	.050
(14) B14	.010	.171**	.048	.340**	.879**	.332**	.363**	.373**	.328**	-.137**	-.038	.000	-.098*
(15) B15	.110*	.230**	-.060	.230**	.215**	.786**	.245**	.274**	-.179**	-.126*	-.087	.050	-.124*
(16) B16	.028	.123*	-.121*	.257**	.155**	.823**	.462**	.251**	-.207**	-.138**	-.156**	-.055	-.164**
(17) B17	.058	.154**	-.073	.391**	.276**	.822**	.281**	.093	-.226**	-.232**	-.072	-.002	-.220**
KADER B.	1.00	.100*	-.009	-.008	.060	.078	.008	-.024	-.002	-.051	-.028	.112*	-.026
FATAL D.	.100*	1.00	-.009	-.007	.188**	.205**	.197**	.096	-.058	-.021	-.002	.119*	-.118*

*p<0,05
**p<0,01

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı psikolojik yardım arama davranışlarını yordama da fatalistik düşünceler ve beş faktör kişilik özelliklerini incelenmesini kapsamaktadır. Yardım arama davranışları, kişinin psikolojik problemlerini kendi kendine çözemediği veya dışsal bir kaynakla beraber çözümünü öngören bir değerlendirmeyle gelişen davranışlardır. Bu çalışmada yardım arama davranışları beş farklı boyutta ele alınmıştır. Bunlar kişiler arası açıklık, zorlanma, danışmaya olan inanç, ihtiyaç hissetme ve sosyal kabuldür. Farklı yardım arama tutumlarının yordanmasında önemli görünen fatalistik düşünce ve beş faktör kişilik özellikleri çoklu hiyerarşik regresyon modeli içerisinde ele alınarak incelenmiştir. Her bir yardım arama boyutu için ayrı ayrı analizler gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında cinsiyet, yaş ve SED gibi demografik faktörlerin değişkenlikleri de kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

Kişiler arası açıklık türü yardım arama tutumları yordanmasında demografik özellikler, kader bilgisi ve fatalistik düşüncenin manidar olmadığı görülmektedir. Bunun yanında beş faktör kişilik modelinin sunduğu kişilik özelliklerinin bu tür yardım arama davranışlarını yordama da anlamlı bulunmuştur. Kişiler arası açıklık ile içe dönük olma, yumuşak başlılık ve duygusal dengelilik önemli ortak değişkenliğe sahip oldukları görülmektedir. Kişiler arası açıklık tarzında yardım arama davranışları daha çok içe dönük yumuşak başlı olmayan ve duygusal dengeli kişiler tarafından sergilenmektedir. Bu durum genel anlamda yardım arama davranışlarıyla ilgili yapılan çalışmalarda da belirlenmiştir (ÖZBAY, 1996; CRAMER, 1999; CAPEDA ve diğ. , 1998).

Zorlanma türü yardım arama kişinin probleminin belli yoğunluğu üzerine çıkmasıyla yardım arayışını ifade etmektedir (ÖZBAY ve diğ., 1999). Zorlanma türü yardım aramanın yordayıcıları olarak cinsiyet ve dışa dönüklük ortaya çıkmaktadır. Erkeklerin kızlara oranla yardım arama davranışlarına başvurma durumları, problemlerin ileri düzeye çıkması ile gerçekleşmektedir. Yapılan farklı çalışmalar genel anlamda yardım arama davranışlarının bayanlarda daha yüksek olduğunu, erkeksi

cinsiyet rollerinin yardım aramaya daha az yatkın olduğunu belirtmektedir (SOLBERG, 1994; TATA ve LEONG, 1994).

Dışa dönük kişilerin zorlanma türü yardım arama davranışlarının içe dönüklere göre daha az olduğu anlaşılmaktadır. Daha doğrusu dışa dönük kişiler zorlanma yaşamadan yardım arama davranışlarını gerçekleştirirken içe dönükler problemliliklerini kendilerini belli düzeyde zorlayıncaya kadar profesyonel yardıma başvurmamaktadırlar. İçe dönük kişilik yapısı kendine yeterliliği, problemlerini kendi kendine çözmeyi, başkalarına mesafeli olmayı, içerdiğinde sonuçların oldukça manidar ve tutarlı olduğu görülmektedir. SOMER (1998), tarafından dışa dönüklük konusunda yapılan içerik analizinde de buna paralel değerlendirmenin olduğu görülmektedir. Bu açıdan genel anlamda dışa dönükler yardım aramaya eğilimli olurlarken zorlanma türü yardım arama içe dönüklerde daha fazla gerçekleşmektedir.

Yardım arama davranışlarının bir başka boyutu olarak verilen danışmaya olan inançtır. Bu tür yardım arama kişinin belli düzeyde problemliliğini ortadan kaldıracak şekilde danışma yardımı almaya olan inanç veya düşüncedir. Kişi şayet danışma ilişkisini durumunu iyileştirme açısından olumlu görmüyorsa danışmaya olan inancı zayıf olacaktır. Danışmaya olan inancı yordayıcı olarak ele alınan demografik değişkenler kader bilgisi fatalistlik düşünce ve beş faktör kişilik özelliklerinin istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu anlamda spesifik yardım arama boyutu olan danışmaya olan inancın farklı değişkenlik kaynağı olabileceğini, bunlar arasında psikolojik danışma veya psikoterapi konusunda önceden bilginin bu konuda önemli bir faktör olabileceği değerlendirilmektedir.

Bir başka yardım arama türü olarak ele alınan ihtiyaç hissetme, kişinin durumuna yönelik dışsal yardım almayı ihtiyaç olarak algılamasıyla ilişkilidir. Danışmaya olan inançta olduğu gibi burada da kişinin psikolojik yardım konusunda bilgi sahibi olması, böyle bir yardımın varlığından haberdar olma gibi değişkenler önemli rol oynamaktadır. Çalışmada ele alınan yordayıcılarda kader bilgisinin ve fatalistlik düşünce yapısının yardım almayı ihtiyaç olarak görme açısından önemli olduğu belirlenmiştir. Burada ele alınan kader bilgisi, islami inanç doğrultusundaki doğru kader anlayışıdır. Bu kapsamda yardım arama , serbest iradeye sahip olmanın kişisel bir özellik olduğu, bunu yanında yaratıcının da bir tür kenetleme ve düzenleme işlevinin olduğu şekilde bir inanca sahip olma durumunda ortaya çıktığı

anlaşılmaktadır. Fatalistlik düşüncenin bir şekilde kader bilgisinden bağımsız olmadığı ve onunla ilgili ortak değişkenliğin ayrılışından sonra anlamlı bulunması, ihtiyaç hissetme açısından fatalistlik düşüncenin önemli olduğunu göstermektedir.

Son olarak ele alınan sosyal kabul türü yardım arama davranışı psiko-patalojinin sosyal algılamaya dayalı değerlendirmesine bağlı yardım arama davranışlarının düzenlendiğini vurgulamaktadır. Kişi psikolojik problemlerini sosyal olarak olumlu değerlendirildiği algılamasına sahip ise yardım arama davranışlarını artırmaktadır. Aksi durumda, psikolojik problemliliğini yardım arama ile sergileyeceğinden yardım aramadan kaçınma yoluna gitmektedir (ÖZBAY, 1996). Bu çalışmada sosyal kabul türü eğiliminde olmanın erkeklerde fatalistlik düşünceleri az olanlarda ve duygusal dengeli olanlarda olduğu ortaya çıkmaktadır. Erkeksi cinsiyet rolleri toplumsal olarak erkeğe atfedilen rollerin daha kendini güvenli, kendi kendine yeten ve dışsal yardımdan çok kendi kendine yardımı ön plana çıkarmaktadır. Fatalistlik düşünceye sahip olanlarda daha çok dışsal odaklılık olarak durumu değerlendirmekten ve dışsal yardıma daha açık gözükmektedir.

Kişilik özelliklerinin cinsiyetler açısından farklılıkları araştırma çerçevesinde incelemiş yumuşak başlılık ve öz-denetim/sorumluluk kişilik özelliklerinde cinsiyet farklılıklarına rastlanmıştır. Yumuşak başlılık açısından erkeklerin öz-denetim/sorumluluk açısından kızların puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Yumuşak başlılık konusunda erkeklerin daha yüksek puana sahip olmaları düşündürücüdür. Diğer taraftan kızların erkeklere oranla daha çok öz-denetim ve sorumluluk sahibi olmaları beklenen bir durumdur.

Genel olarak bakıldığında araştırma sonuçları profesyonel yardım aramanın farklı boyutlarını açıklama da ve özellikle kişilik özellikleriyle yardım arama davranışları arasında bir kesinlik veya netliğin olmadığını ortaya koymaktadır. Bulgular ışığında bakıldığında yardım aramaya ilişkin farklı değişkenlik kaynaklarının da göz önünde bulundurulması kaçınılmaz gözükmektedir.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- ACAR, N. V.,
YILDIRIM, İ.
ERGENE, T. : Bireylerin Dindarlık Düzeylerinin Bazı Değişkenler açısından İncelenmesi, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 12, (1996), 45-56.
- ADLER, Alfred : **İnsanı Tanıma Sanatı** (Çev. Şelâle Başar), İstanbul, 1977.
- AFFLECK, G.,
TENNEN, H.,
PFEIFFER, C.,
FIFIELD, J. : Appraisals of control and predictability in adapting to a chronic disease. **Journal of Personality and Social Psychology**, 53, (1987), 273-279.
- AKBULUT, Ahmet : **İlk Devir Siyasi ve İctimai Problemler** (Basılmamış doktora Tezi), Ankara, 1988.
- : "Allah'ın Takdiri, Kulun Tedbiri", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, cilt, XXIII, Ankara, 1992.
- AKKOYUN, F.,
DÖKMEN, Ü. : Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Problem Alanlarına Göre Sürekli Kaygı Düzeyleri. **Yüksek Öğretimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Toplantısı** (20-28 Mayıs

1987), Ankara, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara, 1989.

- ALLPORT, G.W., : **Pattern and Growth in Personality**, New York, 1961.
- ALTINKÖPRÜ, Tuncel : **Şahsiyet Analizi**, Hayat Yayınları, İstanbul, 2000.
- ARKONAÇ, Sibel : **Psikoloji Zihin Süreçleri Bilimi**, İstanbul, 1993.
- ATAY, Hüseyin : **İslamın İnanç Esasları**, MEB, Yayınları, Ankara, 1993.
- ATKINSON, R. L., ve diğ. : **Psikolojiye Giriş**, (Çev. Yavuz Alogan), Arkadaş Yayınları, Ankara, 1999.
- ATKINSON, D. R.,
GIM, R. H. : **Asian-American cultural identity and attitudes toward mental Health services .Journal of Counselling Psychology**, 36, (1989), 209-212.
- ATKINSON, D. R.,
WHITELEY, S.,
GIM, R. H. : **Asian-American acculturation and preferences for help-roviders. Journal of College Student Development**, 31, (1990), 155-161.
- AUSTIN, J. L., : **Aplea for excuses. Proceeding of the Aristotelian Society**, 57, (1957, 1-30.
- AYDIN, M. S., : **Din Felsefesi**, Selçuk Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1994.

- AYDIN, G.,
DEMİR, A. : ODTÜ öğrencilerinde depresif belirtilerin yaygınlığı
İnsan Bilimleri Dergisi, 8 (1), (1989), 27-40.
- BAYMUR, Feriha : **Genel Psikoloji**, 11. Baskı, İnkılap Yayınevi, Nr.
38, İstanbul, 1994.
- BERGSON, H. : **Yaratıcı Tekamül**, İstanbul, 1950.
- BERKMAN, L. F.,
SYME, S. L. : Social networks, host resistance, and mortality : A
Nine-year follow-up study of Alameda County
residents. **American Journal of Epidemiology**,
109, (1979), 186-204.
- BERNE, Eric : **Psikiyatri ve Psikoanaliz Rehberi**, (Çev. Emre
Kapkın), İstanbul, 1988.
- BOLAY, S. Hayri : **Felsefi Doktrinler ve Terimler Sözlüğü**, Akçay
Yayımları, 8. Baskı, Ankara, 1999.
- : **E. Boutroux'da Zorunsuzluk Doktrini**, M.E.B.
Yayımları, No. 824, İstanbul, 1989.
- BOUTROUX, E. : **Tabiat Kanunlarının Zorunsuzluğu Hakkında**
(Çev. H. Z. Ülken), M.E.B. Yayımları, No. 524,
İstanbul, 1988.
- BÜYÜK LAROUSSE SÖZLÜK ve ANSİKLOPEDİSİ**, Gelişim Yayımları, İstanbul,
: 1986,

- CATANIA, J. A.,
 POLLACK, L.,
 McDERMOTT, L. J.,
 SARA, H., : Help seeking behaviours of people with sexual problems. **Archives of Sexual Behaviours**, 19 (3), (1990), 235-250.
- CEPEDA-BENITO, A.,
 SHORT, P. : Self-concealment, avoidance of psychological Services, and perceived likelihood of seeking Professional help. **Journal of Counseling Psychology**, 45, (1998), 58-64.
- CLANCY, K. C. : Gender, Help-seeking, and there dimensions of emotionality: Emotional expression, amotional expression, emotional experience and attitude toward emotion (help- seeking). **Doctoral Dissertation**, DAI-A 53/12, State University of NY, Buffalo.
- COLEMAN, J. C. : **Abnormal Psychology and Modern Life**. Scott Foresman Com. Dallas, 1964.
- COSTA, P. T.,
 McCRAE, R. R.,
 DYE, D. A. : Facet Scalesfor Agreeableness and conscientiousness; A Revision of the NEO Personality Inventory.**Personality and Individual Differences**, 12, (1991), 887-898.
- CRAMER, K. M. : Psychological Antecedentsto Help-Seeking behavior: A Reanalysis using path modeling structures. **Journal of Counseling Psychology**, 46 (3), (1999), 381-387.

- CRESPO-MEDINA, J. D : **Help-seeking behavior and its social context: Social networks orientation and social acceptability of problem. Doctoral Dissertation. DAI-B 48/10, Boston University.**
- CUCELOĞLU, Doğan: : **İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1991.**
- DADFAR, S.,
FRIEDLANDER, M. L. : **Differential attitudes of international students seeking professional psychological help. Journal of Counseling Psychology, 29 (3), (1982), 335-338.**
- DE VAUX, C. : **"Fate (Muslim)", Encyclopedia of Religion and Ethic, V, s. 794-796.**
- DOĞAN, H. Z. , : **"Üniversite Gençliğinin Sorunları" Uluslar arası Terörizm ve Gençlik Sempozyumu Bildirileri, 24-26 Nisan 1985, Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları, No: 17, Sivas, 1986.**
- DOKSAT, Recep : **Psikoloji Ders Notları, İstanbul, 1983.**
- DWELSHDUVERS, G. : **Psikoloji, (Çev. Ş. Tunç), İstanbul, 1952.**
- ELLIS, A. : **Religiosity and emotional disturbance A reply to Sharkey and Malony. Psychoterapy, 24 (4), (1987), 98-101.**
- ERALP, H. Vehbi : **"Determinizm ve Hürriyet Üzerine Düşünceler", Felseve Archivi, V (1), İstanbul, 1960.**

- ERKUŞ, Adnan : **Psikolojik Terimler Sözlüğü**, Doruk Yayınları, Nr. 50, Ankara, 1994.
- ERNST, Mach : **Bilgi ve Hata** (Çev. S. Esat Ander), İstanbul, 1935.
- ERNST, Von Aster : **“İrade Hürriyeti”, Üniversite Konferansları**, (1942-1943).
- EVRİM, Selmin : **Psikoloji Açısından Şahsiyette Bir Buud Olarak İçer dönüklük- Dışa dönüklük (İntroversion- Extraversion), Sorunu Üzerine Bir Araştırma**, İstanbul, 1976.
- EYSENCK, H. J., : **Fact and Fiction in Psychology**, G.B. 1972.
- FAZLURRAHMAN, : **Ana Konularıyla Kur’an**, (Çev.A. Açıkgenç), Ankara, 1987.
- FISCHER, E. H.,
TURNER, J. L., : **Orientation to seeking professional psychological help: Development and a research utility of an attitude scale. Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 35 , (1970), 79-90.
- FROMM, Eric, : **Hürriyetten Kaçış**, İstanbul 1977.
- GARAUDY, R., : **Sosyalizm ve İslamiyet** (Çev. D. Avcıoğlu, E. Tüfekçi), İstanbul, 1965.
- GENÇTAN, Engin : **Çağdaş Yaşam ve Normal Dışı Davranışlar**, Maya Yayınları, 3. Baskı, Nr. 3, Ankara, 1984.

- GERDEN, A. S. : "Fate (Buddhist)", **Encyclopedia of Religion and Ethict, V, s. 780-782.**
- GIBSON, J.T.,
BAKER, C. E.,
SHOWALTER, S. M.,
AL-SARRAF, Q. : **Gender and Culture:Reported problems, coping strategies and selected helpers of maleand female adolescentsin 17 countries.İnternational Journal for the Aduancement in Counseling, 15 (3), (1992), 137-149.**
- GOODMAN, S.H. ,
SEWELL, D. R.,
JAMPOL , R. C. : **On going to the counselor: Contributions of life stress and social supports to the decision to seek psychological Counseling. Journal of Counseling Psychology,41(3), (1984), 292-295.**
- GURVIÇTCH, G., : **Sosyal Determinizmin Çeşitleri ve İnsan Hürlüğü Üzerine Altı Konferans, (Çev. H. Ş. Kösemihal), İstanbul, 1958.**
- GÜNGÖR, E., : **Değerler Psikolojisi, Amsterdam, 1993.**
- GÜRÜN, O. A., : **Psikoloji Sözlüğü, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1991.**
- HAKKI, İsmail , : **"Pedagoji ve Şahsiyet" Felsefe Yıllığı, İstanbul, 1932.**
- HALL, C. S.,
LINDZEY, G., : **Theories of Personality, U.S.A. 1959.**

- HATHAWAY, W. L.,
PARGAMENT, k. I. : **The Religious dimensions of coping: Implications for prevention and promotion. Religion and Prevention in Mental Health: Conceptual and Empirical Foundations, 9, (1991), 65-92.**
- HÖKELEKLİ, H., : **Din Psikolojisi, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, No. 116, Ankara, 1993.**
- İZUTSU, T. : **Kur'an'da Allah ve İnsan, (Çev. S. Ateş), Kevser Yayınları, Ankara,**
- JERSILD, A. : **Gençlik Psikolojisi, (Çev. N. Özgür), İstanbul, 1983.**
- JOHNSON, J. A.,
OSTENDORF, F. : **Clarification of the Five-Factor Model With the Abridged Big Five Dimensional Circumplex. Journal of Personality and Social Psychology, 65, (1993), 567-576.**
- JOHNSON, R. W.,
ELLISON, R. A.,
HEIKINEN, C. A. : **Psychological symptoms of counseling center clients. Journal of Counseling Psychology, 36 (1), (1989), 110-114.**
- JULES, L., : **Tümevarımın Temeli Hakkında, (Çev. H. R. Atademir), İstanbul, 1967.**
- JUNG, C. G., : **Psikoloji ve Din, (Çev. E. Gürol), İstanbul, 1965.**

İŞİK, Kemal : **Maturidinin Kelam Sisteminde İman, Allah ve Peygamberlik Anlayışı, (Doçentlik Tezi), Ankara, 1980.**

İNCİL'İN ÇAĞDAŞ TÜRKÇE ÇEVİRİSİ, Müjde Yayınları, İstanbul 1991.

KANAD, H. F. , : **Kısaltılmış Pedagoji, İstanbul , 1977.**

KAYMAK, D.,
ERKTİN, E.,
ARDAÇ, D., : **Gençlerin Dünya Görüşleri Üzerine Bir Çalışma, Boğaziçi Üniversitesi Eğitim Fakültesi 46-56.**

KELLY, A. E.,
ACHTER, J. A. : **Self-concealment and attitudes toward counseling in universty students. Journal of Counseling Psychology, 42, (1995), 40-46.**

KERSCHENSTEINER, G., : **Karakter Kavramı ve Terbiyesi, (Çev. H. F. Kanad) Ankara, 1977.**

KİNG, L. W. : **"Fate (Babylonian)", Encyclopedia of Religion and Ethict, V, s. 778-780.**

KOÇYİĞİT, Talat : **Hadiscilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 4. Baskı, Ankara, 1984.**

KÖKNEL, Özcan : **Kaygıdan Mutluluğa Kişilik, 4. Baskı, Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1983.**

KUTLUAY, Yaşar : **İslam ve Yahudi Mezhepleri, Ankara, 1965.**

KUR'AN-I KERİM VE TÜRKÇE ANLAMI, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,
Ankara, 1983.

KRECH, D., ve diğ., : **Cemiyet İçinde Fert**,(Çev. M. Turan), I, İstanbul
1970.

..... : **Sosyal Psikoloji**, (Çev. E. Güngör), İstanbul, 1970.

LANDFORD, M. J. : "Free Will", **New Dictionary of Christian
Theology**, Norwich, 1985.

LEONG, F. T. L.,

WAGNER, N. S.,

KIM, H. H. : **Group counseling expectations among Asian
American students: The role of culture specific
factors. Journal of Counseling Psychology**, 42
(1995), 217-222.

LUCAS, M. : **Problems expressed by career and non-career help-
seekers : A Comparison . Journal of counseling and
Development**, 70 (3), (1992), 417-420.

MALO, L. : **Ex-partner, family, friends and other relationships:
Their role whit in the social network of long-term
single mothers. Journal of Clinical Psychology**, 24
(1), (1994), 60-81.

MART, Ömer : **Eğitim Psikolojisi**, İstanbul, 1960.

- McCRAE, R. R.,
COSTA, P. T. : Updating Norman's "Adequate Taxonomy": Intelligence and Personality Dimensions in Natural Language and in Questionnaires. **Journal Of Personality and Social Psychology**, 49, (1985), 710-721.
- : Validation of the Five-Factor Model of Personality Across Instruments and Observers. **Journal of Personality and Social Psychology**, 52, (1987), 81-90.
- McDONALD, K. : Evolution, the Five - Factor Model and levels of Personality. **Journal of Personality**, 63, (1995), 525-567.
- McFATTER, R. M., : Interactions in Predicting Mood From Extraversion and Neuroticism. **Journal of Personality and Social Psychology**, 66, (1994), 570-578.
- MORGAN, Clifford T. : **Psikolojiye Giriş**, (Çev. Arıcı ve diğ.), 1. Baskı, Meteson Yayınları, Ankara, 1980.
- MOINTIRE, O. T. : "Free Will And Predestination" **Encyclopedia of Religion**, New York, 1987.
- NORMAN, M. L., : **Pikoloji İnsan İntibakının Esasları, I, II**, (Çev. Nahid Tander, İstanbul, 1975.
- NORMAN, W. T. : Toward an Adequate taxonomy of personalty Attributes. **Journal of Abnormal and Social Psychology** , 66, (1963), 574-583.

- OLIVER, J. M.,
PAULL, J. C. : **Self-esteem and self-efficacy : perceived parent and Family climate; and depression in university students. Journal of Clinical Psychology, 51(4), (1995), 467-481.**
- ÖZBAY, Y.,
YAZICI, H.,
PALANCI, M.,
KOÇ, M., : **Yardım Arama Tutum Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. V. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi (15-27 Eylül, 1999). Gazi Üniversitesi, Ankara, 1999.**
- ÖZBAY, Y., : **Üniversite Öğrencilerinin Problem Alanları ile Yardım Arama Tutumları Arasındaki İlişki. IX. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmalar (18-20 Eylül 1996), Boğaziçi Üniversitesi. Türk Psikologlar Derneği, Ankara, 1998. 175-189.**
- ÖZBAY, Y.,
ÖZBAY, G., : **Üniversite Öğrencilerinin Problemlerini Taramaya Yönelik Bir Araç Geliştirme Ön Çalışması. III. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi (15-16 Nisan 1996), Çukurova Üniversitesi. Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Adana, 1997, 226-236.**
- ÖZDOĞAN, O. : **Dindarlıkla İlgili Bazı Faktörlerin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi) Ankara, 1995.**

- ÖZSOY, Ömer : **Kur'an'da Sünnetullah Kavramı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 1991.
- ÖZTABAĞ, Lütfi : **Psikolojide İlk Adım**, İnkılap ve Aka Yayınevi, İstanbul, 1994.
- PALMADE, G., : **Karakter Bilgisi**, (Çev. A. Ergunalp), İstanbul, ts.
- PAUNONEN, S. V.,
JACKSON, D. G.,
FORSTERLING, F.,
TRZEBINSKI, J. : **Personalty Structure Across Cultures :A multimethod Evaluation. Journal of Personalty and Social Psychology**, 62, (1992), 447-456.
- PEABODY, D.,
GOLDBERG, L. R. : **Some Determinants of Factor Structures From Personalty- Trait Descripters. Journal of Personalty and Social Psychology**, 57, (1989), 552-567.
- PHİLLİPS, M. A.,
MURRELL, S. A. : **Impact of psychological and physical health, Stressful Events and social support on subsequent mental health help seeking among olderadults. Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 62 (2), (1994), 270-275.
- PRESLEY, S. L.,
ROBINSON, P. R., : **Psikoloji ve Yeni Eğitim** (Çev. Hasan Tan), İstanbul, 1975.
-

- RAVIV,A.,
MADDAY-
WITZMAN, E., : **Parents of adolecence: Help-seeking intentions as a functions of help- sources and parenting issues. Journal of Adolescence, 15 (2), (1992), 115-135.**
- REICHENBACH, H. : **Tabiat Kanunu Meselesi, Üniversite Konferansları, 1938.**
- RYLACK, J. F., : **Personality and Psychoteraph, Secand Edition, Houghton Miflin Company, Boston, 1981.**
- SHAVER, P. R : **Measures of Social Psychological Attitudes. Michigan: Survey Research Center, 1972.**
- SEZEN, Yümni : **Sosyoloji Açısından Din, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları No: 22, İstanbul, 1993.**
- SOMER, O. : **Türkce'de Kişilik Özelliği Tanımlayan Sıfatların Yapısı ve Beş- Faktör Modeli, TürkPsikoloji Dergisi.**
- : **Beş Faktör Kişilik Modeli, Türk Psikoloji Yazıları, 1(2), (1998), 35-62 .**
- SOMER,O.
GOLDBERG, L. R. : **The Structure of Turkish Trait Descriptive Adjectives. Journal of Personality and Social Psychology. (Basımda)**

- SOMER, O.,
KORKMAZ, M.,
TATAR, A., : Çok Boyutlu Kişilik Ölçeğinin Geliştirilmesi, Ege Üniversitesi, 2001. 98/EDB./ 02 No'lu, Ege Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Projesi Raporu.
- SOMER, O.,
KORKMAZ, M.,
TATAR, A., : Beş Faktör Kişilik Envanterinin Geliştirilmesi-I: Ölçek ve Alt Ölçeklerinin Oluşturulması, (basımda) Türk Psikoloji Dergisi.
- SONGAR, Ayhan : **Psikiyatri**, İstanbul, 1977.
- SHARKEY, P. W. : Religiosity and emononal disturbanceA test of Ellis's thesis in His own counseling canter. **Psyhotherapy**, 23 (4), (1986), 76-82.
- SPAKOVSKY, A. V., : **Freedom, Determinism, Indeterminism**
- STOLTZ, R. F.,
GALLASSI, J.P. : Internal attributions and types of depression in çcollege students: The learned hepllessness model revisited. **Journal of Counseling Psychology**, 36 (3), (1989), 316-321.
- SUE, D. W. : "Asian-American metal health and help seeking behavior: Comment on Solberg et al. (1994), Tata and Leong (1994) and Lin (1994)", **Journal of Counseling Psychology**, 41, (3), (1994), 292-295.

- SUFFRIN, A. E. : "Fate (Jewish)", **Encyclopedia of Religion and Ethic**, V, s. 793.
- TATA, S. P.,
LEONG, F.T. L. : Individualism-collectivism, social – networkorientation andacculturation , as predictorsof attitudes toward seeking professional psychological help among Chinese-Americans. **Journal of Counseling Psychology**,41(3), (1994), 280-287.
- TOPALOĞLU, B. : **Kelam İlmî "Giriş"**, Damla Yayınları, İstanbul, 1985.
- TOPÇU, N. : **Psikoloji**, İstanbul, 1954.
- TRACEY, J. T.,
LEONG T. L. F.,
GLIDDEN, C. : Help seeking and problem perception among Asian-Americans. **Journal of Counseling Psychology**, 33 (3), (1986), 331-336.
- TRAPNELL, P. D.,
WİGGİNS, J. S. : Extension of the Interpersonal Adjective scales To Include the Big Five Dimensions of Personalty, **Journal of Personality and Social Psychology**, 59, (1990), 781-790.
- THE JEWISH ENCYCLOPEDIA**, Newyork, 1904.
- THE NEW DICTIONARY OF TEOLOGY**, İrlanda, 1991.
- TURAN, M., : **Kültür Değişmeleri**, İstanbul, 1969.
-

- TÜMER, G.,
KÜÇÜK, A. : **Dinler Tarihi**, Ocak Yayınları, II. Baskı, Ankara, 1993.
- UĞUR, Ş. R. : **Gençlik Psikolojisi**, 3. Baskı, Remzi Kitabevi Nr. 98, İstanbul, 1992.
- ÜLKEN, H. Z. : **Tarihi Maddeciliğe Reddiye**, İstanbul Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul 1981.
- : **İslam Düşüncesi**, Ülken Yayınları, İstanbul, 1995.
- WACH, Joachim : **Din sosyolojisi**, (Çev. Ünver Günay), Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayser, 1990.
- WALLACE, D. D. : **“Free will and predestination”** The New Encyclopedia of Religion, New York, 1987.
- WATT, W. M., : **İslam Düşüncesinin Teşekkül Devri**, (Çev. E. R. Fırlalı), Birleşik Yayıncılık, 2. Baskı, İstanbul, 1998.
- WALLSTON, K. A.,
MALCARNE, V. L.,
FLORES, L.,
HANSDOTTİR, I.,
STEIN, M. J.,
WEISMAN, M. H.,
CLEMENTS, P. J. : **Does God Determine Your Health? The God Locus of Health Control Scale. Cognitive Therapy and Research**, 23 (2), (1999), 131-142.

- YANBASTI, Gülgün, : Kişilik Kuramları, Ege Üniversitesi Basımevi İzmir, 1990.**
- YEPREM, Saim : İrade Hürriyeti ve İmam Maturidi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı, İstanbul, 1984.**
- YILMAZ, Tahsin : Determinizm ve Hürriyet Problemi, Ankara, 1972.**

EKLER

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

EK I: BİLGİ TOPLAMA FORMU

- 1. Fakülte:**..... **2. Bölüm:**..... **3. Sınıf:**.....
- 4. Yaş:**..... **5. Cinsiyet:**..... 1 () Kız 2 () Erkek
- 6. Ailenizin ikamet ettiği yer**
1 () Köy 2 () Kasaba 3 () Şehir
- 7. Ailenizin sosyo-ekonomik gelir düzeyi**
1 () Düşük 2 () Orta 3 () Yüksek
- 8. Anne-Babanın hayatta olma durumu**
1 () İkisi de sağ 2 () İkisi de ölü
3 () Anne sağ, baba ölü 4 () Baba sağ, anne ölü
- 9. Annenin mesleği**
1 () Ev hanımı 2 () Serbest meslek 3 () İşçi
4 () Memur 5 () Emekli
- 10. Babanın mesleği**
1 () İşsiz 2 () Serbest meslek 3 () İşçi
4 () Memur 5 () Emekli
- 11. Annenin öğrenim durumu**
1 () Okur-yazar değil 2 () Okur-yazar 3 () İlkokul mezunu
4 () Ortaokul mezunu 5 () Lise mezunu 6 () Yüksekokul mezunu
7 () Y. Lisans
- 12. Babanın öğrenim durumu**
1 () Okur-yazar değil 2 () Okur-yazar 3 () İlkokul mezunu
4 () Ortaokul mezunu 5 () Lise mezunu 6 () Yüksekokul mezunu
7 () Y. Lisans

EK II: FATALİZM ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki ifadeleri dikkatlice okuduktan sonra, kendi düşüncenizi yansıtacak cevaplamayı yan tarafa verilen derecelemeye göre gerçekleştiriniz. Verilen ifadeler üzerinde fazla zaman harcamadan içinizden geldiği gibi cevaplamaya çalışınız. Teşekkürler.

	Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
1. İnsanlar kendi kararları ile hayatlarına yön verirler.	()	()	()	()	()
2. İnsan, davranışlarından sorumludur.	()	()	()	()	()
3. İyiliklerimiz ve kötülüklerimiz tamamen hür irademizledir..	()	()	()	()	()
4. İnsanın yaptığı işlerde kendine ait hiçbir fonksiyonu yoktur.	()	()	()	()	()
5. İnsan davranışlarının kaynağı kendisidir.	()	()	()	()	()
6. Yapıp ettiklerim tamamen kendi gücümle ilgilidir.	()	()	()	()	()
7. İnsan "nasıl bir insan olacağını" tamamen kendisi yaratır.	()	()	()	()	()
8. İnsan seçme ve tercihte bulunma yeteneğine sahiptir.	()	()	()	()	()
9. İnsan yapıp etmesinde serbest bırakılmıştır.	()	()	()	()	()
10. İnsan fiillerini işlemeye zorlayıcı bir güç yoktur.	()	()	()	()	()

EK III: KADER BİLGİSİ ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki soruları doğru bir şekilde okuyup sizce doğru olanı işaretleyiniz. Teşekkürler.

1. Kader denince aklınıza ilk önce ne gelmektedir?

- a. Alın yazısı.
- b. Kötü yazgı.
- c. Allah'ın her şeyi bir ölçü, düzen içinde var etmesi ve bunları bilmesi.
- d. İnsan yaşamındaki olayları kaçınılmaz bir şekilde ayarladığına inanılan doğa üstü güç, yazgı

2. Derslerinize çalışmadan "Allah dilerse sınıfımı geçerim" dersiniz neye inanmış olursunuz?

- a. Kadere inanmış olurum.
- b. Tevekkül etmiş olurum.
- c. Aklımı, irademi ve yapma gücümü inkar etmiş olurum.
- d. Allah'a güvenmiş olurum.

3. Size göre aşağıdakilerden hangisi İslamî anlamda kaderin tanımıdır?

- a. İnsanın davranışlar da dahil, meydana gelen bütün olaylar önceden Allah tarafından tayin ve tespit edilmiştir.
- b. Meydana gelen her şey bir ölçü ve düzen içinde olduğudur.
- c. Sadece tabiat olayları Allah tarafından tayin ve tespit edildiği halde insan davranışlarında tayin söz konusu değildir.
- d. Var olan her şey Allah'ın bilmesiyle olur.

4. Bazı kişiler hatalarına kılıf ararlar. Yanlış yapımlarının sebebini özellikle kadere yüklerler. Böyle bir davranışı siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

- a. Bana göre sorumluluktan kaçıyorlar.
- b. Bana göre bu davranış uygundur.
- c. Bana göre kolaycılığa ve tembelliğe kaçıyorlar.
- d. Bana göre kadere inanıyorlar.

- 5. İnsanın başına gelecek olan şeylerin Allah tarafından bilinmesi, kişinin o davranışları işlemesini gerektirir mi?**
- Evet gerektirir.
 - Hayır gerektirmez.
 - Gerektirir çünkü insan zavallı bir varlıktır.
 - Gerektirir çünkü insan emir almaya yatkın bir varlıktır.
- 6. İnsanların doğruyu (Hidayeti) veya sapıklığı (Küfrü) seçmesinde etkili faktör hangisidir?**
- İnsanın kendisidir.
 - Allah'tır.
 - İnsanın anne- babasıdır.
 - Diğer insanlardır.
- 7. Tevekkül etmek size göre aşağıdakilerden hangisidir?**
- Yapmamız gereken her şeyi Allah'a bırakmaktır.
 - Bize düşen sorumluluğu yerine getirdikten sonra Allah'a güvenmeye ve sonrasını O'na bırakmaya denir.
 - Sadece iyi işleri yapmaktır.
 - Allah'a güvenmektir.
- 8. İnsanların yaptığı davranışların yaratıcısı size göre kimdir?**
- İnsanın kendisidir.
 - Her şeyin yaratıcısı olan Allah'tır.
 - Allah ile insan birlikte yaratmaktadır.
 - Bu konuda şüphelerim var.
- 9. "İyilik ve kötülüğü Allah yaratır" ifadesinden ne anlıyorsunuz?**
- İyilik ve kötülüğün meydana gelmesinde insanın bir etkisinin olmadığını anlıyorum.
 - İyiliği ve kötülüğü Allah'ın yarattığını anlıyorum.
 - İyiliğin ve kötülüğün sebebinin Allah olduğuna inanıyorum.
 - İyiliği ve kötülüğü Allah'ın yarattığını ama insanların o şeyi hak ettiğini ve sorumlu olduğunu anlıyorum

10. Aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- a. İnsanlar yaptıkları iyi ve kötü şeylerden sorumludur.
- b. İnsanlar yaptıkları iyi ve kötü şeylerden sorumlu değildir.
- c. İnsanlar sadece yaptıkları iyi şeylerden sorumludur.
- d. İnsanlar sadece yaptıkları kötü şeylerden sorumludur.

**EK IV: YARDIM ARAMA TUTUM ÖLÇEĞİ (YATÖ)
PPYTÖ**

Aşağıdaki ifadeler kişinin bir problemle veya çıkmazla karşılaştığı zaman bunun çözümü için takındığı tutumları ifade etmektedir. Her bir ifadeyi dikkatle okuduktan sonra üzerinde fazla düşünmeden içinizden geldiği şekilde cevaplayınız. Cevaplarınız cevap kağıdında verilen ölçeğe göre olmalıdır.

1. Hiçbir zaman 3. Az bir zaman 5. Sık sık
2. Çok az bir zaman 4. Bazen 6. Her zaman

1. Başkalarının kişisel-duygusal problemlerini bilmemesinden rahatsız olurum.....	1	2	3	4	5	6
2. Problemlerimi arkadaşlarıma açmaktan çekinirim.....	1	2	3	4	5	6
3. Psikolojik problemlerim hakkında bana yardımcı olabilecek insanlara gitmekten çekinirim....	1	2	3	4	5	6
4. Kendime ait bir özelliğimi başkalarıyla paylaşmaktan sıkılırım.....	1	2	3	4	5	6
5. Bir insanın psikolojik konular hakkında başka bir insana yardımının sınırı olabileceğine inanırım.....	1	2	3	4	5	6
6. Profesyonel eğitim görmüş olsa da kişisel problemlerimi bilmek isteyen bir kişiden çekinirim.....	1	2	3	4	5	6
7. Beni benden başka birinin anlayabileceğine inanmıyorum.....	1	2	3	4	5	6
8. Özellikle kişisel konuları doktorlar ve öğretmenler gibi yüksek eğitime sahip kişilerle konuşmaktan çekinirim.....	1	2	3	4	5	6
9. Şahsıma ait psikolojik problemlerimi başkalarının bilmesini istemem.....	1	2	3	4	5	6
10. Hayatta öyle şeyler yaşanır ki bunları başka hiç kimse ile paylaşmam.....	1	2	3	4	5	6
11. İnsanın kendisi hakkında her şeyi bilmemesi belki de en iyisidir.....	1	2	3	4	5	6
12. Başkalarının bana herhangi bir konuda tavsiyede bulunmasından rahatsızlık duyarım.....	1	2	3	4	5	6
13. Şayet uzun bir süre psikolojik problemle yaşarsam bir psikologa gidebilirim.....	1	2	3	4	5	6
14. Hayatımın bu aşamasında eğer bir duygusal kriz yaşasaydım, psikoterapiye giderdim.....	1	2	3	4	5	6
15. Ağır problemlerim olduğunda psikiyatriste gidebilirim.....	1	2	3	4	5	6
16. Her problemde olduğu gibi psikolojik bir problemde de uzman bir kişiye danışılması gerektiğini düşünüyorum.....	1	2	3	4	5	6
17. Eğer psikolojik yardıma ihtiyaç duyarsam kim olursa olsun bunu temin etmeye çalışırım.....	1	2	3	4	5	6
18. Kişisel-duygusal konularda bana yardımcı olabilecek insanları bulabiliyorum.....	1	2	3	4	5	6
19. Kişisel sorunlarım konusunda profesyonel yardım almayı normal karşıladığım zamanlar olur.....	1	2	3	4	5	6
20. Duygusal problemlerime dönük profesyonel yardım almayı normal karşıladığım zamanlar olur.....	1	2	3	4	5	6
21. Eğer bir psikolojik problemim olduğumu hissedersen ilk işim profesyonel yardım almak olur.....	1	2	3	4	5	6
22. İyi bir arkadaşım psikolojik problemleri hakkında benden bilgi isterse, bir psikoloğa ya da Psikiyatriste gitmesini söylerim.....	1	2	3	4	5	6
23. Aşırı duygusal bozukluğu olan bir kii iyi bir psikiyatrik hastanede kendini güvenli hissedebilir.....	1	2	3	4	5	6
24. Psikolojik tedavi sürecinden geçmek yerine problemlerimle yaşamayı tercih ederim.....	1	2	3	4	5	6
25. Kişisel problemlerimi uygun bir kişiyle paylaşmak isterim.....	1	2	3	4	5	6
26. Güçlü bir kişiliğe sahip kişiler bir psikoloğun yardımı olmadan psikolojik sorunlarının üstesinden gelebilirler.....	1	2	3	4	5	6
27. Duygusal güçlüklerin zaman içerisinde kendiliğinden çözümleneceğine inanırım...	1	2	3	4	5	6
28. Problemlerimi kendi kendime çözmeye çalışırım.....	1	2	3	4	5	6
29. Psikolojik yardım almadan korku ve çıkmazlarıyla kendi kendine baş eden, kişi örnek bir kişidir.....	1	2	3	4	5	6
30. Duygusal bir problemim olsa dahi bir psikoloğa gitmek yerine iyi bir arkadaşla gitmeyi tercih ederim.....	1	2	3	4	5	6
31. Psikolojik bir probleme sahip olmak büyük bir kayıptır.....	1	2	3	4	5	6
32. Psikolojik tedavi görmek kişinin hayatını karartır.....	1	2	3	4	5	6

EK V: BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanların bazı özelliklerini tanımlayan cümleler verilmiştir. Lütfen dikkatlice okuyarak her ifadenin sizi tanımlamakta ne derece uygun olduğunu belirten seçeneklerden bir tanesini işaretleyiniz.

Eğer cümle sizi tanımlamakta;

Tamamen Uygunsa baş harfleri olan “TU” yu TU BU ? PUD HUD

Biraz Uygunsa baş harfleri olan “BU” yu TU BU ? PUD HUD

Pek Uygun Değilse baş harfleri olan “PUD” yi TU BU ? PUD HUD

Hiç Uygun Değilse baş harfleri olan “HUD” yi TU BU ? PUD HUD

daire içine alın. Eğer hiçbir seçenek size uymuyorsa veya kararsızsınız “ ? “ ni daire içine alınız. Lütfen karar vermekte çok zorlanmadığınız sürece soru işaretini (?) kullanmayınız.

Bu anketteki hiçbir sorunun doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Bizim için önemli olan sizin samimi görüşünüzü almaktır. Lütfen cevaplarınızı **genel halinize göre, çoğunlukla nasıl olduğunuzu** düşünerek veriniz. Ayrıca olmak istediğinize göre değil, şu anda kendinizi nasıl görüyorsanız ona göre cevaplayınız.

Tamamen Uygunsa	Biraz Uygunsa	Kararsızsınız	Pek Uygun Değilse	Hiç Uygun Değilse
TU	BU	?	PUD	HUD

1. Yüksek sesle konuşurum.TU BU ? PUD HUD
2. Bağışlayıp unutmaya çalışırım.TU BU ? PUD HUD
3. Çılgın hayallere dalmaktan hoşlanırım.TU BU ? PUD HUD
4. Değişikliklerden hoşlanmam.TU BU ? PUD HUD
5. Yeni şeylere başlamayı severim.TU BU ? PUD HUD
6. Kin tutarım.TU BU ? PUD HUD
7. Otoriteye saygı duyarım.TU BU ? PUD HUD
8. Kolayca uyum sağlarım.TU BU ? PUD HUD
9. Her şeyi son dakikada yaparım.....TU BU ? PUD HUD
10. Benden beklenenden fazlasını yaparım.TU BU ? PUD HUD
11. Zamanımı boşa harcarım.TU BU ? PUD HUD
12. Çocuksu sevinçlerimi dışa vururum.TU BU ? PUD HUD
13. Konuşkan bir insanım.TU BU ? PUD HUD
14. Eşyaları kaybederim.TU BU ? PUD HUD
15. Beklenmedik şeyler yaparım.TU BU ? PUD HUD
16. Fikirlerle doluyumdur.TU..BU..?.PUD..HUD
17. İnsanlara acı konuşurum.....TU..BU..?.PUD..HUD

18. Çoğu insanla iyi geçinirim.TU BU ? PUD HUD
19. Başkalarını bağışlamakta güçlük çekerim.TU BU ? PUD HUD
20. Derin umutsuzluklara kapılırım.TU BU ? PUD HUD
21. Çılgın fikirlerden rahatsız olmam.TU BU ? PUD HUD
22. Kolayca kızmam.TU BU ? PUD HUD
23. Yönetmek isterim.TU BU ? PUD HUD
24. Konsantre olamam.TU BU ? PUD HUD
25. Her şeyi sorun haline getiririm....TU BU ? PUD HUD
26. Sorumluluk hep bana kalır.TU BU ? PUD HUD
27. Yumuşak kalpliyim.TU BU ? PUD HUD
28. Çalışırken sıklıkla canım sıkılır.TU BU ? PUD HUD
29. Konserleri sevmem.TU BU ? PUD HUD
30. Ruh halim çok sık değişir.TU BU ? PUD HUD
31. Değişiklik fikrinden hoşlanmam.TU BU ? PUD HUD
32. Gözüm kolayca korkar.TU BU ? PUD HUD
33. Bana ait olmayan bir şey asla almam.....TU BU ? PUD HUD
34. Başkalarının fikirlerini önemsiz bulurum.TU BU ? PUD HUD
35. Telefonu birinin yüzüne kapatmışlığım var.TU BU ? PUD HUD
36. Çılgınca davranırım.TU BU ? PUD HUD
37. Aksiliklerin beni sıkıştırdığını hissediyorum.TU BU ? PUD HUD
38. Çılgın şeyler yaparım.TU BU ? PUD HUD
39. Tek bir doğru din olduğuna inanırım.TU BU ? PUD HUD
40. Hemen korkarım.TU BU ? PUD HUD
41. Dedikodu yaparım.TU BU ? PUD HUD
42. Birden gözyaşlarına boğulurum.TU BU ? PUD HUD
43. Kendimi olduğumdan daha aşağıya görürüm.TU BU ? PUD HUD
44. Neyi, neden yaptığımı daima bilirim.TU BU ? PUD HUD
45. Olaylara yeni bir bakış açısı getiririm.TU BU ? PUD HUD
46. Ailem ve arkadaşarımla sık sık tartışırım.TU BU ? PUD HUD
47. Nazik konuşmalarla zaman kaybetmem.TU BU ? PUD HUD
48. Girişken bir insanım.TU BU ? PUD HUD
49. Harekete bayılırım.TU BU ? PUD HUD
50. Kendimden çok başkalarını överim.TU BU ? PUD HUD
51. Öküz altında buzağıyı arayan biriyim.TU BU ? PUD HUD
52. Müziği severim.TU BU ? PUD HUD
53. Her şeyin mükemmel bir şekilde sonuçlanmasını isterimTU BU ? PUD HUD
54. Moralim çabuk bozular.TU BU ? PUD HUD
55. Fırsatımı buldum mu gösteriş yaparım.TU BU ? PUD HUD
56. Emirlerle uyarım.TU BU ? PUD HUD
57. Gürültücüyümdür.TU BU ? PUD HUD
58. Duygusal davranan insanları anlayamam.TU BU ? PUD HUD
59. Hayatımın bir yönü olmadığını hissediyorum.TU BU ? PUD HUD
60. Başkalarının endişelerini gidermeye çalışırım.TU BU ? PUD HUD
61. Başkalarını memnun etmek isterim.TU BU ? PUD HUD
62. Disiplinli bir insanım.TU BU ? PUD HUD
63. Beklenmedik olaylarla karşılaşınca elimdeki işi bir kenara bırakırım. ..TU BU ? PUD HUD

64. Doğruyu söylerim.TU BU ? PUD HUD
65. Bana eşlik edilmesinden hoşlanmam.TU BU ? PUD HUD
66. Çok yoğun tepki veririm.TU BU ? PUD HUD
67. Kolayca gücenirim.TU BU ? PUD HUD
68. Kendimle ilgili olumlu düşüncelerim vardır.TU BU ? PUD HUD
69. İşlerimi tamamlamadan bırakırım.TU BU ? PUD HUD
70. Yumuşak kalpli insanları sevmem.TU BU ? PUD HUD
71. Olaylara yalnız tek bir açıdan bakarım.TU BU ? PUD HUD
72. Şiddetli arzularımı kontrol edebilirim.TU BU ? PUD HUD
73. Zihnimi problemlerden arındırabilirim.TU BU ? PUD HUD
74. Hayatı seviyorum.TU BU ? PUD HUD
75. Hayır diyemem.TU BU ? PUD HUD
76. Kendimi kolayca tehdit altında hissederim.TU BU ? PUD HUD
77. İnsanları kolayca bağışlayabilirim.TU BU ? PUD HUD
78. Eleştiriye açığım.TU BU ? PUD HUD
79. Hayal kırıklıklarımın acısını başkalarından çıkarırım.TU BU ? PUD HUD
80. Düzeni severim.TU BU ? PUD HUD
81. Eleştirileri kızmadan kabul edebilirim.TU BU ? PUD HUD
82. Macera ararım.TU BU ? PUD HUD
83. Genelde rahatımdır.TU BU ? PUD HUD
84. Gültünç işler yapmaya kolay ikna olur.TU BU ? PUD HUD
85. Güzel davranışları takdir ederim.....TU BU ? PUD HUD
86. Her zaman görüdüğüm gibi değilimdir.....TU BU ? PUD HUD
87. Dikkat çekmeyi severim.....TU BU ? PUD HUD
88. İleriye dönük plan yapmayı severim.TU BU ? PUD HUD
89. Kalabalıktan hoşlanmamTU BU ? PUD HUD
90. Kolay kolay hayal kırıklığına uğramam.TU BU ? PUD HUD
91. Kendim hakkında konuşmayı severim.TU BU ? PUD HUD
92. Farklı düşünen insanları anlarım.TU BU ? PUD HUD
93. Engellerin altından kolayca kalkarım.TU BU ? PUD HUD
94. En ufak bir kışkırtmada gülerim.TU BU ? PUD HUD
95. Heyecana bayılırım.TU BU ? PUD HUD
96. İşleri planlayarak yaparım.TU BU ? PUD HUD
97. Asla öfkelenmem.TU BU ? PUD HUD
98. Cesaretim çabuk kırılır.TU BU ? PUD HUD
99. Başkalarını düşünürüm.TU BU ? PUD HUD
100. Her şeyin iyi olacağına inanırım.TU BU ? PUD HUD
101. Herkesin gittiği yoldan giderim.TU BU ? PUD HUD
102. Arkadaşlarımı güldürürüm.TU BU ? PUD HUD
103. Hiçbir sınır tanımam.TU BU ? PUD HUD
104. Sürpriz partilere bayılırım ...TU BU ? PUD HUD
105. Kolayca huzursuz olurum.TU BU ? PUD HUD
106. Almaktan çok veririm.TU BU ? PUD HUD
107. Olayların komik yönlerini görürüm.....TU BU ? PUD HUD
108. Hayatın iyi yönlerini görürüm.TU BU ? PUD HUD
109. İnsanların beni anlamakta güçlük çektiğine inanıyorum.TU BU ? PUD HUD

110. İşimi düzgün yaparım.TU BU ? PUD HUD
111. Gün içinde düşlere dalmayı severim.TU BU ? PUD HUD
112. Hiçbir şey yapmadan etrafta dolanırım.TU BU ? PUD HUD
113. Çok söylenirim.TU BU ? PUD HUD
114. Düşünmeye iten filmleri severim.TU BU ? PUD HUD
115. İşleri hafife alırım.TU BU ? PUD HUD
116. Kendimle ilgili fazla bilgi vermem.TU BU ? PUD HUD
117. İnsanlara yardım etmeyi severim.TU BU ? PUD HUD
118. Farklılığı monotonluğa tercih ederim.TU BU ? PUD HUD
119. Etrafımdaki insanları eğlendiririm.TU BU ? PUD HUD
120. Düzensizlikten rahatsız olmam.TU BU ? PUD HUD
121. Az konuşurum.TU BU ? PUD HUD
122. Hoşnutluğumu gösteririm.TU BU ? PUD HUD
123. İnsanlara güvenirim.TU BU ? PUD HUD
124. Çabucak telaşlanırım.TU BU ? PUD HUD
125. Ayrıntılara dikkat ederim.TU BU ? PUD HUD
126. Kendi fikirlerimi oluşturmak isterim.TU BU ? PUD HUD
127. Kurallara sıkı sıkıya bağlıyım.TU BU ? PUD HUD
128. İyi hazırlanmış olmayı severim.TU BU ? PUD HUD
129. Kolayca incinirim.TU BU ? PUD HUD
130. Ağlama nöbetlerim vardır. ..TU BU ? PUD HUD
131. Olayları analiz etmeye çalışırım.TU BU ? PUD HUD
132. Kolayca kafam karışır.TU BU ? PUD HUD
133. Ruh halime göre hareket ederim.TU BU ? PUD HUD
134. Sosyal kurallara karşı koyarım.TU BU ? PUD HUD
135. İnsanların temelde iyi niyetli olduklarına inanırım.TU BU ? PUD HUD
136. İstenenin tersini yaparım.TU BU ? PUD HUD
137. Kahkahayla gülerim.TU BU ? PUD HUD
138. Yoğun strese dayanabilirim.TU BU ? PUD HUD
139. Her şeyin tam olarak doğru yapılmasını isterim....TU BU ? PUD HUD
140. Yeni şeyleri denerim.TU BU ? PUD HUD
141. Sık sık içki içerim.TU BU ? PUD HUD
142. Yardım istemekten çekinmem.TU BU ? PUD HUD
143. Tartışmaya açığım.TU BU ? PUD HUD
144. Kendimi geliştirmeye çalışırım.TU BU ? PUD HUD
145. Genellikle eşyaları yerine koymayı unuturum.TU BU ? PUD HUD
146. Küfredirim.TU BU ? PUD HUD
147. Korunmaya ihtiyaç duyarım.TU BU ? PUD HUD
148. İşlerin benim istediğim gibi yapılmasını isterim.TU BU ? PUD HUD
149. Başkalarının duygularını hissederim.TU BU ? PUD HUD
150. Sessizlikten zevk almam.TU BU ? PUD HUD
151. Başkalarının duygularının farkına varmam.TU BU ? PUD HUD
152. Sabit fikirlerim var.TU BU ? PUD HUD
153. Verdiğim sözü tutarım. ..TU BU ? PUD HUD
154. Başkalarının fikirlerini sorgularım.TU BU ? PUD HUD
155. Özürleri kolayca kabul ederim.TU BU ? PUD HUD

156. Okumaktan hoşlanırım.TU BU ? PUD HUD
157. Başkalarının ihtiyaçları beni ilgilendirmez.TU BU ? PUD HUD
158. Randevularımı unuturum. ...TU BU ? PUD HUD
159. Aynı anda birçok şeyi idare edebilirimTU BU ? PUD HUD
160. Olayları kafamda tekrar tekrar yaşarım.TU BU ? PUD HUD
161. Olayları olduğu gibi kabul ederim.TU BU ? PUD HUD
162. Kolayca kendimi baskı altında hissederim.TU BU ? PUD HUD
163. Dik kafalı ve inatçıyım.TU BU ? PUD HUD
164. Başladığım işi bitiririm.TU BU ? PUD HUD
165. İşlerimi ihmal ederim.TU BU ? PUD HUD
166. Başkalarının beni kullanmasına izin veririm.TU BU ? PUD HUD
167. Olaylar arasında kolayca bağlantı kurabilirim.....TU BU ? PUD HUD
168. Yeni hiçbir şey söylemem. ...TU BU ? PUD HUD
169. Tehlikeli şeyler yaparım.TU BU ? PUD HUD
170. Kolayca etki altında kalırım.TU BU ? PUD HUD
171. Sivri dilliyim.TU BU ? PUD HUD
172. Diğerlerine gerçekten ne düşündüğümü söylerim.TU BU ? PUD HUD
173. Her zaman söylediğimi yapmam.TU BU ? PUD HUD
174. Kurallara aldırış etmem.TU BU ? PUD HUD
175. Yaşamıma gülererek bakarım.TU BU ? PUD HUD
176. İlgi alanlarımla çabuk değiştiğini hissediyorum. ...TU BU ? PUD HUD
177. Toplantılarda değişik insanlarla konuşabilirim.TU BU ? PUD HUD
178. Yardımı reddederim.TU BU ? PUD HUD
179. Hayallerimin içinde kaybolurum.TU BU ? PUD HUD
180. Sanata ilgi duymam.TU BU ? PUD HUD
181. Riske girerim.TU BU ? PUD HUD
182. Başkalarının garip bulduğu şeyler yaparım.TU BU ? PUD HUD
183. Önemli olduğuma inanırım.TU BU ? PUD HUD
184. Planları hayata geçiririm. ...TU BU ? PUD HUD
185. Yabancı ortamlarda rahatımdır.TU BU ? PUD HUD
186. Sakinliğimi korurum.TU BU ? PUD HUD
187. Komşularla içli dışlı olmayı sevmem.TU BU ? PUD HUD
188. Sürekli aynı şeyleri yapmaktan hoşlanmam.TU BU ? PUD HUD
189. Başkaları hakkında çabuk hüküm veririm.TU BU ? PUD HUD
190. Anlık fikirlerle hareket etmeyi severim.TU BU ? PUD HUD
191. Başkalarını taklit ederim. ...TU BU ? PUD HUD
192. Düşünmeden konuşurum. ...TU BU ? PUD HUD
193. Yakalanmayacağımı bilsem dahi vergi kaçırırım.TU BU ? PUD HUD
194. Olayları anlamak isterim. ...TU BU ? PUD HUD
195. Başkalarına çok fazla önem veririm.TU BU ? PUD HUD
196. Rekabetten çok işbirliğine önem veririm.TU BU ? PUD HUD
197. Göze girmek için insanlara yararırım.TU BU ? PUD HUD
198. Kendime karşı her zaman dürüst değilimdir.TU BU ? PUD HUD
199. Tezgahtarlara nazik davranırım.TU BU ? PUD HUD
200. Kendimle barışığım.TU BU ? PUD HUD
201. Başkaları için uğraşmaktan hoşlanmam. ...TU BU ? PUD HUD

202. Sürekli her şeyden vazgeçerim.TU BU ? PUD HUD
203. Başkalarının ihtiyaçlarını fark ederim.....TU BU ? PUD HUD
204. En ufak ayrıntılara dikkat edilmesini isterim.TU BU ? PUD HUD
205. Coşkulu bir grupta olmaktan hoşlanırım.TU BU ? PUD HUD
206. Yalnız kalmak isterim.TU BU ? PUD HUD
207. Borçlarımı zamanında öderim.TU BU ? PUD HUD
208. Her şeye endişelenirim. ...TU BU ? PUD HUD
209. Çeşitlilikten hoşlanırım.TU BU ? PUD HUD
210. Sakinleştirici bir etkim vardır.TU BU ? PUD HUD
211. Tatmin edilmesi zor biriyim.TU BU ? PUD HUD
212. Her şeye endişelenirim.TU BU ? PUD HUD
213. Başkalarıyla yazışmayı sevmem.TU BU ? PUD HUD
214. Yalnız olmaktan hoşlanırım.TU BU ? PUD HUD
215. Başkalarıyla pek ilgilenmem.TU BU ? PUD HUD
216. Geleneklerin önemine inanırım.TU BU ? PUD HUD
217. Problemlerimi olduğundan büyük hale getirir.....TU BU ? PUD HUD
218. Hazır cevap biriyimdir.TU BU ? PUD HUD
219. Sonradan pişman olacağım şeyler yaparım. ...TU BU ? PUD HUD
220. Kendimi kolayca baskı altında hissedirim.TU BU ? PUD HUD
221. Başkalarıyla ilgilenir gibi yaparım.TU BU ? PUD HUD
222. Tek başıma olmaktan zevk alırım.TU BU ? PUD HUD
223. Başka insanlarla arada mesafe bırakırım.TU BU ? PUD HUD
224. Olayları akışına bırakırım...TU BU ? PUD HUD
225. Genellikle şüphelerimi açığa vururum.TU BU ? PUD HUD
226. Başkalarının onayına ihtiyaç duyarım.TU BU ? PUD HUD
227. Problemlerimin içinde kaybolurum.TU BU ? PUD HUD
228. Duygularıma göre hareket ederim.TU BU ? PUD HUD
229. Bazen yalan söylemek zorunda kalırım.TU BU ? PUD HUD
230. Her zaman faalimdir.TU BU ? PUD HUD
231. Göze göz dişe diş taraftarıyım.TU BU ? PUD HUD
232. Olayların altında ezilirim. ...TU BU ? PUD HUD
233. Her şeyi döküp saçarım.TU BU ? PUD HUD
234. Vicdanımın sesini dinlerim.TU BU ? PUD HUD
235. Kazanmak için hile yaparım.TU BU ? PUD HUD
236. Çekingen bir insanım.TU BU ? PUD HUD
237. Sosyal ortamlarda başarılıyım.TU BU ? PUD HUD
238. Kendimi bir şeylere veremem.TU BU ? PUD HUD
239. Düşüncelerimi hayata geçiremem. ...TU BU ? PUD HUD
240. Hata yapmamaya dikkat ederim.TU BU ? PUD HUD
241. Geçmiş hatalarımı düşünerek zaman harcarım.TU BU ? PUD HUD
242. Amaçlarıma ulaşmak için sıkı çalışırım.TU BU ? PUD HUD
243. Başkalarının gizli niyetleri olduğundan şüphelenirim.TU BU ? PUD HUD
244. Kendimden çok memnunum.TU BU ? PUD..HUD
245. Gücümü kötüye kullanırım.TU BU ? PUD HUD
246. Duygularımı yoğun yaşarım.TU BU ? PUD HUD
247. Yapacağım işlerin listesini çıkarırım.TU BU ? PUD HUD

248. Başkalarına tepeden bakarım.TU BU ? PUD HUD
249. Her yerde tehlike görürüm.TU BU ? PUD HUD
250. Kendimi uğraştığım şeye o kadar kaptırırım ki zamanı unuturum.TU BU ? PUD HUD
251. Bir şeylerin kötü sonuçlanacağını düşünürüm.TU BU ? PUD HUD
252. Yeni insanlarla tanışmak beni huzursuz eder.TU BU ? PUD HUD
253. Başkalarıyla yarışmayı sevmem.TU BU ? PUD HUD
254. Yanlışlıkla fazla para üstü verildiğinde iade ederim.TU BU ? PUD HUD
255. Duygularımın altında ezilirim.TU BU ? PUD HUD
256. Kendimi anlamaya çalışırım.TU BU ? PUD HUD
257. Kendi başıma vakit geçirmekten hoşlanırım.TU BU ? PUD HUD
258. Başarılı olacağımı biliyorum.TU BU ? PUD HUD
259. Başkalarının göremediği güzellikleri fark ederim. ...TU BU ? PUD HUD
260. Başkalarının sorumluluklarını üstlenmek beni rahatsız eder.TU BU ? PUD HUD

ÖZGEÇMİŞ

Harun KAHVECİ 15.06.1962'de Trabzon ili Tonya ilçesi Kozluca köyünde doğdu. İlkokulu 1973'de Kozluca köyünde bitirdikten sonra, orta ve lise eğitimini Trabzon Merkez İmam Hatip Lisesinde 1980 yılında tamamladı. Lisans eğitimini Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde 1984 yılında tamamladı. 1985-1990 yılları arasında Karabük Yenişehir Ortaokulunda Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni olarak görev yaptı. 1989-1990 Öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı kontenjanından, Devlet Memurları Yabancı Dil Eğitim Merkezinde Arapça eğitimi aldı. 1991-1992 yılları arasında Türkiye-Suriye kültürel antlaşmalar çerçevesinde, Milli Eğitim Bakanlığı aracılığı ile Şam'a gitti. 1993'de Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Programına kaydoldu. Bu arada sırasıyla Trabzon Cumhuriyet Ortaokulu, Sürmene Cevher Özden Kız Meslek Lisesi, Trabzon Yunus Emre Anadolu Lisesi ve Trabzon Erdoğan Lisesinde Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretmeni olarak görev yaptı. 1997 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon İlahiyat Meslek Yüksekokulu'na Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen aynı okulda görevine devam etmektedir. Kahveci evli ve iki çocuk babasıdır.